T.C

Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

CUMHURİYET DÖNEMİ LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA İTTİHAT VE TERAKKİ HAREKETİ'NİN İNCELENMESİ

Mücahit POYRAZ

(Yüksek Lisans Tezi)

İSTANBUL – 2018

T.C

Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

CUMHURİYET DÖNEMİ LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA İTTİHAT ve TERAKKİ HAREKETİ'NİN İNCELENMESİ

Mücahit POYRAZ

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KATILMIŞ

İSTANBUL - 2018

Tüm kullanım hakları

M.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2018

ONAY

Mücahit POYRAZ tarafından hazırlanan ''Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketi'nin İncelenmesi'' konulu bu çalışma 24/10/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
TEZ DANIŞMANI	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KATILMIŞ	
JÜRİ ÜYESİ	Prof. Dr. Ali Yılmaz	
JÜRİ ÜYESİ	Dr. Öğr. Üyesi Genç Osmanlıer	

ÖZGEÇMİŞ

2007	Ankara Bahçelievler Cumhuriyet Lisesi'nden Mezuniyet
2008	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'na Giriş
2013	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan Mezuniyet
2013	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına Giriş

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Görev Yaptığı Kurum:

E-Posta: pyrzmcht@gmail.com

Web Sitesi:

Telefon:

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, bana her zaman inanan, güvenen, lisans hayatım boyunca vermiş olduğu desteği lisansüstü hayatımda da sürdürerek bu çalışmanın planlanmasında ve yönlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen, samimiyet sahibi çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KATILMIŞ'A, yine lisansüstü öğrenimimde ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında tecrübelerini paylaşmakla kalmayıp yüreğiyle de destek olan çok değerli hocam Arş. Gör. Ahmet VURGUN'A, çalışma sürecinde desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli dostum Şafak OĞUZ'A, değerli arkadaşım Suat ÇATAR'A, saygıdeğer abim, güzel insan Mustafa KARCI'YA, Vatanı bilfiil korumakla görevli kardeşim Metehan POYRAZ'A, tarifi mümkün olmayan kıymetiyle Anne ve Babama teşekkürü bir borç bilirim.

Mücahit POYRAZ

ÖZET

Bu araştırmada, Cumhuriyet döneminde ortaöğretim tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketinin nasıl ele alındığı incelenmiştir. Araştırmanın kapsamında, Cumhuriyet döneminin farklı yıllarında lise üçüncü sınıfta okutulan dokuz(9) adet tarih ders kitabı analiz edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi ve betimsel analiz yapılarak değerlendirilmiştir. Yapılan incelemelerde, İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerin, doğru çıkarımlar yapılması için gerekli bilgi ve teferruatta yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu çerçevede, İttihat ve Terakki ile ilgili konularda söyleme dayalı atlama, yanıltma ve sabitleme gibi tarihi kötüye kullanma yöntemlerine başvurulduğu görülmüştür. İttihat ve Terakki ile ilgili görsellere yeterince yer verilmediği, hazırlık ve değerlendirme araç-gereçlerinde İttihat ve Terakki ile ilgili çalışmaların mevcut olduğu saptanmıştır.

Ortaya konulan bu araştırmanın, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı, günümüze kadar yazılmış lise tarih ders kitaplarındaki bilgilerin kötüye kullanılan biçimlerine örnek oluşturacağı, gelecekte yazılacak tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'nin anlaşılmasını daha kolay hale getireceği, bu yönde yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İttihat ve Terakki, Tarih Öğretimi, Tarih Ders Kitapları.

ABSTRACT

In this research, how the Committee of Union and Progress was handled in the secondary school history books in the Republic period. In the context of research, nine (9) history books which were thought in different years of the Republic period in the high school 3rd grade was analyzed.

The data obtained from the research was evaluated by content & descriptive analysis. It is determined that the necessary information and detail were not provided in the content related to the Committee of Union and Progress in order to form correct arguments. Within this framework, methods such as skipping, deception and stabilizing were used in the topics related to the Committee of Union and Progress. It was determined that images related to the Committee of Union and Progress were not placed sufficiently and in the evaluation materials and methods, researches about the Committee of Union and Progress existed.

It is thought that this research would fill an important gap in the literature, form an example of the types of misuse in the high school history books up to day, make it easier to understand the Committee of Union and Progress in the history books to be published in future and help other researches related.

Key Words: Region and Progress, History Education, History Text Books

İÇİNDEKİLER

ONAY ..... **i**

ÖZGEÇMİŞ ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**

RESİMLER LİSTESİ ..... **xi**

KISALTMALAR VE SEMBOLLER ..... **xii**

BÖLÜM I: GİRİŞ 1

1.1 Problem Durumu 1

1.2 Amaç 3

1.3 Alt Problemler 3

1.4 Önem 3

1.5 Sınırlılıklar 4

1.6 Tanımlar 4

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALAN YAZIN **5**

2.1 Tarih Nedir? 5

2.2 Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları 10

2.3 İttihat ve Terakki Hareketi 19

2.4 İlgili Araştırmalar 35

BÖLÜM III: YÖNTEM 40

3.1 Araştırmanın Modeli 40

3.2 Çalışma Grubu 40

3.3 Veri Toplama ve Analiz 41

BÖLÜM IV: BULGULAR 43

4.1Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular 43

4.1.1 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığı İlişkin Bulgular 45

4.1.1.1 II. Meşrutiyet'in İlan Edilişinde İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular 46

4.1.1.2 Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişinde İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular 48

4.1.1.3 Birinci Dünya Savaşı Sonunda İttihat ve Terakki'nin Durumuna Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular 49

4.1.2 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular 53

4.1.2.1 İttihat ve Terakki'nin Tarih Sahnesine Çıkış Sürecine Yönelik Yapılan Yanıltmalara İlişkin Bulgular 54

4.1.2.2 Ermeni Olaylarında İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Yanıltmalara İlişkin Bulgular 55

4.1.3 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular 57

4.1.3.1 İttihat ve Terakki Muhalefeti Üzerinden Yapılan Sabitlenmelere İlişkin Bulgular..... 58

4.1.3.2 İttihat ve Terakki'nin Din ile İlgili Tutum ve Uygulamaları Üzerinden Yapılan Sabitlenmelere İlişkin Bulgular 59

4.1.3.3 II. Meşrutiyet'in İlanı Sürecinde İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit'e Olan Muhalefeti Üzerinden Yapılan Sabitlemeler 60

4.1.3.4 II. Meşrutiyet'in İlanına Giden Süreç Üzerine Yapılan Sabitlemeler 61

4.1.3.5 Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İttihat ve Terakki ile II. Abdülhamit Arasındaki Mücadele Üzerinden Yapılan Sabitlemeler 63

4.1.3.6 31 Mart Olayı'nda Tarafların Düşünce ve Değerleri Üzerinden Yapılan Sabitlemeler 63

4.2 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Yer Alan Görsellere İlişkin Bulgular 66

4.3 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Hazırlık ve Değerlendirme Araç-Gereçlerinde İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular..... 73

4.3.1 Hazırlık Çalışmalarında İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular 73

4.3.2 Değerlendirme Çalışmalarında İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular . 74

BÖLÜM V: SONUÇ 78

5.1 Yargı 78

5.1.1 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar 78

5.1.2 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar 79

5.1.3 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar 80

5.1.4 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Kullanılan Görsellere İlişkin Yargılar..... 81

5.1.5 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Kullanılan Hazırlık ve Değerlendirme Araç –Gereçlerine İlişkin Yargılar 82

5.2 Sonuç ve Tartışma..... 83

5.3 Öneriler 85

5.3.1 MEB'E Yönelik Öneriler 85

5.3.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler..... 86

KAYNAKLAR 87

EKLER..... 91

EK-1 Araştırma Kapsamına Alınan Lise Tarih Ders Kitaplarına Ait Kapak Resimler

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.2 Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Tarih Ders Kitaplarına İlişkin Künye Verileri 40

Tablo 4.1 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki'ye Yönelik Tarihi Kötüye Kullanma Yöntemlerine İlişkin Analiz Verileri 43

Tablo 4.1.1 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler.....45

Tablo 4.1.2 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler.....53

Tablo 4.1.3 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler.....57

Tablo 4.2 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Görsellerin Tür ve Kimliklerinin Yıllara, Konulara Göre Dağılımını İlişkin Veriler 66

Tablo 4.2.1 1951 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 67

Tablo 4.2.2 1967 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 67

Tablo 4.2.3 1967 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 68

Tablo 4.2.4 1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 68

Tablo 4.2.5 1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 69

Tablo 4.2.6 1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 69

Tablo 4.2.7 1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 70

Tablo 4.2.8 1986 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 70

Tablo 4.2.9 1991 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 71

Tablo 4.2.10 2008 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 71

Tablo 4.2.11 2017 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri 72

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 1933 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....92

Resim 2 1942 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....93

Resim 3 1951 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....94

Resim 4 1967 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....95

Resim 5 1976 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....96

Resim 6 1986 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....97

Resim 7 1991 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....98

Resim 8 2008 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....99

Resim 9 2016 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi.....100

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

İTC : İttihat ve Terakki Cemiyeti

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

% : Yüzde

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1 Problem Durumu:

Tarih öğretiminde kullanılan materyaller arasında en uzun geçmişe sahip olan tarih ders kitaplarının günümüzde de bu hüviyetini devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Öğretilecek tarih bilgisini sistemli bir şekilde barındıran tarih ders kitapları, alanın disiplinine en uygun öğretim aracı olarak süreç içinde var olmuştur. Öğrenme sürecinin her aşamasında öğrencinin yanında olan ve tarihin soyut bilgisini gerçekliğe kavuşturan bu materyaller daha kalıcı bir öğrenme için kullanılmıştır. Tarih ders kitaplarını sürecin ayrılmaz bir parçası yapan sebepler, yalnızca kaliteli bir öğrenme için sahip olduğu yeterlilikler olmamıştır. Toplumu yer ve zaman fark etmeksizin geçmiş paydasında yeniden buluşturan bu öğretim materyalleri geniş bir kitleyi etkileme gücü bulmuştur. Toplumun varoluşuna dair bir takım problemlerin çözüm noktası olarak görülen tarih ders kitapları toplumca kabulü istenen sosyal ve siyasal fikirlerin ulaştırılması işlevini görmüştür.

Toplumda öğretimi planlanan alanlarla ilgili siyasi karar alıcıların karar alma yetisini en çok kullandığı alanlardan biri tarih öğretimidir. Tarih öğretimini devleti yönetme gücüne kavuşmuş farklı siyasi güçlerin güdümüne sokan bu durum birçok sonucu beraberinde getirmiştir. Gereği önemli görülen bir öğretim aracı konumundaki tarih ders kitapları, içinde bulunduğu alana hâkim olan mevcut iktidarlar tarafından kullanılmıştır. Tarih ders kitabı içeriklerini belirleyen ve en mühimi bu içeriklerin nasıl aktarılacağını söyleyen siyasi iktidar sahiplerinin fikirlerine dair kanıtlar taşıyan bu materyaller, içinde bulunduğu alanın yapısını etkilemiştir. Etkili bir bilgi aktarma aracı olan tarih ders kitaplarının bu özelliğinden faydalanmak istenmesi, alanın öğretim müfredatına varan bir takım değişikliklere sebep olmuş; bu da tarih öğretimini pedagojik görevleri dışına çıkaran sonuçlar doğurmuştur. Bir başkası tarafından sürekli eleştirilerek değiştirilmek istenen tarih ders kitabı içerikleri, öğretilmesi hedeflenen tarih bilgisinin algısal biçimlerini ortaya çıkarmıştır.

Öğretimi hedeflenen tarihsel bilginin aktarılmasını sağlayan içerikler, tarih ders kitaplarını içinde bulunduğu alanla ilgili problemlerin başında getirmiştir. Öyle ki tarih

öğretimi denildiğinde akıllara tarih ders kitapları gelmiş; özellikle yakın tarihimiz ile ilgili konuların tarih ders kitaplarındaki yeri tartışma konusu olmuştur.

Tarih ders kitaplarımızda yakın geçmişte yaşanmış ve birçoğu tarihçilik ilkeleri açısından düşünüldüğünde, henüz değerlendirilme aşamasına gelmiş olup olmadığı tartışma konusu olabilecek yakın tarihe yönelik konuların ele alınarak anlatılması tabii biçimde eleştiri konusu olmuştur. Yakın tarihte, bizde olduğu gibi, kendinin olduğu kadar dünyanın da siyasi tarihini etkileyen önemli gelişmeler yaşanmışsa, bu eleştirilerin oranı daha fazladır. Üstelik yakın tarihin işlendiği söz konusu tarih ders kitaplarımız, yakın tarihte kurulmuş olan Cumhuriyetle beraber yazılmaya başlanmıştır. Bu kitaplar, yakın tarihe karşı farklı düşünce ve tutum içindeki siyasi iktidarların tarih ders kitapları üzerine olan ilgisi eşliğinde sürekli değişiklik göstermiştir.

Yakın tarihimiz uzun yıllardır topraklarını kaybederek dağılmanın eşiğine gelen bir imparatorluğun kısa bir zaman içinde yıkılışına ve toprakları işgal edilen bir milletin büyük bir İstiklal mücadelesi sonrası kurduğu yeni bir devletin doğuşuna şahitlik etmiştir. Bu dönemlerde yaşanan olaylar içerisinde bilfiil yer alan İttihat ve Terakki'den başkası değildir. Her alanda büyük değişimlerin yaşandığı bu zaman diliminde İttihat ve Terakki, gerek siyasi bir cemiyet gerek siyasal bir parti olarak adından söz ettirmiş; imparatorluğun çöküşü sonucu da Anadolu'ya geçerek milli mücadeleye katılmıştır. Hürriyet ve özgürlük sloganıyla ortaya çıkan bu hareket, icraatlarıyla Türk Demokrasi tarihine damgasını vurmuş; Türk siyasi hayatı, etkisi halen sürmekte olan ve tartışılmaya devam edilen birçok anlayışla bu dönemde tanışmıştır. II. Abdülhamit'i baskıcı bularak onu tahtından indirmek adına elinden geleni yapan, kendi fikirleriyle ters düşerek askeri bir darbe ile yönetime el koyan ve devleti istediği gibi yöneten, ülkeyi kalkındırmak adına gereken vakti bulamayarak imparatorluğun kurtuluşunu Almanya'nın yanında cihan harbine girmekte bulan, Osmanlının yıkılışıyla Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak Kurtuluş Savaşına katılan, daha sonra adı Atatürk'e suikaste teşebbüsle anılan bu yapı, zor bir dönem içinde anlaşılması zor bir tarihsel süreci meydana getirmiştir.

Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki hareketinin nasıl ele alındığına yönelik bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu kapsamda ‘’Cumhuriyet

Döneminde Lise Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki Hareketi nasıl ele alınmaktadır?'' sorusu bu çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı Cumhuriyet Dönemi lise tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'nin nasıl anlatıldığını ortaya koymaktır.

1.3 Alt Problemler

1.3.1.Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde yazılmış tarih ders kitaplarının ilgili içeriğinde İttihat ve Terakki nasıl anlatılmıştır?

1.3.1.1 Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.3.1.2 Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.3.1.3 Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.3.2 Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde yazılmış tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili görsel materyaller nelerdir?

1.3.3 Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde yazılmış tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda ne tür hazırlık çalışmaları kullanılmıştır?

1.3.4 Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde yazılmış tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda hangi tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.4 Önem

Bu araştırma, Osmanlı Devleti'nin son dönemine hâkim olan ve aldığı kararlarla siyasi etkisi günümüze kadar ulaşan İttihat ve Terakki'nin Cumhuriyet Döneminde yazılan lise tarih ders kitaplarında nasıl anlatıldığını ortaya koymak açısından önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda ilgili literatür incelenmiş, İttihat ve Terakki hareketinin nasıl ele alındığına yönelik bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ancak, Avcı'ya ait Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarında Balkan Savaşlarıyla ilgili ve Yiğit'e ait Arap ülkelerinde okutulan tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili *tarihin kötüye kullanıldığı*

içeriklere yönelik yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu araştırma, literatürdeki söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla yapılmıştır. Ortaya konulan bu araştırmanın, öğretilmek üzere yazılan tarih ders kitaplarındaki bilgilerin algısal biçimlerine dair örnek oluşturacağı, bu yönde yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.5 Sınırlılıklar

Bu çalışma, araştırma kapsamında incelenen lise üçüncü(3). sınıf tarih ders kitapları ile sınırlıdır. Söz konusu bu ders kitaplarına ilişkin detaylı bilgiler bu çalışmanın yöntem bölümünün çalışma grubu kısmında verilmiştir.

1.6 Tanımlar

Atlama Tekniği: Devletlerin işine gelmeyen bir olayı gizlemesidir. Burada konu içerisinde bazı noktalar bahsedilirken gizlenmek istenen kısımlardan ve etkilerden hiç söz edilmez ve atlanır (Wirth, 2003, s.45).

Sabitleme Tekniği: Bir durumu çarpıtmak, bir başka olayı haklı göstermek ya da unutturmak için belli bir olaya sistemli olarak odaklanmaktır. Sabitlemenin en ileri boyutu ise kendisine ‘’günah keçisi’’ aranmasıdır. Böylece bütün dikkatler ona yöneltilebilir (Wirth, 2003, s.42-43).

Yanıltma Tekniği: Sahte kanıtlar oluşturularak, belgeleri tahrif ya da imha ederek tarihsel olayların aslında olmadığı şekilde verilmesidir. Özellikle ideolojiler, tarihsel olayları yaymak istedikleri siyasi görüşe göre yanıltabilirler (Wirth, 2003, s.41-42).

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN

2.1 Tarih Nedir?

Sosyal bilimler, insana ve içinde yaşadığı topluma dair bilgiler sunan, tarih ise bu bilimler arasında insanı ve içinde bulunduğu toplumu geçmişiyle birlikte ele alan bilim dalıdır. Zaman içindeki serüvenini kendisinde arayan ve asırlardır insanların zihnini meşgul eden bu ilginin ne olduğu tartışma konusu olmuştur. Tarihin insan aklında sürmekte olan yolculuğu sırasında, sahip olduğu karakterin bilimin aradığı niteliklerle uyuştuğu görülmüştür. Sosyal bilimler arasında neliği üstüne halâ tartışılmaya devam edilen bilim dalı olan tarihin birçok farklı tanımı ortaya konmuştur.

‘’Tarih kelimesi İbranicede ‘’ay’’ manasına gelen ‘’yarex’’ kelimesinden gelmedir. Nasıl ki Yunancadan Latinceye geçen ‘’historia’’ kelimesi de Araplara astüra şeklinde geçmiştir. Hadiselerin seyrinden, hatta madde ve eşyanın mazi ve halinden bahseden her yazı ve her hikâye tarihtir’’ (Togan, 1985, s.2). Geçmişten bugüne hangi konumda olduğu fark etmeksizin birçok insan tarihle ilgilenmiştir. ‘’Tarihin en yalın tanımı, bunun zaman ve mekân içinde hareket eden insani olayların incelenmesi olduğudur’’ (Toynbee, 1978, s.511). ‘’Tarih, bilindiği gibi aşağı-yukarı bir asır öncesine kadar bir ilim dalı olmaktan ziyade basit bilgi seviyesinde bulunuyor ve tarihçilikte insanlığın geçmişi hakkındaki malumatın birbiri ile alakasız, irtibatsız şekilde ve muhakemesiz olarak sebep-netice münasebetleri üzerinde durulmaksızın nakledilmesine iktifa ediliyordu’’ (Kafesoğlu, 2011, s.1).

‘’Tarihin bir çeşit araştırma ya da soruşturma olduğunu her tarihçi kabul edecektir. Tarih tür bakımından bilim dediğimiz şeyler arasına giriyor: yani sayelerinde sorular sorduğumuz ve bu soruları yanıtlamaya çalıştığımız düşünce bilimleri arasına girer’’ (Collingwood, 1996 s.39). ‘’İnsanın geçmişle arasında kurduğu bu ilişkiye biz tarih diyoruz. İlişkinin kâh resmi, kâh hayali, kah fırtınalı ya da huzurlu oluşu, geçmişten değil; kendimize ve geleceğimize ilişkin karşılaştığımız problemlerden yahut yaptığımız tasarımlardan kaynaklanıyor’’ (Safran, 2011, s.19).

Tarihin ne olduğu sorulduğunda insan ya da doğa gücüyle meydana gelmiş ilgi uyandıran hadiselerin zihnimizde canlandığını görüyoruz. Tarihin ne olduğunu yaşanmış bir olayın büyüklüğüne veya insanları ne kadar etkilediğine bağlıyoruz. Tarihi insanın doğayla ya da birbiriyle mücadele ettiği bir sahne olarak düşünüyoruz. ‘’Tarihe, kazananlarla kaybedenlerin arasında ilelebet sürecek, güçlünün zayıfı ezdiği bir çatışma olarak bakıyoruz’’ (Vassaf, 2007, s.81). Belleği nasıl geçmişten çökeltilmiş bir tortu olduğuna ya da geçmişin beden de bıraktığı bir birikinti oluşuna özellikle dikkati çekerek tarihi anlamlandırıyoruz’’ (Connerton, 1999, s.114). Oysa geçmişin varlığına yönelik yapılan bu yorumların hiçbiri yeterli değildir. Geçmişi anlamlandırırken önemli savaşlar, devrimler ya da coğrafi olaylardan bahsetmek sadece yer ve zaman bağlamında bir takım olayların var olduğunu söylemektir.

Tarih, insanların karşısına geçmişin insan zihnindeki karşılığı olarak çıkmıştır. Doğasında insanların geçmişini saklarken bir taraftan da insanlara bu geçmişe ulaşabilmeleri adına rehberlik etmektedir. ‘’Tarihin değeri bize insanın ne yaptığını, böylece insanın ne olduğunu öğretmesidir’’ (Collingwood, 1996, s.41). Günümüz toplumlarında öğretim faaliyetleri sürerken sıra tarihin ne olduğunun öğretilmesine geldiğinde şu bilgi karşımıza çıkmaktadır. Tarih, geçmişte yaşanmış olayları yer ve zaman esası bağlamında kanıtlara dayanarak sebep sonuç ilişkisi içinde ve tarafsız bir şekilde inceleyen bilim dalıdır. Bu tanım insanların geçmişini doğru yollardan keşfedebilme yolu olarak çoğu otorite tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu tanım önceki yüzyılda insanlığın ulus olma bilinciyle birbirini tanıdığı ortamda ortaya çıkmıştır. Milletlerin bu anlayış doğrultusunda var oluş kaygısıyla bir arada olmak istemesi tarihin akademik bir tavırla ortaya konan bu tanımını değiştirmese de, tarihin ne olduğunu yeniden düşünmeye sevk etmiştir.

Tarih, günümüzün ulus devlet anlayışı karşısında farklı anlamlar ifade etmeye başlamıştır. Tarihin doğası ise bu anlayış karşısında yabancılık göstermemiştir. Zira tarih, bir milletin hemen hemen bütün varlığına eşittir. ‘’Tarih, milletin geçmişteki varlığı, onun mirası, bugüne kalan hatırasıdır. Dil, edebiyat ve umumiyetle kültür kavramına giren her şey, tarih boyunca gelişmiş ve tarihten miras kalmıştır’’ (Kaplan, 1983, s.62). Fakat aidiyet hissinin ulus çatısı altında topladığı insanlar sosyal bir takım sorunlar ortaya çıkarmıştır. Söz konusu bu sorunlara herkes adına bir çözüm arayanlar, uygun zemini toplumu ortak bir paydada buluşturan tarihe başvurmakta görmüştür.

Böylece tarih aynı zamanda toplumda yanıtı aranan problemlerin çözüm noktası olarak görülmeye başlanmıştır.

21. yüzyılda tarihin ne olduğunu söylemeden önce insanların, bilim dünyasının, resmi veya özel kurumların kısaca zamanın vazgeçilmesi mümkün olmayan bir alanı olduğunu söylemek mümkündür. Bilimin dokusu birikime dayanır. Bu birikimi tarih saklar. İnsanın geçmişiyle ilişki hali kurumlar için zorunludur. Yeryüzünde varlığını geleceğe taşıma endişesi taşımayan bir topluluktan bahsetmek zaten mümkün değildir. Tarihin insanla ve toplumla geçmişe dayanan sıkı ilişkisi, günümüzde çok daha güçlenmiştir. ‘’Zira geçmişe karşı nerede durduğumuz, geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu gibi konular, yalnızca herkes açısından hayati önem taşıyan konular olmakla kalmazlar, aynı zamanda tamamen vazgeçilmez bir nitelik taşırlar’’ (Hobsbawm, 1998, s.40).

Tarih, bireylere tarihin öğretildiği kurumların ortaya çıkardığı pragmatist bir anlayış çerçevesinde şekillenerek sürekli değişiklik göstermiştir. Bu değişiklikler tarihi her ne kadar asıl görevi olan geçmişle gelecek arasındaki bağlantıyı sağlama amacından saptıramasa da, tarihin ne olduğuna karar veren, toplumun bugün ve gelecekte nasıl yer alacağı ve bulacağı kaygısıyla tarih üzerine yüklenen işlevler belirleyici olmuştur. Tarih, ulusun koruyucusu ve sosyo-kültürel sorunlarının çözmekle sorumlu devletin yakından ilişkili olduğu bir saha haline gelmiştir. Tarihe karşı olan pragmatist bir anlayışın giderek güçlenmesine neden olan ise bu yakın ilişki olmuştur.

‘’Tarihin yeni anlamlar kazanmasında etkili olan durumların yanı sıra sorgulanması gereken başka husus vardır. Bu husus tarihçilerdir. Tarihçiler, her şeyden önce tarihi tümüyle ya da parçalar halinde günümüze taşıyan ve toplum adına dersler çıkaran kişilerdir. Tarih, tarihi üstünde çalıştığı düşüncenin, tarihçinin zihninde yeniden oluşmasıdır’’ (Carr, 2011, s.73). Yapılan işin niteliği düşünüldüğünde tarihçilerin de ne denli mühim bir işle uğraştıkları anlaşılır. Günümüzün eğitim ve kültür seviyesi ileri düzeyde olan toplumlarda bile tarihçilerin bir şekilde sunduğu bilgilere doğru olması kuvvetle muhtemel tavrıyla yaklaşılmakta, çoğu zaman da eleştirilmemektedir. Bundan şu sonuç çıkar ki, bir tarih eserini ele alınca, ilk ilgileneceğimiz içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olmalıdır (Carr, 2011, s.74).

Günümüzde yaşanmış bir olayı ya da genel anlamda tarihi öğrenmek istediğimizde karşımıza bir takım kaynaklar çıkar. Bu kaynaklar tarihçilerin kendilerini kanıtlamalarına ve kabul görmelerine yardım eder. Bu kaynaklar önem sırasına göre ilgili tarihsel döneme ilişkin doğrudan kanıtlar ve sonradan yazılan kitaplardır. Sonradan yazılan kitaplar ise bu kaynakların çoğunluğunu meydana getirir. Zaten toplumun hepsinin birincil kaynaklardan tarih öğrenmesine imkân yoktur. Tam bu noktada tarihçiler devreye girmekte, insanların tarih bilgisi tarihçilerin tarihçilik ilkeleriyle olan münasebetine kalmaktadır. ‘’Öyle görünüyor ki tarih, tarafımızdan keşfedilen bir saha olmaktan ziyade, yaratılan ve icat edilen bir âlemdir. Başka tabirle tarih bizim aktüel oluş kudretimizin yarattığı bir kıymettir’’ (Ülken, 2008, s.251).

Günümüzün tarih anlayışını ortaya çıkaran tam da bu noktadır. Tarihçinin tarihçilik ilkeleriyle olan ilişkisidir. Bu münasebetle ortaya koyduğu her türlü eserdir. Çünkü tarihçi her nihayetinde bir insandır. Bilimsel bir takım ilkelerden uzak kişilerin bilimle uğraşmasının ne sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Tarih yazımında her zaman öznel bir eleman olduğunu, çünkü tarihçilerin araştırma ve yazılarından ayıramayacakları görüş ve varsayımlara sahip kendi zamanlarının bireyleri oldukları aşikârdır (Carr, 2011, s.43). Yani tarihin ne olduğuna karar vermek eskiye göre oldukça basittir. Bir takım emellerle donanmış ya da donatılmış tarihçilere bu soruyu sormak yeterlidir.

‘’Tarihi gizleme devletler için de olağan, sıradan bir olaydır’’ (Vassaf, 2007, s.42). ‘’Bilgilerin, gazete yazılarının, arşiv kayıtlarının egemenlerin çıkarlarına göre değiştirildiği bilinmektedir’’ (Vassaf, 2007, s.64). ‘’Tarihi bakımdan anlamlılığın ölçütü ise, bunları kendi akılcı açıklaması ve yorumlama kalıbına uydurma yeteneğine dayanır’’ (Carr, 2011, s.165). ‘’Yarının tarihini bugünden imal edenler, yarının tarihçilerini kollayarak onlara günümüzün kayıtlarını şekillendirip paketleyenler sadece devletler değildir. Küreselleşme adı altında kapitalin tekelleştiği günümüzde dev şirketler de, devletler ve devlet adamları kadar tarihe nasıl geçecekleri konusunda duyarlıdır’’ (Vassaf, 2007, s.54). ‘’Geçmişin havasını bugüne yansıtmasını en çok tarihçilerden beklerken, en çok tarihçiler günü havasıyla bize geçmişi teneffüs ettirenlerdir’’ (Vassaf, 2007, s.43).

Tarihin bir ulus için gerekli kültürel ögelere sahip olduğu malumdur. Devletlerin idare etmekle sorumlu olduğu ulusların yönetiminde tarihle olan ilişkisi bir nebze hoşgörü ile

karşılansa da tarihin ne olduğuna ilişkin tükenmeyen yanıtların birçok sebebi vardır. Devletlerin tarihi anlamlandırarak şekillendirmesine bir nevi ortak olan ekonomik kuruluşların bu süreçte nasıl kazanç sağlayacakları, çeşitli iktidar sahibi olanların tarihte nasıl yer alacağı kaygısı tespit edilen sebeplerden sadece birkaçıdır. Tarih varoluşu anlamlandırmada büyü verici bir yoldur. Bu yolla daha da ileri gidilerek yeni uluslar yaratılırken köklü bir geçmişe sahip uluslar varlığını hiçe sayabilmektedir.

Tarih, Geçmişi bir toplum için gerekli kültürel birikimi oluşturamayacak kadar kısa olan toplumların inşa edilmesinde olduğu gibi kültürel birikime sahip toplumların kültürel kimliğinin oluşturulmasında görevli bir alandır.

> ‘’Kültürel kimliğin gelenek ve kültürel aktarım tarafından tamamlanması ve bireylerin yaşam biçimleriyle kültürel kimliği inşa etmeleri geçmişte var olan kültürel kimliğin bugüne yansıması bağlamında tarihle ilişkili hale gelir. Bu bağlamda bireyin kültürel kimlikle ilişkisi, kültürel kimliğin tarihselliği ile tanımlanır. Geçmişte kendi ataların tarafından sergilenen davranışlar bugünün bireyleri tarafından sergilenerek kültürel kimlikleri yeniden inşa edilir’’ (Pamuk, 2016, s.81-83).

Vassaf, tarihten bahsederken arşivlerin egemenlerin çıkarlarına göre değiştirildiğini söyler (Vassaf, 2007, s.42). Burada tarihin dolaylı etkilerle değiştirilen olduğunu söylemenin yanında doğrudan olarak değiştirilen olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü böyle bir durumda tarihin bilimsel sınırlarından bahsetmek, ulus-devlet ya da tarih-toplum ilişkisi üzerinden tarih ile ilgili görüş bildirmek anlamsızdır.

Asırlardır düşünürler tarihin ne olduğunu ortaya koymaya çabalamıştır. Bunların birçoğu farklı zaman dilimlerinde tarihin ne olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Geçmişte tarihin ne olduğu konusunda hiç kimsenin ortak bir düşünce etrafında birleşmediği, fakat kimsenin bir diğerini de reddetmediği görülmüştür. Günümüzde de tarihin neliği üstüne birçok görüş bildirilmiş, düşünürlerin bir kısmı mutabakata varırken bir kısmı da anlaşmazlık içine düşmüştür. Ancak hepsinin şu düşüncede buluştuğu bir gerçektir. Tarih, insanoğlunun en eski faaliyetlerinden biri olup aklın ve bilimin aradığı tüm özelliklere sahip bir alandır. Ancak doğasının bilimsel kaygıları olmayan bir takım kişiler ya da kurumlar tarafından keşfi bu alanı asıl görevi olan tarihi araştırmak ve aslına uygun biçimde inşa etmek dışına çıkmıştır. Tarih, oluşması beklenen duygu ve

düşünceler eşliğinde doğrudan ya da dolaylı yollarla geçmişin yeniden kurgulanarak oluşturulduğu bir alandır.

2.2 Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları:

Tarih, insanoğlu tarafından öğretimine her zaman değer verilen bir süreç olmuştur. Tarihin insan ile olan ilişkisini çok uzun geçmişe dayandırmak mümkündür. Zamanın olmadığı bir yerde tarihten bahsetmenin mümkün olmadığı gibi öğretimin olmadığı bir yerde tarihin varlığından bahsetmek pek söz konusu değildir. Çünkü yararı olmayan bir şeyin varlığından bahsetmek ya da uğraşmak insan doğasına uzaktır. Tarih, doğası münasebetiyle ya da bir takım yönleriyle tartışıla gelse de, öğretileri insan için her zaman hayati faydalar sağlamış, bu da tarih öğretimini değerli kılmıştır. Tarih, gerek yaşantı gerek öğreti yoluyla verdiği derslerle her zaman insanoğlunun ilgi alanında kalmıştır.

Tarih öğretimi, insanoğlunun tarihe olan bakış açısının doğrudan etkisi altında gerçekleşen bir süreç olmuştur. İnsanın tarihten beklentisi, öğretim sürecine geçildiğinde daha da artmıştır. Tarih öğretimi toplumda geçmişe karşı aynı düşünce ve duyguyu taşıyan bütün fertlerine aynı çatı altında olmadan düzenli biçimde ulaşma fırsatı sunan ve tarihin toplumdaki etkisini üst seviyeye çıkaran bir süreçtir. Bu gücün farkında olan siyasi güçler ya da öğretim dışı kaygılar taşıyan bir takım insanlar sürekli tarih öğretimi ile ilgilenmiştir. ‘’Tarih ve öğretimi her dönemde toplumun ve yöneticilerinin yakından ilgilendiği bir alan olmuştur. Geçmişten bugüne tarihin niçin öğretilmesi gerektiği konusunda tartışmalar yaşanmış ve bu sorunun cevabı toplumun ve bilimsel gelişmelerin doğrultusunda şekillenmiştir’’ (Demircioğlu, 2016, s.67).

Toplumun varlığı adına önem taşıyan birçok ögenin tarih denilen geçmiş zamanda saklı olması ve ortaya çıkan ulus devlet anlayışı, tarihin öğretimine büyük bir ehemmiyet verilmesinin başlıca sebepleridir. Dünyada, son yıllarda eğitim anlayışında meydana gelen değişimlere bağlı olarak tarih öğretimi alanında da gelişmeler yaşanmıştır. Meydana gelen bu gelişmeler tarih öğretimi sürecini geleneksel yapan düşünce ve programlara başkaldırı şeklinde olmuştur. Fakat çağdaş olarak adlandırabileceğimiz hiçbir fikir, tarih öğretimi geleneksel yapısından tam olarak koparacak etkiyi gösterememiştir. Çünkü insanın tarih ile sıkı bir ilişki kurmasının sebepleri yüzyıllardır

aynı kalmış, üstelik son asırlarda bu sebeplere yenileri eklenmiştir. ‘’Tarih dersleri, millet-devlet sisteminin ortaya çıkışı ve demokrasi hareketlerine paralel olarak okul ders programlarında sistemli olarak yer almaya başlamıştır. Özellikle vatan sevgisinin kazandırıldığı, milli değerlerin aktarıldığı bir ders olarak görülmüştür’’ (Safran, 2015, s. 10).

‘’Tarih öğretiminde esas alınan ilk yaklaşım, tarihin gelenekçi bir anlayış doğrultusunda, vatandaşlık ve kimlik aktarımı amacıyla öğretilmesidir. Bu yaklaşımla öğrencilere geçmişin bilgisi öğretilirken, içinde yaşanılan toplumun kimliği öğrenciye aktarılmaya çalışılarak, kimlik gelişimine de yardımcı olunmaktır’’ (Demircioğlu, 2015, s.13). Bu anlayış doğrultusunda ortaya konan başka bir yorum ise şudur:

> ‘’Tarih öğretimi, insanlığın dününü anlamak, bugününü yorumlamak ve yarınına ait daha tutarlı kestirimlerde bulunacak donanımda bir insan yetiştirme, günümüzde yaşanan sorunların kökeninde yer alan olumsuzlukların tarihsel arka planını öğrenip, problemi daha iyi kavrayarak daha isabetli çözümler üretebilmelerine yardımcı olma gerekçeleri ile okul programlarında yer aldığıdır’’ (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.58).

‘’Geçmişten bugüne tarih öğretimine yüklenen en temel görevlerden birisi de yetişen nesle geçmişin bilgisini, toplumsal değerleri ve kültürü öğretmektir. Bu amaç toplumun büyük bir kesimi tarafından tarih öğretiminin temel amacı olarak algılanmaktadır’’ (Demircioğlu, 2016, s.68). Milletler için varlığını korumak söz konusu olduğunda bir fikrin çağdaş olup olmadığı pek değerlendirilmez. Toplumu meydana getiren ve ortak bir paydada buluşturan bütün değerli ögelere ulaşmanın yolu geleneksel tarih anlayışı ile öğretim yapmaksa, toplum için de tarih öğrenmenin anlamı çoktan oluşmuş demektir.

’’Tarih konuları, Sosyal bilimler alanı içinde ayrıcalıklı bir yerdedir. Ortak geçmiş ve hafızanın ortaya çıkarılması ve ulusal kimliğin yeniden üretilmesi için tarih dersleri ya da alanı okullarda en fazla önem verilen alanlardan birisi olmuştur’’ (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.20). ‘’Tarih, sosyal bilimler içinde yer aldığı için doğrudan insanı ilgilendiren bir yapıya sahiptir. Tarihin eğitimsel açıdan da belli bir işleve sahip olması, amaçlar bağlamında ülkelerde ve toplumlardaki ehemmiyetini arttırıcı bir noktaya taşımıştır’’ (Vurgun, 2016, s.21). ‘’Tarih öğretimi ile ilgili literatür

incelendiğinde bu dersin öğretimi ile amaçlananların çok sayıda ve çeşitli olduğu görülmektedir‘’ (Kaya, 2015, s.47).

‘’Tarih öğretiminin birçok amacı içerdiğini unutmamak gerekir. Her şeyden önce insanlar zaman akışı boyunca, hep bilim olan tarihten fayda ummuşlar ve bunu elde edebilmek için onu iyi öğrenmenin yollarını bulmaya çalışmışlardır; tarihi öğrenmenin gerekliliğini hep vurgulamıştır. O halde, tarih öğretiminin en başta gelen amacı, bu bilim alanından insanların sosyal hayatları için yararlanmalarıdır’’ (Güler, 2005, s.119). ‘’Bunun yanında sadece tarih çalışarak değişimi kavrayabilir, tarih yoluyla değişime neden olan etkenleri anlamaya başlayabiliriz ve sadece tarih sayesinde bir kurumun ya da toplumun hangi ögelerinin değişime karşı durabildiğini anlayabiliriz’’ (Kaya, 2015, 38).

‘’Tarihin, bir keşif ve keşfettirmek hareketi olduğunu insanlara göstermek; bu anlamda, onlara keşfetme ve keşfettirme becerisi kazandırmak; aynı zamanda tarihin, düşünmek, düşündürmek, çıkarımlar yapmak olduğunu öğretmek; deneyimlerden çağdaş çıkarımlar yapabilmeyi, fikir üretebilmeyi keşfetme zevkine vardırmak da tarih öğretiminin başlıca amaçları arasında sayılmalıdır’’ (Güler, 2005, s.120). ‘’O halde tarih, yaşamımızı kolaylaştırmak, hayatımızı sevecen hale getirmek, dünyayı yaşanabilir kılmak, toplum ve ulus sağlığımızı korumak bakımından bu denli lüzumlu bir alandır’’ (Güler, 2005, s.121).

‘’Tarih neden ve niçin öğretilir? Tarih okursak ne olur okumazsak ne olur? Tarihin faydası nedir veya var mıdır ki, insanlardan bazıları, onu boş, anlamsız bir alanmış gibi görmelerine rağmen, ona başvurmadan edememektedir? Sorgulamaları hep tarih öğretiminin kapsamı içerisinde yer almaktadır’’ (Güler, 2005, s.117). ‘’Tarih bilgisi diye adlandırdığımız geçmiş algımız, yeni eklentilerle ve farklı bakış açılarının devreye girmesiyle sürekli olarak değişmekte; neredeyse her nesil için yeni bir tarih bilgisi ve yorumu söz konusu olabilmektedir’’ (Dinç, 2016, s.72). ‘’Bu açıdan tarih programları dinamik bir yapı arz etmekte ve sürekli gelişerek güncellenmektedir. Değişen tarih yaklaşımları ve eğitim paradigmaları da bu dinamik yapıya etki etmektedir’’ (Demirel, Turan, 2015, s.218).

‘’Her eğitim sistemi, belli bir eğitim felsefesi ve politikası aracılığıyla toplumsal düzenin istemlerini karşılamaya çalışır. Bunun için gereken bilgi ve bilgilenim,

gelenekten alınan mirasla yoğurularak biçimlendirilen değerlerle birlikte meşru bir kalıba sokulur'' (İnal, 2004, s.54). Tarih, Hitler örneğindeki gibi, insanları kudurtabilir, tevekkül edebiyatı ile de insanları çağ dışı bırakabilir. ''Ama tarih, geçmişe soğukkanlı, olabildiğince yansız bakabilmenin zevkini yaşatan bir bilimin ve eğitimin, bir o kadar da sanat dalının sınırsız keyfine konu olabilir'' (Özbaran, 2015, s. 202).

''Tarih ve tarih öğretimi, kimilerinin geçmişte (ve de bugün) salt kendi yararlarına çarpıtmaya çalıştıkları ortak bir mirası aktarır. İşin içinde siyasal rejimler ya da açık seçik tanımlanabilen gruplar olunca, bu gibi istismarlardan kimin sorumlu olduğunu anlamak kolaydır'' (Wirth, 2003, s.57). ''Yeryüzünde herhangi bir ülke ya da toplum yoktur ki tarihini nesnel yazabilmiş, tarih öğretimini tarafsız yapabilmiş, bütün bunları dünya toplumlarına, global tarih olgularına, demokratça yaşayabilmiş olsun'' (Özbaran, 1995, s.1). Bundan dolayı ''eğitim tarih incelendiği zaman, tarih öğretiminin genel amaçlarının çağdan çağa, ülkeden ülkeye değiştiği ve farklılaştığı görülür'' (Demircioğlu, 2016, s.67). ''Tarih öğretiminin geleneksel amaçlarından birisi de mevcut ideolojik yapıyı benimsetmek ve öğrencilerin kimlik değişimini sağlamaktır'' (Demircioğlu, 2016, s.69). ''Her topluluğun kendi tarih ve kimliğini kurma gereğini duyması meşrudur. Fakat bu, tarihsel doğruların peşinde koşulmasını ve dürüst bir tarih öğretimi yapılmasını engellememelidir'' (Wirth, 2003, 57).

''Tarih öğretimi kendi bağımsız araştırma zemininden, onu öğretmek isteyenlerin tavır ve varsayımlarından ve toplumda uçuşan ideolojik, pedagojik, pratik ve politik beklentilerden ve bunların tümünün karşısına çıkarılabilecek yeni yöntem ve konulardan etkilenerek işlevini sürdürecektir'' (Özbaran, 2015, s. 165). ''Kimilerine göre dönülmek istenen bir sığınak, bazılarına göre uzaklaştırılması gereken eskimiş süreç; kimi yaşlılara göre her zaman ders alınacak kaynak, bazı gençlere göre gereksiz bilgi yığını, ilerlemeyi durduran köstek; öğrencilerin bir bölüğüne sıkıcı, dayanılmaz saatler yaşatan çekilmez ders, bir bölüğüne de ideoloji aşılayan tılsımdır'' (Özbaran, 1992, s.13).

Peki salt öğretimsel amaçlar ışığında düşünüldüğünde nasıl bir tarih öğretimi karşımıza çıkmaktadır? Şüphesiz böyle bir ortamı temin etmek mümkün değildir. Ancak günümüzde eğitimdeki çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde belirlenen tarih öğretimine ilişkin amaçların sürece dâhil olduğunu söylemek mümkündür. ''Tarih öğretimi, öğrencilerin yaşadığı dünyanın sorunlarını tanıma, eleştirel düşünme, değişime ayak

uyduracak ve problemlere çözüm önerileri getirebilecek bilgi, becerilerle donatılması sürecinde önemli bir yere sahiptir'' (Güven, 2015, s.163). ''Kültürel bakış açısı kazandırmak tarih öğretiminde dikkat edilmesi gerek bir diğer noktadır'' (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.18).

> ''Tarih öğretiminde amaçlanan yeterlikler; kişilik gelişimi, insan ilişkileri, ekonomik verimlilik, değişme ve yaşamla başa çıkma, evreni, dünyayı ve yurdumuzu tanımak için bilgi birikiminden yararlanma, bilişse/psikomotor alanın yanı sıra duyuşsal alanı da kapsamaktadır. Bu amaçlarda kişilik, bilimsellik ve yurttaşlık boyutları ortaya çıkmaktadır ki bu durum da duyuşsal alanla ilgili gerekliliği desteklemektedir'' (Paykoç, 1995, s.332).

Günümüzün öğrenci merkezli öğretim anlayışında tarih derslerinde öğrenci aktivitesini kaybetmemelidir. ''Öğrenci merkezli tarih öğretiminin temeli öğrencileri öğrenmede sorumlu hale getirebilmek ve öğrencileri sürekli aktif tutabilecek yöntemleri uygulamaya dayanır'' (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.3). ''Bu yolla tarih, çocuklara bilişsel düzeyde önemli katkı yapabilir. Öğrencilerin kendi yaşamlarının ötesinde karmaşık politik ve dini düşüncelerle bağlantı kurarak zaman şeritlerini incelemelerini ve kendi başlarından geçen olayların dışındaki yaşam biçimlerini düşünmeleri tarihin en önemli katkılarından bazılarıdır'' (Güven; Bıkmaz; İşcan; Keleşoğlu, 2014, s.26). Tarih öğretim sürecinde öğrencinin tarihsel doku ya da kanıtlarla iç içe olması önem arzu eden başka bir yöntemdir. Öğrenciyi tarihsel olaylar üzerine düşünmeye iterek çıkarımlar yapmasını sağlayan kanıta dayalı tarih öğretiminin yapılması oldukça önemli görülmektedir. Bu yöntemle öğrenci kendi kendine hiçbir müdahale olmadan tarihsel bilgiye ulaşması hedeflenmektedir. Böylece düşünen ve sorgulayan, araştırmacı, sonuca gidebilen bir birey hedeflenmektedir.

Tarih öğretimi her ortamda gerçekleşmesi mümkün olan bir süreçtir. Tarihsel bilgi sahibi bir kişiden ya da bir diziden veya anlatılan bir hikâyeden tarih öğrenmek mümkündür. ''Tarih dersi çok farklı ortam ve mekânlarda aktif olarak öğretilebilir. Tarihi müzeleri tarihi yerler, doküman merkezleri, ders kitapları, gazete makaleleri, web siteleri ve popüler tarih çalışmaları gibi farklı mekânlarda gerçekleşir'' (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.2). Tarihin öğrenilmesi için en uygun ortamın ise formal eğitim-öğretim merkezlerinin olduğu düşünülür. Öğrenenin ilerleyen teknolojiyle beraber gelişen sınıf ortamında öğretim sürecinin vazgeçilmez iki ögesi

olan öğretmen ile ders kitabı eşliğinde ve bir program dâhilinde en iyi öğrenmeyi gerçekleştireceği savunulur. Bu elbette doğru bir düşüncedir. Fakat müzeleri ziyaret ederek ya da önemli bir tarihsel olayın gerçekleştiği yapıtı veyahut coğrafyayı gezerek sınıf ortamına göre daha iyi bir öğrenmenin gerçekleşeceği; iyi yazılmış, harita ve görsellerle desteklenmiş bir kitapla da aynı etkinin yaratılabileceği tarih öğretimi açısından mümkündür. Dolayısıyla sizi geçmişe götüren herhangi bir ses, envanter ya da görüntü tarih öğretimi açısından gerekli ortamı sağlayabilmektedir.

> ‘’Tarih öğretiminde ortaya çıkan sorunların göstergeleri toplumun bakış açılarında, öğreticilerin özelliklerinde ve tutumlarında, yöneticiler ve siyasetlerinde, uygulanan yöntemlerindedir. Öğretimdeki sorunların göstergelerinden bir diğeri de, tarih, tarihçilik, tarih öğretimi ve tarih öğretmenliğindeki başarısızlıkların, eksiklik ve hataların görmezlikten gelinmesidir. Bunlar tarih öğretimini derinden etkilemektedir. Tarih öğretimindeki başarısızlıkların özü esasen bu temel sorunlara dayanmaktadır’’ (Güler, 2005, s.162).

Tarih öğretiminde, geçmişte olduğu gibi günümüzde de en çok kullanılan, gittikçe zenginleşen içerikleriyle birlikte gelişen teknolojiye uyum sağlayan, öğrenenle öğretim dışı süreçte de sürekli birlikte olan ders kitapları, tarih öğretimi açısından daha önemli hale gelmiştir. Öyle ki, tarih ders kitaplarında öğretilmesi hedeflenen tarihsel bilgilerin öğretimine yardımcı tarih ders kitapları basılmıştır. Tarih öğretiminde kullanılmak üzere yazılan ders kitaplarında değişen eğitim anlayışlarıyla beraber pedagojik kaygıların ön plana çıktığı görülse de, tarih öğretimine öğretim dışı kaygıyla yüklenilmeye devam eden bir takım görevlerin bu öğretim materyallerinin yazımındaki etkisinin büyük olduğu görülmüştür.

> ‘’Programlar ile öğrenci arasındaki köprü vazifesi gören, öğretimde, öğretmenin vermek istediklerini daha düzenli vermesine; öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde tekrar etmesine imkân veren temel bir materyal olan ders kitaplarının taşıması gereken nitelikler hakkında yakın zamana kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Ders kitaplarının nasıl olması gerektiği, kimler tarafından hazırlanacağı, kimlerin ders kitabının seçiminde etkili olacağı sorularına cevap aramaya çalışmıştır. Çünkü eğitim sürecinde yer alan öğrencilerin bilgi, beceri, tutum ve değer yargıları ders kitapları tarafından şekillenmektedir’’ (Safran, 2015, s. 22).

Tarih ders kitapları için iki önemli husus çok önemlidir. Bunlardan ilki kitapların içerikleriyle ilgilidir. İçeriklerin kimler tarafından yazıldığı, bilimsel ilkelere olan bağlılık ve çağdaş yaklaşımlara olan mesafe bu hususla ilgili önemli kriterlerdir. Diğer husus ise tarih ders kitaplarının biçimsel özellikleriyle ilgilidir. Öğrencinin yanında götürdüğü bu materyallerin hacmi, boyutu veya basımda kullanılan malzeme kalitesi bu hususta aranan ölçütlerin başında gelmektedir.

> ‘’Bilindiği üzere yalnızca sosyal bilimler dersleri için değil hemen her ders için ders kitapları öğretimde vazgeçilmez unsurdur. Ancak böyle olmakla birlikte ders kitaplarının ne derece eğitim biliminin gerektirdiği uygun öğretim metodları doğrultusunda hazırladığı konusu her zaman tartışılagelmiştir. Acaba bir ders kitabı hangi özellikleri taşımalıdır. Ders kitaplarıyla ilgili mesele yalnızca bununla bitmiyor. Bir de bu kitaplardan faydalanma hususu var. Acaba kitaplardan en etkin biçimde nasıl faydalanılabilir? Veyahut da kitap nasıl okunmalı? Bir öğretmen ve bir öğrenci bu sorular karşısında bilgi sahibi olursa, şüphesiz öğrenim ve öğretim daha verimli olacaktır’’ (Köstüklü, 2014, s.120).

Ders kitapları okulda ve okul dışında, öğretmenlerin dışındaki bilgi kaynaklarından ve incelemelerden elde edilen, ‘’bir gencin geçmişini ve çevresini anlamaya yönelik bilgilerine etki yapan bir kaynaktır’’ (Özbaran, 2015, s. 154). ‘’Tarih ders kitapları köklerimizi, belirli bir yerde niçin ve nasıl yaşadığımızı, bir yerin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, bir başka deyişle gerçekte kim olduğumuzu açıklamaya çalışır’’ (Pingel, 2003, s.1). ‘’Öğrenciler, gerektiğinde tarih alanı kitap ve diğer yayınlarını sınıf ortamı olmadan bulundukları uygun ortamlarda okumak suretiyle, belli düzeyde bir tarih anlayışına sahip olabilmektedir’’ (Güler, 2005, s.135). ‘’Tarih ders kitapları, bir taraftan öğreticinin mesleki donanımlarını güçlendirip onların düşünce zenginliklerine erişmelerini sağlarken, diğer taraftan da öğretim gayesiyle yaptıkları sunumlara katkıda bulunmaktadır. Öğrenciler tarafından, öğreticinin sunumlarıyla alakalı olarak, bu yayınlara bakılıp öğrenme pekiştirilmektedir’’ (Güler, 2005, s.136).

‘’Öğrenme, hatırlama ve etkili öğretim konusunda yapılan araştırmalar, öğrenim-öğretim araç ve gereçlerinin faydaları konusunda birçok önemli sonuçları ortaya koymaktadır’’ (Köstüklü, 2014, s.119). ‘’Birçok araştırmacı özellikle ilköğretim düzeyinde tarih derslerinde öğretmenlerin öğrencilerin tarih hakkında ne bildikleri ve

nasıl soruları olduğu konusundan başlamalarını ders kitapları ya da diğer materyalleri destekleyici olarak almalarını önerir'' (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.24).

''Şüphesiz, ders kitapları konusunda ulusal yaklaşımlar farklıdır ve evrensel olarak tanınan bir ders kitabı teorisi bulunmamaktadır'' (Özbaran, 2015, s. 155). ''Tarih ders kitaplarının dünyadaki değişimi bilgiden çok onu kullanmayı öğretmek yönündedir. Amaç arka arkaya tarihsel bilgilerin sınırlandırılması değil ülke ve dünya tarihi açısından bilinmesi gereken bilgilerin, çeşitli bakış açılarıyla ve beceriler kazandırılarak sunulmasıdır'' (Karabağ, 2016, s.192). ''Okul tarih kitabı önemli, çünkü her ülkede milletin fertlerinin bir kısmı, okuldan sonra tarih okumaz. Bu tarih eğitimi aslında bütün ülkelerde çözülmemiştir'' (Ortaylı, 1995, s.50).

Tarih ders kitaplarının öğretim sürecinde önemli bir yerinin olması bu materyallerle ilgili birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Üstelik tarih ders kitapları, öğretim ortamı dışında öğrenenin başvurduğu güvenilir kaynakların başında yer almaya devam etmektedir. Bu yönüyle düşünüldüğünde öğretim süreci dışında öğrencinin yanında olan bu materyallerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Tarihin nasıl öğretilmesi gerektiğine karar verenlerin gerek tarih öğretimiyle olan bağı gerek tarih ders kitaplarının içinde bulunduğu alanla ilişkisi tarihin ders kitaplarına nasıl yazılacağı üzerinde etkili olmuştur. Toplumu ortak bir payda etrafında bulmak siyasi iktidar sahipleri ya da toplumu yönetmekle yükümlü kimseler için çok önemlidir. Geçmişe karşı aynı düşünce ve hissi taşıyanların tarihin doğasında buluştuğu ve tarih öğretimi sürecinde bunun düzenli bir şekilde yapıldığı düşünülürse; tarih ders kitaplarının sürekli öğrenenle birlikte olduğu düşüncesi öğretim dışı kaygılar taşıyanların ilgisini tarih ders kitaplarına da çevirmiştir. ''Bu anlamda düşünüldüğünde, tarih öğretiminde ders kitaplarının yeri, diğerlerine kıyasla çok önemlidir'' (Güler, 2005, s.183).

''Ders kitabı, genelde, bir ders konusunu ya da bir müfredatı desteklemek için okullarda kullanılmak üzere siyasal otorite, yayımcı, öğretmen ve öğrencinin doğrudan doğruya yer aldıkları ya da etkilendikleri, onlar tarafından ve onlar için yazdırılmış metinlerdir'' (Özbaran, 2015, s. 154). ''Yapılan eleştirilerin çoğu, tarih öğretimi çerçevesinde ve özellikle tarih ders kitaplarında sunulan tarihin, tarih biliminden kopmuş, muhtevası eskimiş, şoven, anlamsız bir olaylar zinciri olarak verilmiş bir tarih olması yönündedir'' (Neumann, 1995, s.98). Bu durum tarih ders kitapları üzerine yapılan eleştirilerin

başlıca sebepleri arasındadır. Öyle ki sıra tarih öğretimi ile sorunları tartışmaya geldiğinde, akıllara ilk önce tarih ders kitapları gelmektedir.

Başta toplumu yönetenler olmak üzere siyasi güç sahiplerinin tarih öğretimi üzerindeki etkisinin bir yansıması olarak ortaya çıkan tarih ders kitapları, toplumda istenilen tarihin öngörülen şekilde öğretilme çabasıyla pedagojik bir öğretim materyali olmanın dışına çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkışında tarihe ve öğretimine -zorunlu olanların- kattığı yeni anlamlar etkilidir. ‘’Geçmişin ve kolektif hafızanın iktidar tarafından inşa edilişi tarihi, inşa edilenin de yaygınlaştırılması tarih öğretimini ifade eder. İktidar, inşa etmiş olduğu tarihi bireylere formal eğitim bağlamında tarih öğretimiyle aktarmaya çalışır Tarih ders kitapları bu bağlamda önemli aktördür’’ (Pamuk, 2016, s.84).

Tarih ders kitaplarının sorunları yalnızca bunlarla sınırlı değildir. Tarih öğretimi süreci içerisinde bu materyallerin pedagojik olarak eksik kalan yünleri, üzerine eleştirilerin yoğunlaştırıldığı diğer husustur. ‘’Tarih öğretiminde tarih öğretmenleri ve öğretim üyeleri kadar, eğitim-öğretim araç ve gereçleri ile kaynak ve ders kitaplarının da bilimsel (akılcı, çağdaş) bir değer taşıyıp taşımadıkları önemlidir’’ (Güler, 2005, s.146). ‘’Tarih ders kitaplarının isim ve kronoloji ezberlettirici mahiyette ve genellikle siyasi tarih öğretimine yönelik hazırlanmış olması, öğrencinin eğilimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yetmiyormuş gibi öğretim yöntem ve teknikleri açısından bir zenginliğin olmaması, tarih derslerini sıkıcı, monoton ve verimsiz hale dönüştürmektedir’’ (Candan, 2015, s.71). ‘’Özellikle ders kitaplarının, öğreticinin konuları takip ettiği ve öğrencinin doğrudan bakmak ve okumak suretiyle yararlandığı bir kaynak olması münasebetiyle, tarih öğretimindeki başarısızlıklarda öğretmenlerden sonra ikinci sırada yer almaktadır’’ (Güler, 2005, s.183). ‘’Öğrencilerin ön bilgileri ve hazır bulunuş düzeylerinin yeterince göz önüne alınmamış olması, metinlerin yetersizliği, kazanımları karşılamaması ve tutarsızlığı tarih kitaplarının en olumsuz yönü olarak karşımıza çıkmaktadır’’ (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.34). Bu nedenle ders kitaplarının anlaşılır olması ve iyi yazılmış olması çok önemlidir. Ama uygulamaya bakıldığında ders kitaplarının standartların çok uzağında olduğu görülür (Güven, Bıkmaz, İşcan, Keleşoğlu, 2014, s.34).

2.3 İttihat ve Terakki Hareketi:

İttihat ve Terakki, yakın geçmişimizdeki tarihsel olaylara doğrudan etki eden, benimsediği fikirlerin veya almış olduğu kararların etkisi halen süren cemiyet ya da parti hüviyetine sahip olmakla beraber günümüzdeki birçok sosyo-politik konuyu anlamak adına başvurulması gereken siyasi harekettir. İttihat ve Terakki, Osmanlı İmparatorluğunun son on yılında ülkeyi yönetme gücüne kavuşmuştur. Yönetiminde kaldığı kısa zaman içinde ülke yönetimine ilişkin iç ve dış siyasette almış olduğu kararlar Türk siyasi tarihinin evrenini etkilemiştir. Yakın geçmişteki tarihsel olayları anlamlandırma sürecinde önemli bir nokta olan İttihat ve Terakki'nin ülke yönetiminde olduğu kısa zaman dilimini incelemek yeterli değildir. İttihat ve Terakki, taşıdığı fikirleri ortaya çıkışından çok önceye dayanan, farklı coğrafyalarda geniş bir örgütlenmeye sahip, muhalefetini muhalefet yapmakta birleştiren, komitacı, kadrolarında çoğunlukla askerlerin olduğu bir yapıya ve geçmişe sahiptir.

İttihat ve Terakki, siyasi bir cemiyet ya da partide olan tüm vasıflara sahiptir. Birbirinden ayrı bu hüviyetler geçmişten günümüze İttihat ve Terakki'nin en önemli yapısal sorunu haline gelmiştir. Kendilerine kutsallık sağlayan Cemiyet sıfatından vazgeçmeme arzusu, ''Avrupai bir siyasal parti'' olmak isteği gibi iki çelişik amaç, örgüt üyelerini uzun süre uğraştırmıştır. Nihayet 1913 kongresi sonucunda bu ikilik ortadan kaldırılmış, İttihat ve Terakki yalnızca bir siyasal parti olduğunu ilan etmiştir'' (Tunaya. 1988, s.32).

Osmanlı İmparatorluğunun ilk ciddi muhalefeti olan Yeni Osmanlılar ile sonradan ortaya çıkan İttihat ve Terakki arasında bir takım bağlar olduğu bilinmektedir. Bu bağlar İttihat ve Terakki'nin Yeni Osmanlıların devamı olduğu yanılgısına sebep olmuştur. İttihatçılar fikri olarak etkilenmiş olsalar da Yeni Osmanlılar ile organik bir bağa sahip değildir. Ayrıca söz konusu döneme ilişkin kullanılan Jön Türk kavramı üzerine bir belirsizlik bulunmaktadır. Jön Türk unvanı bu dönemde birçok muhalif grubu adlandırmak üzere kullanılmıştır. ''Yeni Osmanlılardan İttihat ve Terakki'ye kadar bütün olaylar ''**Jön Türk**'' kavramıyla karşılansa da, biz bu kavramla II. Abdülhamit'in baskıcı rejimine karşı oluşan tepkici dönemi, örgütlenmeyi ve hareketleri anlıyoruz.

Zaten bilindiği gibi hareket 1900'lerden itibaren ''İttihat ve Terakki'' adıyla anılacaktır'' (Öz. 2004, s.42).

> ''1906'dan 1918'e kadar –ve daha sonra- İttihat ve Terakki sözcüklerinin (birlik ve ilerleme anlamına) yer değiştirerek simgeledikleri bu örgütün adı ilk olarak 1889'da duyulur. Bu yılda ''Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'' öğrencilerinden küçük bir grup ''İttihad-ı Osmanî'' (Osmanlı Birliği) adıyla gizli bir ''Cemiyet'' kurarlar. Bu istibdat rejimine karşı bir dernektir. Aynı yıl Paris'te kurulan ''İttihat ve Terakki Cemiyeti'' ile birleşirler ve bu adı benimserler'' (Tunaya. 1989, s.7).

İttihat ve Terakki'nin temelini atan Mekteb-i Şahane öğrencileri ise şu kişilerdir: ''İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sûkûti ve Mehmed Reşid'dir. Bu memleket nasıl kurtulur? Sorusu bu dört tıp öğrencisini bir araya getirmiştir'' (Ortaylı, Erdinç. 2016, s.31). Özellikle askeri okullardan öğrencilerin katılımıyla bu sayı epey artış göstermiştir. II. Abdülhamit, İttihatçı gençlerin özellikle askeri okullarda faaliyet gösterdiğinden haberdar olmuş ve paşaları yoluyla bu okullardaki denetimini arttırmıştır.

İttihatçılar imparatorluğun içinde bulunduğu kötü durumdan Padişah II. Abdülhamit'i sorumlu tutmaktadır. Abdülhamit Kanuni Esasi'yi yürürlükten kaldırmış ve meşrutiyeti askıya alarak kendi otoritesini güçlendirmiştir. Buna karşın İttihatçılar memleketin kurtuluşunu meşrutiyetin yeniden ilanında görmektedir. ''İttihat ve Terakki Cemiyetini kuran gençler, memleketin maruz kaldığı felaketlerin nedenini hükümetin idare sisteminde ve milletin kaderinin bir şahsın keyif ve hevesine tabi tutulmasında buluyordu'' (Kuran, 1945, s.18).

> ''Cemiyetin 1890'da hazırladığı nizamnamede ise kuruluş amacı şu şekilde açıklanmaktadır. ''Hükümet-i hâzıranın adalet, müsavat, hürriyet gibi hukuk-i beşeriyeyi ihlal eden ve bütün Osmanlıları terakkiden men ile vatanı ecnebi yedd-i tasallut itizabına düşüren usul-i idaresini İslam ve Hristiyan vatandaşlarımızı ikaz maksadıyla kadın ve erkek bilcümle Osmanlılardan mürekkep, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti teşekkül etmiştir.(Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Nizamnamesi, 1890)'' (Akt, Örs.2013, s.689).

Bu nizamnamede görüldüğü üzere, İttihatçıların amaçlarını hürriyetin yeniden temini esası üzerine oluşturdukları anlaşılır. Fakat meşrutiyet ilanıyla hürriyetin sağlanacağı

düşünen İttihatçıların sonrası için herhangi bir planı olmadığı görülür. Meşrutiyetin ilanıyla tüm sorunların çözüleceği, her alanda büyük bir refahın sağlanacağı, böylece imparatorluğun dağılmaktan kurtulacağı düşüncesi İttihatçıların daha uzun vadeli düşünmelerinin önüne geçmiştir.

> ‘’Cemiyetin merkezi İstanbul’dadır. Örgütün beyni bir reis ve dört üyeden oluşan İstanbul Meclis-i İdaresi’dir. Taşradaki örgüt şubelerinin başında bir reis ve iki üyeden oluşan Şube Meclis-i İdareleri vardır. Şube üyeleri dahil, cemiyetin bütün üyeleri İstanbul Meclis-i İdaresi’ni oluşturan beş kişiden her birinin başkanlığı altında bulunan beş kola ayrılmışlardır. Her üye ancak üç kişi tanır: Kendisini cemiyete alan üstü (mafevki) ve diğer bir üstü, bir de kendisinin cemiyete alabileceği kimseyi ki astıdır (madunu). Her üyenin bir kol numarası, bir de sıra numarası vardır. Üyeler, yukarıya doğru, yani küçük numaralardan kolbaşlarına doğru haberleri iletirler, emirler ise kolbaşlarından küçük numaralı üyelere doğru ulaştırılır’’ (Akşin, 2015, s.58).

İttihatçılar belirli bir örgütsel şema dâhilinde yapılanmaya gitmiştir. İttihatçıların örgütlenme biçimi incelendiğinde İtalyan Karbonari örgütünü örnek aldıkları sanılmaktadır. ‘’Numara dağıtımındaki özellikler göz önüne alındığında Carbonari örgütlenme modelinin temel olarak alınmış olmasının kabul edilebilirliği yüksek olmaktadır ‘’ (Hanioğlu. 1985, s.175-176).

> ‘’Gerek tıbbiye mektebinde ve gerekse diğer okullarda okuyan öğrenciler ile değişik mesleklere bazı kimseler arasında gelişme olanağı bulan bu cemiyetin üyeleri takip edilip, sık sık tutuklandılar. Bu dönemde İbrahim Temo Romanya’ya kaçtı. İshak Sükuti, Abdullah Cevdet ve arkadaşları sürgün edildiler. İshak Sükuti, Yunan adalarından Mısır’a kaçırıldı ve 1989’de Paris’e geldi. Mısır, Paris, Cenevre, Londra, Brüksel ve İtalya’da yayınlanan gazetelerde çalıştı ve makaleler yazdı’’ (Kutlay. 1992, s.63).

Bu durum İttihatçılar açısından olumsuz bir durum gibi görülse de İttihatçılar bu sayede İmparatorluğun dört bir yanına yayılma fırsatı bulmuş ve gittikleri yerlerde çeşitli dergiler çıkararak fikirleri daha geniş bir kitleye yaymayı başarmıştır. Üstelik farklı coğrafyalardaki insanların katılımıyla örgüte üye sayısı daha da artmıştır. İttihatçıların imparatorluğun dört bir tarafına yayılmasının olumsuz görülen tek yanı ise; birbirinden

farklı düşüncelere sahip İttihatçılar ortaya çıkarak İttihat ve Terakki içindeki muhalefetin artmış olmasıdır.

> ‘’Paris Merkezi, ülke içindeki örgütün yurtdışındaki bir merkezi konumundadır. Başkanları Ahmet Rıza Bey’dir. Yayın organları Meşverettir. 1897’de örgüt merkezi Cenevre’ye taşınır. Mizan dergisi orada çıkarılır. Ahmet Rıza ve çevresi çalışmalarını Paris’te sürdürürler. Cenevre şubesi de 1897’de kurulur. 1898’den itibaren Osmanlı gazetesini çıkarırlar. İshak Sükuti ve Abdullah Cevdetler bu şubenin yönetimindedirler. Cemiyetin Kahire şubesi 1897’lerde oluşmuştur. Başkanları Hoca Kadri, yazmanları Salih Cevdet Bey'dir. 1899’larda yeniden örgütlenmiştir. Yayın organı Kanuni Esasidir. Hareket, iki kişinin etrafında toplanır. Bunlar; Ahmet Rıza Bey ile Prens Sabahatin’dir’’ (Öz. 2004, 45).

İttihat ve Terakki’nin yurtiçi örgüt merkezi İstanbul’dur. Cemiyet, imparatorluk coğrafyasında geniş bir örgüt ağına sahiptir. Paris’te bulunan İttihatçılar ile İstanbul’daki İttihatçılar birbirinden sürekli haberdardır. ‘’Yurtiçi teşkilatı en çok Balkanlarda güçlüdür. İstanbul’dan kaçan birçok İttihatçı Balkanlara giderek burada muhalefete devam etmiştir. Yurtiçindeki İttihatçıların faaliyetlerine devam ettiği önemli diğer yer ise Suriye’dir. Hatta 1895-1897 arasında faaliyetin en yoğun sürdürüldüğü yer Suriye olmuştur’’ (Hanioğlu. 1985, s. 252). Anadolu’da geniş bir taşra örgütüne sahip olan İttihat ve Terakki’nin Kıbrıs’a kadar uzanan bir yapılanmaya sahip olduğu bilinmektedir.

‘’Jön Türkler siyasi fikir boşluklarını iki şekilde kapatmaya çalışmışlardır. Bir yandan kendi devirlerinde Avrupa’da tartışılmakta olan fikirlerin ‘’popülarize’’ edilmiş şekillerinin etkisi altında kalmışlar ve büyük teorisyenlerle halk arasında aracı rolünü oynayan ikinci derecede düşünürlerin görüşlerini kendi fikirlerine intikal ettirmişlerdir’’ (Mardin, 2017, s.24-25). Yeni Osmanlıların ileri gelenlerinden Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın eserleri İttihatçıların fikri temellerinin oluşmasında etkiliydi. ‘’Fakat gençler salt Namık Kemal veya Ziya Paşa’nın yasaklanmış yapıtlarını okumuyordu. Bundan başka, yabancı posta servisi aracılığıyla gelen gazeteleri de okuyorlar ve okumaları için arkadaşlarına veriyorlardı. Bu gazeteler, İran liberalistlerince Londra’da yayınlanmaktaydı’’ (Petrosyan. 1974, s.174). ‘’Düşünce biçimleri, toplumu değiştirme istemleri İttihatçıları diğerlerinden ayırıyordu. Onları izleyenler, yaşam biçimleri ve davranışlarıyla, kendilerine özgü bir şekillenme kazandılar’’ (Kutlay, 1992, 125).

> ‘’İttihat ve Terakki sürekli çoğulcu formüller aramıştır. Zaten devletin dokusu da genel ve özel ‘’vatan’’lardan örülüdür. ‘’Genel vatan’’, İttihatçılar için bir ideolojik bağlayıcılığa sahiptir. Ulusal bir kadrolaşmaya gidilmiştir. ‘’Osmanlıcılık’’, yalnızca devleti korumak için maskedir. Bu kavram, ne Arapları ne de Balkanları doyurmuştur. Buna karşın ‘’Türkçülük’’, Kafkasya’da ve Azerbaycan’da Ziya Gökalpçi yorumlarla kutsal ve ideolojik bir değer kazanır ve yayılır. İttihat ve Terakki’nin bir yüzü ne ölçüde ulusçu-Türkçü ise, öte yüzü de o ölçüde ‘’İslamcı’’dır. Yalnız XX. Yüzyılın bir gereği olan ulusçu Türkçülük İttihat ve Terakki’nin gerçek, İslamcılık ise siyasal yüzüdür’’ (Öz.2004, s.53).

İttihat ve Terakki tarihinde birçok kongre gerçekleştirilmiştir. Fakat bu kongreler cemiyet içinde bulunan farklı muhalif grupların mücadelede ettiği toplantılar halini almıştır. Bu açıdan cemiyetin geniş çaplı olarak yapılan 1902 kongresi önem taşır. Çünkü cemiyet içerisindeki muhalif gruplar düşünce olarak ilk defa birbirinden keskin bir şekilde ayrılmıştır. Hatta cemiyet bir süre dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış, böylesi bir ortamda yapılacak herhangi bir icraatın felaket doğurabileceği anlaşılmıştı.

> ‘’Jön Türklerin ilk kongresi 4-9 Şubat 1902 tarihinde Paris’te yapıldı. İlk oturum gizli olarak ve Jöntürk hareketinin sempatizanlarından, Akademi üyesi Fransız Le Fevre Pontalis’in evinde yapıldı. Bunun nedeni, Fransız İçişleri Bakanlığı’nın, Abdülhamit’in ricası üzerine kongreyi yasaklamasıydı’’ (Petrosyan. 1974, s.216-217). Bu kongreye katılanlar iki gruba ayrıldılar. Bu grupları yabancı ülke müdahalesi ile Abdülhamit’e karşı bir girişimi destekleyenler ile gayri milli bir müdahaleye karşı Türk milli çıkarlarını destekleyenlerdir (Petrosyan. 1974, 218-219).

Bu kongrede herhangi bir sonuca ulaşılamadı. Zaten yabancı müdahalesi fikri İstanbul’dan duyulduğunda şiddetle geri çevrilmişti. Örgüt yapısı da henüz bir ciddi bir eylem için yeterli olgunlukta değildi. Girişilecek herhangi bir faaliyet örgütün dağılmasına sebep olabilirdi. Bir süre daha şartların oluşması beklendi. Nihayet düzenlenen ikinci kongrede muhalif grupların da ılımlı tavrı fırsat bilinerek artık bir adım atma vaktinin geldiği düşünüldü.

> ‘’İkinci kongre ise 27-29 Aralık 1907’de Paris’te Baron Velorme adında birinin konağında Ahmet Rıza, Prens Sabahattin ve Ermeni Devrimci Federasyonu Taşnak Sütyun’dan K. Malumyan başkanlığında yapıldı. 29 Aralık günü çalışmalarını tamamlayan kongre bir bildiri yayınladı. Bildiri ile Osmanlı Devleti’ni oluşturan

> milletlerin birlik olmayı başardıkları ve çabalarını birleştirerek amaca ulaşıncaya kadar ihtilal yolunda ısrar edecekleri duyuruldu. Bildiride belirtilen amaç II. Abdülhamit'i tahttan indirerek parlamenter düzeni kurmaktı. Bunu elde etmek için istibdat yönetimine karşı konulacak. Hükümet görevlilerini yıpratmak amacıyla politik ve ekonomik grevler yapılacak. Vergi ödememek suretiyle pasif direnişe geçilecek. Askerin devrimciler üzerine yürümesine engel olmak için propaganda yapılacak. Gerektiğinde toptan ayaklanılacak ve şartlara göre diğer eylemler belirlenecek'' (Eyicil. 2002, s.405-406).

Yapılan kongreler ve alınan kararlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yıllarca gerçekleştirmeyi istediği fikirleri eyleme dökebilecek bir yapılanmaya ve güce sahip olduğunu göstermektedir. İttihat ve Terakki artık eyleme geçme vaktinin geldiğini düşünmektedir. Bunu da düzenlediği kongrelerde eyleme yönelik planlarıyla ortaya koymuştur. Nitekim öyle de oldu. İttihat ve Terakki'nin orduya mensup üyeleri gerek cemiyetin gerek imparatorluğun ve gerekse Türk milletinin kaderini etkileyecek bir eyleme kalkıştılar. Bu kişiler ileride İttihat ve Terakki hareketinin önde gelen mensuplarından biri haline gelecek olan Enver Paşa ve Resneli Niyazi beydir. Bu kişilerin ortaya koymuş olduğu eylemler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin komitacı yüzünü ortaya çıkarmıştır. Öyle ki, İttihatçılar bu vasıflarını kullanmaktan hiçbir zaman çekinmeyeceklerdir.

''1908 Mayısında İttihat ve Terakki Cemiyeti, çalışmalarını gizli olarak sürdürmekten vazgeçip, Makedonya'daki duruma hâkim olmak amacıyla yapılan toplantıda, açığa çıkmayı düşünmeye başlamıştı'' (Ahmad. 1999, s.16). ''İttihat ve Terakki Hareketi'nin geniş ölçüde yurt dışında üstlenmiş bir aydın muhalefetinden, ordu subaylarının benimsedikleri, sonuç alıcı (ve sınırlı sivil destekli) bir darbeciliğe dönüşmesine, Makedonya sorunu neden olmuştur'' (Tunçay ve diğerleri, 1990, s.29). Makedonya'nın yabancı müdahalelerle sıkça yüz yüze gelmekte olması, Genç Türklerin burasını merkez olarak seçmesinde etkili olmuştur ve bu bölgenin yabancı etkenlerden temizlenmesi gerektiğini benimseyen bir anlayış genç subaylar arasında pek yaygındı'' (Ramsaur. 2001, s.125).

> ''Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerini kapsayan bu bölgenin kaderi Yeşilköy Antlaşması ile (1878) siyaset terazisinin kefesine konulmuştu. Bulgarlar bu belgeye dayanarak, Makedonya'yı kendi topraklarına katmayı siyasal bir ülkü durumuna

> getirmişlerdi. 1902'den bu yana çeteleriyle burasını tipik bir anarşi alanına çevirmişlerdi. Makedonya'da Sırpların ve Yunanlıların da gözü vardı; onlarda Bulgarlar ve Türklerle savaşan çeteler kurmaktan geri kalmamıştı. Böylece Makedonya, her an bir Balkan savaşını başlatabilecek bir barut fıçısı haline gelmişti'' (Karal. 2011, s.24).

Osmanlı Devleti'nde bu duruma en çok tepki gösterenlerin başında gelen İttihatçılardı. Ermeniler bir taraftan Doğu Anadolu'dan toprak koparma hevesindeydi. Ordu ve devlet kademesinde de çalkantılar meydana gelmekteydi. Makedonya meselesi hem II. Abdülhamit hem de İttihatçılar açısından büyük önem taşımaktaydı. Makedonya'nın ilhak edilmesi II. Abdülhamit için sonun başlangıcı demekti. Çünkü böyle bir toprak kaybı ile ortaya çıkacak ortamdan İttihatçılar istediği gibi faydalanabilirlerdi.

> ''Makedonya'nın içinde bulunduğu durum İngiltere ve Rusya'yı harekete geçirmiştir. II. Abdülhamit'in Ocak ayında Makedonya demiryolu imtiyazını Avusturya devletine vermesi, İngiltere kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikolay'ı 10 Haziran'da Reval'de bir araya getirmişti. İngiliz kralı ve Rus çarı gönderilen yabancı asker sayısının çoğaltılarak Makedonya'da yabancı denetiminin arttırılmasına karar vermişlerdi'' (Uyanık. 2015, s.5).

''1908'de İngiliz ve Rus hükümdarların Reval buluşması, Avrupa'nın hasta adamının cenaze törenini haber veriyor gözüktü ve her derde deva meşrutiyete acilen ihtiyaç bulunduğunu telkin etti'' (Akt, Lewis.1993, s.204). ''İttihat ve Terakki Cemiyeti memleketin başına gelen bütün felaketlerden olduğu gibi bu kararlardan da II. Abdülhamit yönetimini sorumlu tutmakta idi. Kararların önlenmesi yolunda yapılacak tek şey bu idareyi devirmek ve harekete geçmekti'' (Karal. 2011, s.26).

''İttihat ve Terakki'nin varlığını resmen duyurması 28 Mayıs 1908'de oldu. İttihat ve Terakki, Manastır'da Rusya dışındaki büyük devlet konsolosluklarına bir lahiya sundu'' (Akşin. 2017, s.124). ''Bu lahiya, Makedonya konusunda duyulan bir telaşın ifadesi olduğu kadar, bir ölçüde İttihat ve Terakki'nin kendisine olan güveninin de bir belirtisi sayılabilir'' (Akşin. 2017, s.125). İttihatçılar ''1908 Mayısında Manastır'daki (Rusya hariç) büyük devletlerin konsolosluklarına bir lahiya ile başvurarak, Makedonya'ya müdahale girişimlerini protesto ederken, kendi varlığını da açığa vurmuştur'' (Tunçay ve diğerleri, 1990, s.29).

> ‘’Selanik’teki merkez komutanı Yarbay Nazım Bey’in haziran başında cemiyet tarafından vurulmasının ardından 3 Temmuz 1908’de Kolağası Niyazi Bey’in, yanında belediye reisi, maliye müfettişi, polis müdürü olmak üzere birkaç yüz asker ve siville birlikte Resne’de dağa çıkmasıyla İstanbul’daki rejime karşı geri dönüşü olmayan bir mücadele süreci başlatıldı. Ayaklanmayı bastırmak için 7 Temmuz’da Manastır’a gelen Şemsi Paşa, burada cemiyet üyeleri tarafından vuruldu. Makedonya’nın pek çok şehir ve kasabasından saraya çekilen telgraflar Sultana Kanun-i Esasi uyarınca Meclis-i Mebusan’ı toplantıya çağırmasını, yoksa tahttan indirileceği bildirildi’’ (Kuyaş ve diğerleri, 2006, s.188).

İttihatçıların Padişaha olan başkaldırısı sarayı şaşkına çevirmiş, İttihatçılarla uzlaşma çabaları her defasında sonuçsuz kalmıştı. Şemsi Paşa’nın öldürülmesi de sarayda büyük tartışmalara yol açmış, meşrutiyetin ilan edildiğini bildiren telgraflar padişah tarafından saray heyeti eşliğinde okunmuştur. ‘’Bir olupbittiyle karşılaşan Padişah, isyancıların isteklerini kabul etmeye karar vererek, bunu Hilmi Paşa’ya bildirdi. Aynı gün İstanbul’da yayınlanan bir iradeyle, 1876 Anayasası, Osmanlı İmparatorluğuna geri getiriliyor ve yeni bir çağ başlıyordu’’ (Ahmad, 1999, s. 29).

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesiyle uzun zamandır hayalini kurduğu yegâne hedefine ulaşmıştır. Ülke genelinde güçlü bir teşkilatlanmaya sahip olan İttihat ve Terakki Partisi, önceleri iktidarı denetleyen bir parti olmayı tercih etmiştir. Üyelerinin ülke yönetimi konusundaki tecrübesizliği ve II. Abdülhamid’in henüz tahttan indirilememiş olması, İttihat ve Terakki Partisi’ni iktidar olma fikrinden bir süre uzak tutmuştur. ‘’II. Abdülhamid’e Meşrutiyeti yeniden ilan ettirerek büyük bir başarı kazanan İttihatçılar, 1909’da cemiyet ve fırkanın her bakımdan birbirinden ayrıldığını ilan etmiştir. Fırka, Cemiyet’in parlamentodaki grubu ya da ekibi olarak kabul edilmiştir. Cemiyet de fırkadan kendi nizamnamesi ile ayrılmıştır’’ (Tunaya, 1989, s.201). ‘’Ancak İttihat ve Terakki 1913’ten sonra bir siyasi partinin bütün özelliklerine sahip olabilmiştir’’ (Ortaylı, Erdinç, 2016, s.75).

İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyeti ilan etmiş; fakat istenildiği gibi II. Abdülhamit’i tahttan indirememiştir. İttihat ve Terakki, ortaya çıkışından beri taşıdığı muhalif siyasi cemiyet kimliğini II. Meşrutiyet’in ilanıyla yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Siyasi parti olma yolunda önemli adımlar atan İttihatçılar 31 Mart Vakası ile yıllardır muhalefette bulunduğu Sultan II. Abdülhamit’i tahttan indirirken baskı

anlayışını Abdülhamit'ten devralarak muhalifleriyle mücadeleye koyulacağı yeni bir dönemi başlatmıştır. İçte sert bir muhalefet ile karşılaşan İttihatçılar dışta ise imparatorluk coğrafyasının kaderini ilgilendiren birçok konuyla ilgilenmek zorunda kalmıştır.

> ''Meşrutiyet'in ilanının hemen sonrasında patlak veren ilk olay, Bulgaristan'ın bağımsızlığını açıklaması olmuştu. İkinci darbeyi de Avusturya Macaristan, Bosna-Hersek'i ülkesine katmakla indirmiştir. Bunlar 1908-1909 yıllarının ilk dış sayılacak olaylarıdır ve Osmanlı'nın Avrupa topraklarındaki önemli kayıplarıdır. Çok geçmeden Çarlık Rusya ve Sırbistan'la pazarlıklar tamamlanmadan İtalya Trablusgarp'a saldırmıştır. Bu savaşın dumanı dağılmadan Balkan savaşları başlamıştır(1912). İtalya ile alelacele barış imzalanmış, fakat Osmanlı'nın Afrika'daki toprakları elden çıkmıştır'' (Tunaya, 1988, s.4).

İttihat ve Terakki'nin varlığı, Meşrutiyet devrinde ve mütareke sonrasında biri ara seçim olmak üzere beş seçim görmüştür. ''Meşrutiyetin birinci genel seçimi 1908 Kasım ayı sonunda yapılmıştır. Rumlar, Ermeniler ve Bulgarların; Türk aleyhtarı kampanya gösterileri içinde yapılan seçimde İttihat ve Terakki rakipsiz durumdadır ve Mebusan Meclisi'nin büyük çoğunluğu kendisindedir'' (Tunaya. 1988, s.6). Tam üç yıl sonra 1911' de tekrarlanan İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Fırkasının rakip olduğu seçimleri ise İttihatçılar bir oyla kaybetmiştir.

> ''İttihatçılar, Kanun-i Esasi'yi değiştirme istekleri çıkmaza girince, Meclis'i feshettirerek 1912'de yeni bir genel seçim yapılmasını sağlamışlardır. ''Sopalı ve dayaklı seçim'' olarak da adlandırılan bu seçim sonunda gayet az muhalif mebus Meclis'e girebilmiştir. Fakat İttihat ve Terakki, Halâskâran hareketi üzerine muhalefete düşünce, birkaç ay çalışabilmiş ve Mebusan Meclis'i bir kez daha feshedilmiştir. 1914 genel seçiminde İttihat ve Terakki tek partidir. Seçim de güdümlüdür ve dikkati çeken bir özelliği olmamıştır'' (Tunaya. 1988, s.6).

''İttihat ve Terakki Partisinin girdiği son seçim 1919 yılında yapılmıştır. İttihatçılar yenilgi ile sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı'nın baş sorumlusudur. Bu dönemin siyasal yaşamında onulmaz yenilginin tek sorumlusu sayılan İttihat ve Terakki'nin ezeli düşmanı Hürriyet ve İtilaf Fırkası kendisini egemen görmektedir(Tunaya, 1986, s.34-35).İttihatçılar fiilen vardırlar. 1919 genel seçimini kontrol edecek, adaylarını

kazandıracak kadar vardırlar. Ve İstanbul Hükümetini korkutmaktadırlar'' (Tunaya, 1986, s. 35).

Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla meydana gelen hürriyet ortamının doğurduğu bu süreçte, hayal edilenin aksinde birçok gelişme yaşanmıştır. İttihatçıların planları Meşrutiyet'in ilanına kadar olan sürece göre tasarlanmıştır. İttihatçı kadrolar devlet yönetiminde tecrübesizdir. Meşrutiyet'in ilanından sonra mevcut Sait Paşa Kabinesinde hürriyet ortamıyla doğan talepleri karşılayabilecek kabiliyet mevcut değildir. Halkın özgürlük ortamının getirdiği yetiye dayanarak çok fazla talepte bulunması, meşrutiyet ortamı için gereken siyasal alt yapının yokluğu, İttihatçı olduğunu iddia edenlerin halk tarafından kabul görmeyen bir takım işler yürütmesi Sait Paşa Kabinesini çaresiz bırakmıştır. Sait Paşa sadrazamlıktan çekilmek zorunda kalarak 5 Ağustos 1918'de yerini Kamil Paşa'ya devretmiştir (Karal, 2011, s.46).

Kamil Paşa Hükümeti, Sait Paşa hükümetinden süregelen sorunları devralmış, üstelik bu sorunlara İttihatçıların keyfi yönetim anlayışı ve askerlerin siyaset ile artan ilişkisi eklenmiştir. İttihatçılar ''beğenmedikleri valileri yerlerinden attırıyorlar, beğendiklerine akıl hocalığı yaparak istediklerini yaptırıyorlardı. İttihatçı üyelerin çoğu subay oldukları için orduya dayanmakta idiler. Kamil Paşa'ya göre genç, tecrübesiz ve görgüsüz olan İttihatçıların düşüncelerine dayanarak memleketi yönetmek mümkün olmayacaktı'' (Karal, 2011, s.58). ''Bu suretle Sait Paşa'dan sonra, Kamil Paşa'da sadrazamlıktan ayrılmak zorunda kamış oluyordu'' (Karal, 2011, s.72). Bu tür Kabine değişikleri İttihat ve Terakki eşliğindeki Meşrutiyetin ikinci evresinde sıklıkla yaşanmıştır.

Uzun zamandır II. Abdülhamit'in etkisi altında istediği fırsatları bulamayan basın arzu ettiği şartları II. Meşrutiyet'in ilanıyla bulmuş, bu sayede birçok gazete ve yayım faaliyetlerinde bulunmuştur. Ancak bu durum II. Meşrutiyet döneminin beklenenden daha farklı şekilde seyir etmesine sebep olmuştur. Basın, iktidar olan İttihat ve Terakki ile çoğunluğunu halkın oluşturduğu muhalefetin veya muhalefet partisinin mücadele alanına dönüşmüştür. İktidar ya da muhalefet sözcüsü olan basın organlarında halkı birbirine kışkırtan ve kutuplaştıran yazılar yer almış, bu süreçten en çok zararlı çıkan ise padişah olmuştur.

> ‘’Kamil Paşa hükümetinden çeşitli nedenlerle hoşnutsuz olan İttihat ve Terakki, 13 Şubat 1909’da onun düşmesini ve yerine, eski rejimin diğer bir kalıntısı olmakla beraber o an için İttihatçılara daha makbul gelen Hüseyin Hilmi Paşa’nın sadarete geçmesini sağlamıştır. Şimdi hem Sultan hem de hürriyetçiler rejime karşıydı ve her ikisi de, görünüşte bazı haklı dayanaklarla sonraki olaylarda suç ortağıyla itham ediliyorlardı. Daha önceki aylar esnasında, toprak, prestij kaybı ve beklenen uzun mutluluk devrinin bir türlü gözükmemesi, Meşrutiyet devrimini halkın gözünde acı bir şekilde karartmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı da kızgınlık artıyordu. Siyasi muhaliflerine karşı yıldırma ve öldürme yöntemlerini kullanmakla da itham ediliyorlardı; 7 Nisan’da Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi İstanbul’da Galata köprüsünde esrarlı bir şekilde öldürülünce, bunun cemiyetin işi olduğuna yaygın bir şekilde inanıldı ve Cemiyet pek çok yergi ve hakaretlerin konusu oldu’’ (Lewis, 1993, s.214).

‘’İsyanı hazırlayan ve başlatan muhalefettir. Muhalefet denince: İçte; Ahrar Fırkası, Fırka-ı Muhammediye, Taşnak Cemiyeti, farklı kökenlere ait kulüpler, Kamil Paşa, Prens Sebahattin, Derviş Vahdeti, Volkan Gazetesi, Serbesti Gazetesi, Medrese öğrencileri ve ulema gibi cemiyetler, partiler, kulüpler, kişiler, gazeteler akla gelmelidir’’ (Kodaman, 2002, s.150). ‘’İsyan havası İstanbul’u bürümüş, isyancılar İstanbul’a hâkim olmuş ve bu durumu II. Abdülhamit, Sadrazam Tevfik Paşa, Meclisi Mebusan ve muhalefet kabullenmiş görünüyordu’’ (Kodaman, 2002, s.151).

> ‘’Muhalefet unsurlarının tesirleriyle iyice gerginleşen ülkedeki siyasal ortam, sonunda 31 Mart Vakasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. I. Ordu’ya bağlı birlikler kendi subaylarına isyan ederek Meclis-i Mebusan’a gönderdikleri yazıda Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, Harbiye Nazırı, I. Ordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa, Taş kışla kumandanı ile Meclis-i Mebusan Reisi Ahmet Rıza Bey’i istemediklerini bildirip bu kişilerin derhal azmedilmelerini istemişlerdir’’ (Akt. Çavdar, 2011, s.70).

Avcı taburlarına mensup askerler gece yarısı kışlalarında isyan ederek Sultan Ahmet meydanına yürümüştür. 31 Mart Salı günü sabahı askerler hava ateş ederek şeriat istediklerini söylemiş ve Sultan Ahmet meydanına büyük bir kalabalık toplanmıştır (Danışman, 1966, s.212). Selanik’te, İsyanın bastırılması için hazırlanan askeri birlikler İstanbul’a gönderilmiş, Çatalca’dan itibaren bu birlikleri Mahmut Şevket Paşa komuta etmiştir. Hareket Ordusu da denilen bu askeri birlik 31 Mart isyanını kısa

sürede bastırmıştır (Ortaylı, Erdinç, 2016, s.58). Sultan II. Abdülhamit, meclisteki hal'ine ilişkin alınan kararın fetvaya dönüşen suretiyle baş başa kalmış ve tahttan indirilmiştir(Ünat, 1985, s.147).

> Fakat işler uzun süredir olduğu gibi İttihatçıların istediği gibi gitmemiştir. İttihat ve Terakki'nin güçlenen iktidarı muhalefetin hedefinde kalmış, İttihatçılar ise bu muhalefet karşısında baskıcı bir tavır sergilemekten çekinmemiştir. Osmanlı Demokrat Fırkası, Ahali Fırkası gibi partiler bu baskıyı yoğun bir şekilde yaşamıştır. Ayrıca muhalefetin sözcülerinden Ahmet Samim 9 Haziran 1910 gecesi öldürülmüştür. İttihatçı liderlere komplo hazırladığı gerekçesiyle Rıza Nur başta olmak üzere 59 kişi tutuklanmıştır. Böyle bir ortamda İttihatçıların kendi içinde Hizb-i Cedit adıyla yeni bir muhalefet türemiştir. 1911 yılında dış olaylarında etkisiyle İttihatçıları karşısındaki bütün muhalifler tek bir çatı altında toplanarak Hürriyet ve İtilaf Fırkasını kurmuştur. 1911 ara seçimlerini kaybederek endişeye düşen İttihatçılar padişah ile anlaşarak meclisi dağıtmıştır (Kuyaş ve diğerleri, 2006, s.201).

Bu süreçte İttihat ve Terakki'nin içte olduğu gibi dışta da birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. İtalyanlar Trablusgarp'a saldırmış, Balkanların bütünlüğü açısından önem taşıyan Arnavutlarla olan ilişkiler bozulmuştur. Bulgarlar ve Sırplar Rusların desteğiyle Osmanlı Devletine karşı birleşmişlerdi. İttihatçılar zaten Arnavutlarla iyi bir ilişki kuramamış, üstelik Halaskarı Zabitan adı verilen muhalefetin Arnavutlarla olan samimiyeti Arnavutlarla olan ilişkilerin daha da bozulmasına sebep olmuştur. Ruslar Balkan uluslarını Osmanlı karşı kışkırttığı gibi Ermenileri de bu dönemde kışkırtmaktan geri durmamıştır.

> Meclis-i Mebusanın dağılmasıyla birlikte ''Sopalı Seçim'' olarak adlarından 1912 seçimlerini İttihatçılar büyük mücadele vererek 264 Mebusla meclise yeniden hakim olmuştur. Fakat ordunun siyasetle uğraşması, Trablusgarp Savaşı'nın kötüye gitmesi, Arnavutluk isyanı gibi nedenlerle yine eleştirilere hedef olan İttihatçılar Halaskârân grubunun muhtırasıyla istifa etmek zorunda kalmıştır. Trablusgarp savaşının ardından patlak veren Balkan savaşında Bulgarlar Edirne'ye kadar gelmiştir. Osmanlı Devleti, Londra görüşmelerinde İngiltere tarafından Edirne'nin Bulgarlara bırakılması için zorlanmıştır. Bir süredir hükümette bulunan Sadrazam Kamil Paşa'nın bunu kabul edeceğinden çekinen İttihatçılar 23 Ocak 1913'te

> gerçekleştirilen ve ‘’Bab-ı Ali Baskını’’ olarak bilinen darbeyle yeniden iktidara gelmiştir (Kuyaş ve diğerleri, 2006, s.202).

Bab-ı Ali Baskını, Edirne’nin Bulgarlara verilmesinin önüne geçmemiş; fakat Enver Paşa daha sonra Edirne’yi Bulgarlardan geri alarak Osmanlı topraklarına katmıştır. İttihat ve Terakki artık siyasi çalkantılara alışmış siyasi bir partidir. İttihatçıların önde gelen ismi Mahmut Şevket Paşa siyasi bir cinayete kurban gitmiş, İttihat ve Terakki’de Enver, Talat ve Cemal Paşalardan oluşan Üç Adam dönemi başlamıştır. Siyasi bunalımlar yaklaşan Birinci Dünya Savaşıyla daha da artmış, İttihatçılar bu durum karşısında baskıcı tavırlarını sürdürmeye devam etmiştir. İttihatçılar bundan sonraki dönemde yıkılmakta olan bir imparatorluğun zor şartları içinde kalmış ve Almanya ile yakınlaşmayı uygun görerek politikalarını bu yönde yapmışlardır.

Ülkeyi yönetmekle yükümlü her parti de olduğu gibi İttihat ve Terakki de belli bir program dahilinde hareket etmiştir. İttihatçılar programlarında gittikçe kötüye giden ekonomi temel almıştır. Kapitülasyonları kaldırmak İttihat ve Terakki için mühim bir meseledir. Ziraatın geliştirilmesi, sendikalar ve krediler yoluyla desteklenmesi hedeflenmiştir. Sanayinin teşvik edilmesi öngörülmüştür. Anonim şirketler ile ilgili koşulların iyileştirilmesine karar verilmiştir. Maarif meselesi, en başından beri önemli görülen bir diğer husus olmuştur. Kanun-i Esasi’nin değiştirilmesi ise rutin bir mesele olarak görülmüştür. Göçebelerin yerleşik yaşama geçirilme sorunu İttihatçıların programına alınarak çözümü aranmıştır (Tunaya, 1989, s.235-236).

> İttihat ve Terakki Partisi, Doğu cephesinde savaş şartlarında Rusların muadili sayılabilecek Ermenilerle uğraşmak zorunda kalmıştır. II. Abdülhamit Döneminden beri sürekli dış güçler tarafından kışkırtılan Ermeniler Doğu Anadolu’da bir Ermeni devleti kurmak istemiş, bunun yolunu ise bölgedeki Türkleri katletmekte bulmuştur. Oysa İttihatçılar inisiyatiflerini kullanarak Ermenileri dış güçlerin etkisinden kurtararak bölgeyi korumak maksadıyla reformlar uygulama kararı almıştır (Çiçek, 2013, s.155).

Bunun karşılığında ise İttihatçılar bölgedeki Ermenileri katletmekle suçlu bulunmuştur. Rusların çabaları, bölgede istikrarı sağlamak isteyen İttihatçıların çabalarına üstün gelmiştir. İttihatçılar devletin Doğu Anadolu’daki topraklarını korumak adına bölgedeki Ermenileri Suriye’nin kuzeyine göç ettirmek zorunda kalmış ve tüm bunlar Birinci

Dünya Savaşı esnasında yaşanmıştır. Savaş esnasında Ermeniler hiçbir şekilde kötü bir muamele görmemiştir. ‘’Aksine, Avrupa kaynaklarında sivil ve Müslüman görevlilerin Ermenileri Kürt saldırılarından koruduklarına dair birçok kanıt vardır. Ancak üzücü olan, Osmanlılar savaşı kaybettiklerinde Müslümanları Ermenilerden koruyamamıştır’’ (McCarthy, 2015, s.27).

II. Abdülhamit Döneminde güçlenen Osmanlı-Almanya ilişkileri İttihat ve Terakki Döneminde üst düzeye çıkmıştır. Bu durumun oluşmasında Osmanlı Devleti’nin içinde olduğu ekonomik bunalımdan Almanya’nın yardımı ile çıkılabileceği düşüncesidir. Fakat iki devlet arasındaki bu yakınlaşma İttihatçılarda büyük bir Alman hayranlığına dönüşmüştür. Öyle ki İttihatçılar her an çıkması muhtemel cihan harbinde Almanya ile yan yana saf tutmanın Osmanlıyı eski günlerine götüreceğini düşünmeye başlamıştır.

> Birinci Cihan Harbi öncesi dünya devletlerinin kutuplaşmaya gittiği siyasi ortamda Osmanlılar adına İttihatçılardan Sadrazam Said Halim Paşa, Talat Paşa ve Enver Paşa, çıkması muhtemel bir savaşı Almanya’nın kazanacağına inanmaktadır. İttihatçıların savaş öncesi Almanlar ile olan münasebetinden pek az kişi haberdardır. Bunlar: Sadrazam Said Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ve Meclis Başkanı Halil Paşadır. 28 Temmuz günü başlayan İttifak görüşmeleri, 2 Ağustos 1914 günü Osmanlı-Alman İttifak antlaşması ile sonlanmıştır (Kodaman, 2002, s.262).

‘’İttifak antlaşmasının ardından Akdeniz’de İngiliz gemilerinin kovaladığı iki Alman gemisi Çanakkale Boğazına sığınmıştır. Bunun üzerine Enver Paşa, Sadrazama danışmadan geçiş izni ve İngiliz donanmasının Goben ve Breslau adı verilen bu gemileri izlemeleri durumunda ateş emri vermiştir’’ (Sander, 1987,s.186). Hükümetin çokça tepkisini çeken bu kararla İttihatçılar, Osmanlı Devleti’nin gücüne oranla süresi çok uzun kalan Birinci Dünya Savaşı’na sokmuştur. ‘’Trablusgarp’ta ve Balkanlarda olduğu gibi, bu savaşta da ordunun komuta kademesinde yer alan İttihatçı Paşalar, orduları komuta etmekten hiçbir zaman çekinmemiştir. Cemal Paşa, Mısır’ı fethetmek düşüncesiyle savaşırken, Enver Paşa’da Kars’ın fethini Hafız Hakkı Paşa’ya bırakmamak için, Sarıkamış Harekâtını bizzat üstlenmiştir’’ (Babacan, 2002, s. 293).

Nitekim Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti yenilgiye uğramış, alınan galibiyetler yok sayılarak mağlubiyetin en büyük suçlusu İttihatçılar liderler olmuştur. Bu sebeple İttihat ve Terakki Partisi içinde ayrılıklar baş göstermiştir. Partideki

ayrılıkçılar Osmanlı Hürriyetperver Partisini kurmuştur. ‘’5 Kasım 1918’deki son toplantıda 4 çekimser, 9 olumsuz oya karşı 35 oyla İttihat ve Terakki adının tarihe karıştığı kabul edilmiş ve Teceddüt Fırkası kurulmuştur’’ (Akşin, 2017, s.469). ‘’Böylece İttihat ve Terakki son bulmuştur. Ancak bu hukuken bir son bulmadır. İttihat ve Terakki’nin ülkülerini benimsemiş olanlar, o program çerçevesinde davranmaya devam etmiştir. Milli mücadele dönemindeki Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin İttihatçılar tarafından kurulduğu bilinmektedir’’ (Akşin, 2017, s.470).

‘’Talat Paşa Kabinesinin istifasıyla birlikte iktidarı bırakmak zorunda kalan İttihatçılar bir çeşit panik içerisinde kalmıştır. Son kongreyle Teceddüt Fırkasına dönüşüm, ağır sorumluluklardan kurtulmaya yetmemiştir’’ (Tunaya, 1989, s.566). Savaşın bitmesiyle imzalanan mütarekenin ağır şartları ve İngilizlerin İttihatçılara olan düşmanlığı ülkede büyük bir İttihatçı avına çıkılmasına sebep olmuştur. İttihatçıların önde gelen isimleri ise çareyi yurt dışına çıkmakta bulmuştur. ‘’Üç Paşa ve arkadaşları: Talat, Enver ve Cemal Paşalarla iki eski vali ve Polis Müdürü Bedri, Azmi ve Dr. Bahattin Şakir, Dr. Nazım’dan oluşan grup istimbotla bir Alman torpidosuna binerek Karadeniz’e açılmışlardır. Oradan da Enver Paşa haricindekiler Berlin’e hareket etmişlerdir’’ (Tunaya, 1989, s.566). ‘’Talat ve Enver Paşalar arkalarında birer mektup bırakmıştır. Talat Paşa mektubunda suçlu olduğunu kabul ediyor, cezadan kaçmayacağını söylemiştir’’ (Danışman, 1966 s.157). ‘’Enver Paşa ise Artık Türkiye’de yapılacak iş kalmadığından, Kafkasya’ya giderek orada bir İslam devleti teşkil etmek istediğinden bahsetmiştir’’ (Danışman, 1966 s.157).

‘’Çareyi yurt dışına kaçmakta bulan birçok İttihatçının akıbetleri iyi olmamıştır. Talat Paşa 15 Mart 1921 günü Berlin’de Tarliyan isimli bir Ermeni komitacı tarafından vurulmuştur’’ (Tunaya, 1989, s.570). ‘’Berlin’e kaçan diğer İttihatçılarda Talat Paşa ile aynı kaderi paylaşmıştır. Tiflis’te bulunan Cemal Paşa, 1922 yılının temmuzunda tabancalı kişiler tarafından iki yaveri ile beraber öldürülmüştür’’ (Tunaya, 1989, s.573). Uzun süre Anadolu ile münasebetlerini sürdüren Enver Paşa, Ruslara karşı giriştiği Basmacı Harekâtında 4 Ağustos 1922’de vurularak şehit olmuştur.

İttihatçı faaliyetler Milli Mücadelede ve Cumhuriyetin ilk devirlerinde de sürmüştür. İttihatçılar Milli Mücadelenin örgütlenmesinde önemli rol oynayan Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurmuştur. ‘’1918 Ekiminde İttihatçılar tarafından kurulan Karakol

Cemiyeti, eski İttihatçıları bir arada toplamış, direniş şebekeleri kurarak Anadolu'ya adam ve malzeme kaçırmıştır'' (Zürcher, 1987, s.297). ''Anadolu ve Trakya vilayet merkezlerindeki İttihat ve Terakki şubeleri başkentteki bölgelerin mebuslarıyla işbirliği içinde ulusal ajitasyonu başlattılar. Kars, Trabzon, İzmir ve Edirne'de böyle olmuştur. Ulusal direnişçiler Teşkilat-ı Mahsusa'nın yaptığı silah ve malzeme depolarından yararlanmıştır'' (Zürcher, 1987, s.298).

Cumhuriyetin çok partili hayata geçiş denemelerinin yapıldığı dönemde kurulan TerakkiPerver Cumhuriyet Fırkasına mensup bazı İttihatçıların Atatürk'e Suikaste teşebbüsle ilişkili olduğu anlaşılınca bu fırka kapatılarak ilişkisi olduğu ileri sürülen kişiler mahkemeye çıkarılmıştır. İttihat ve Terakki Partisi adına karar alıcıların önemli isimleri yurt dışına çıkarak hayatlarını kaybetmiş olsa da, ''bir tek parti rejimi olan CHF kendinden önceki tek parti rejimini (İttihat ve Terakki) yargılamıştır. Ve yalnız 1926 yılındaki suikast olayından suçlamamış, 1908 Temmuzundan 1926 Temmuzuna kadar on sekiz yılın hesabını sormuş, bazı İttihatçılar idam edilmiştir'' (Tunaya, 1989, s.597).

2.4 İlgili Araştırmalar

Bu kısımda, ülkemizde tarih ders kitapları üzerine yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde, araştırmaların ortak bir tarihsel süreçte buluşulan ülkelerin tarih ders kitapları üzerine yoğunlaştığı, yakın dönemde yaşanılan köklü siyasal değişimlerin ya da askeri darbelerin yansımalarının tarih ders kitaplarında araştırıldığı görülmüştür. Tarih ders kitaplarında yakın tarihimizi ilgilendiren herhangi bir konu üzerine doğrudan bir araştırmanın olmadığı, başka ülkelerin tarih ders kitaplarıyla karşılaştırmaların yapıldığı araştırmalarda dolaylı da olsa yakın tarihe ait belirli konularda araştırmaların yapıldığı saptanmıştır. Araştırmamızın konusu olan İttihat ve Terakki'nin tarih ders kitaplarında nasıl ele alındığına ilişkin herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Aktaş (2006) tarafından '' Cumhuriyet Devri Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi'' başlıklı araştırmada ülkeyi yönetme gücüne kavuşmuş farklı siyasi iktidarlar döneminde yazılmış tarih ders kitaplarında Ruslar ile ilgili tarihsel olayların nasıl ele alındığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda Tek Parti Dönemi tarih ders kitaplarında Ruslar hakkında detaylı bilgilere yer verildiği ve SSCB ile siyasi ilişkilerin önemine dair ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Demokrat Parti ve 1960-1980 dönemi tarih ders kitaplarında Rusların sömürgeci geçmişi üzerinde durulmuştur. Rusların, tarihsel geçmişte Türk toplumlarına çeşitli boyutlarda verdiği zararın anlatımı yanı sıra SSCB ile ilgili ifadelerin Tek parti dönemine göre bu dönemlerde daha sert olduğu anlaşılmıştır. 1980'li yıllarda yazılan tarih ders kitaplarında SSCB ve ideolojisinden tehlike olarak bahsedilmiştir. 1990'lı yılların tarih ders kitaplarında Rusların tarihte Türk Dünyasına büyük zararlar verdiği, SSCB döneminde Orta Asya'daki soydaşlarımız ile kopan bağların yeniden oluşması için Türk Dünyasıyla ilgili bir haritaya yer verildiği görülmüştür.

Davarcı(2006) tarafından ''Alman İlk ve Orta Öğretim Tarih Ders Kitaplarında Metodoloji ve Türk İmajı Üzerine Bir Araştırma'' isimli çalışmada Almanya'da ilk ve orta öğretimde kullanılan tarih ders kitaplarında Cumhuriyet Öncesi Dönem ile Cumhuriyet Dönemi ile ilgili metin ve görseller incelenerek nasıl bir Türk imajı sergilendiği incelenmiştir. Araştırma neticesinde, Alman tarih ders kitaplarında Türk

tarihi ile ilgili konuların tarafsız bir düşünceyle dünya tarihi ile ilgili konularda içerik olarak yer aldığı, Türklerin tarihsel geçmişleri ve kültürleri hakkındaki bilgilere yeterince yer verilmediği, var olan içeriklerde ise Türklerin savaşçı bir millet olarak sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız (2008) tarafından ‘’1980-1990 Yılları Arasında Bulgaristan’da İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Okutulan Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algısı’’ başlıklı araştırmada Bulgaristan ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkler ile ilgili içeriklerde yapılan anlatımlar incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda Bulgaristan tarih ders kitaplarındaki Türk Düşmanlığı ortaya koyulmuştur. Osmanlı Devleti, yüklediği ağır vergiler ile Bulgar ve Hristiyan halkı istila eden sömürgeci devlet olarak anlatılarak Osmanlı Padişahları vasıfsız, ahlaki ilkelerden ve inançtan yoksun hükümdarlar olarak gösterilmiştir. Bulgarların yüzyıllar boyunca padişah baskı ve zulmü altında kalarak ezilen bir millet olduğu sürekli vurgulandığı, Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki tarihsel gerçeklerden kaçıldığı tespit edilmiştir. Netice itibarıyla, Bulgar tarih ders kitaplarında Türklerin önemli bir düşman olduğu algısının oluşturulduğu, bu sayede Bulgarların varoluşunun anlamlandırmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Zunıc (2008) tarafından yapılan ‘’Hırvatistan’da Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı’’ adlı araştırmada Hırvatistan’da İkinci Dünya Savaşı ile 2006 senesi arasında yazılmış tarih ders kitaplarında Yugoslavya ve Hırvatistan’da yaşanmış siyasi ve sosyal değişimlere göre belirlenen başlıklar altında yapılan incelemeler ile nasıl bir Osmanlı imajı çizildiği ortaya konulmuştur. Araştırma sonucu Hırvatistan tarih ders kitaplarında, Osmanlı Türklerinin Hırvat bölgesinde yaşayan insanlardan canları karşılığında vergi alan ve acımasız cezalandırma yöntemleri olduğu ileri sürülen düşman bir millet olduğu imajı çizilmiştir. Osmanlıların İslam’ı Balkanlarda yaydığı için suçlu olan bir millet olduğu savunulmuştur. Son dönemlerde yazılan tarih ders kitaplarında Osmanlılar ile ilgili anlatımlarda tarafsız bir tavrın benimsendiği, ancak bu kitapların da Osmanlıların tam olarak anlaşılmasını adına yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yiğit (2009) tarafından ‘’Arap Ülkelerinde Okutulan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler(Ürdün ve Suriye Örneği)’’ başlıklı çalışmada Arap ülkeleri adına

Ürdün ve Suriye tarih ders kitaplarında Türkler ile ilgili içeriklerde yapılan anlatımlar incelenmiştir. Bu incelemeler esnasında tarih ders kitapları yolu ile tarih dersinin öğretim amaçlarının dışına çıkıp çıkmadığı araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, Ürdün ve Suriye ile olan güncel siyasi ilişkilerin tarih ders kitaplarına yansıdığı anlaşılmıştır. Ürdün tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve kültürü ile ilgili içeriklere dostane bir tutumla yeterince yer verildiği görülmüştür. Suriye tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile ilgili bilgilere geniş yer verilirken İttihat ve Terakki partisi ciddi derecede eleştirildiği saptanmıştır. Osmanlı Dönemi ile ilgili içeriklerde tarihin bir takım yöntemler ile kötüye kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı (2009) tarafından '' Türkiye ve Balkan Savaşlarına Katılan Balkan Ülkelerinin Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları'' isimli çalışmada Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk ve Türkiye'de 1930-2009 yılları arasında yazılarak ortaöğretimde kullanılan tarih ders kitaplarında Balkan Savaşlarının anlatıldığı içerikler, çağdaş tarih öğretim ilkeleri ölçüt alınarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucu Balkan savaşlarının Türkiye'deki tarih ders kitapları ile karşılaştırıldığında Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarında daha geniş şekilde anlatıldığı, fakat bu savaşların anlatımında tarih öğretim ilke ve amaçlarının dışına çıkılarak tarihin kötüye kullanıldığı tespit edilmiştir.

İpçioğlu (2009) tarafından ''Günümüz Amerikan Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarihi İle İlgili Konuların Ele Alınışı Üzerine Bir İnceleme'' başlıklı verilen çalışmada birbirinden farklı öğretim düzeylerindeki Amerikan tarih ders kitaplarında Türk tarihi ile ilgili konular incelenerek sergilenen Türk imajını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sonucu Amerikan tarih ders kitaplarında Türk Tarihi ile ilgili konuların anlatımlarına kitapların sayfa sayıları göz önüne alındığında yeterince yer verilmediği, özellikle İslamiyet öncesi Türk Tarihi ile ilgili konularda yapılan anlatımlarda eksikliklerin olduğu saptanmıştır. Türk Tarihi ile ilgili konularda var olan bilgi ve anlatımların birçoğunun hatalı olduğu, bu durumun Amerika'da oluşacak Türk profilini olumsuz şekilde etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Gatina (2009) tarafından ''Rus Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi'' adlı çalışmada 1837-1991 yılları arasında Rusya İmparatorluğu ve SSCB Dönemi tarih

öğretiminde kullanılan tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili içerikler incelenerek imgelenen Osmanlı/Türk ortaya koyulmuştur. Çalışma sonucunda, Çarlık Rusya Dönemi tarih ders kitaplarında Osmanlılara yapılan atıflarda düşmanlık besleyen anlatımlara rastlanılmamıştır. Düşman olan İslam ya da Katolikliktir düşüncesi önem görmüştür. Osmanlı Devleti, padişah, ordu ve komutanlarıyla takdir edilen atıflarla yer almıştır. Osmanlı-Rus savaşlarına ders kitabında genişçe yer verilmiştir. Osmanlıların Hristiyanlar üzerinde baskı ve zulüm yaptığına dair yapılan anlatımların Osmanlılar ile ilgili yapılan olumsuz atıflar olmuştur. Ruslar Balkan ulusları için Türklerden kurtulmanın yegâne yolu olarak gösterilmiştir. SSCB Dönemi tarih ders kitaplarında Türkiye Cumhuriyeti'nden çok da olumsuz şekilde bahsedilmezken dönemin iyi siyasi ilişkileri çerçevesinde şekillenen anlatımlarda SSCB rejimi ve ideolojisi ile ortak biçimde hareket etmenin önemi vurgulanmıştır. Türkiye'nin Avrupa ve Amerika merkezli siyaseti ise SSCB tarih ders kitaplarında ciddi derecede eleştirilmiştir.

Tuncer (2012) tarafından ''Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmajı'' başlıklı araştırmada Kosova'da 2010-2011 yılları arasında ilk ve ortaöğretimde kullanılan tarih ders kitapları kapsama alınmış ve Türklerin Osmanlı ve sonrası dönemi ile ilgili içeriklerde yer alan bilgi ve anlatımlar yoluyla çizilen Osmanlı/Türk imajı ortaya çıkarılmıştır. Yapılan araştırma sonucu Kosova Tarih Ders Kitaplarında Türklerin Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi için birbirinden ayrı imajların çizildiği görülmüştür. Osmanlı Türkleri işgalci, geri kalmış, çocuklara dahi baskı uygulayan bir millet ya da devlet olarak anlatılmıştır. Cumhuriyet dönemi Türkleri ve devleti ile ilgili anlatımların ise pozitif olduğu, Atatürk'ün padişaha karşı verdiği mücadelede ve sonrasında gelen demokrasiden övgü ile bahsedilerek Osmanlı dönemine göre daha pozitif bir imajın çizildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yörük (2017) tarafından ''Türkiye'deki Askeri Darbelerin Lise Tarih Ders Kitaplarına Etkileri 27 MAYIS 1960 – 12 MART 1971 ÖRNEĞİ'' adlı çalışmada 27 Mayıs ve 12 Mart Darbesi öncesi ile darbe hükümetleri döneminde yazılan lise tarih ders kitapları incelenerek darbe öncesi ve sonrası tarih ders kitaplarında nasıl bir değişim yaşandığı ortaya konmuştur. Araştırma neticesinde darbe sonrası tarih ders kitaplarının Rusya Düşmanlığını vurgulayan ifadeler içerdiği, buna karşın Amerika ve

İngiltere ile ilgili ılımlı söylemlerin yer aldığı, Osmanlı Devlet kademesinde bulunan kişilere ve Osmanlı yönetimine karşı olumsuz bir tutumun olduğu, vatandaşlık değerlerinin aktarımına önem verildiği, darbeciliği yücelten ifadelere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın amacı Cumhuriyet Döneminde yazılan lise tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'nin nasıl anlatıldığını ortaya koyabilmektir. Araştırmanın bu amacını gerçekleştirebilmek için, söz konusu dönemde yazılan lise tarih ders kitaplarının derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bu gereklilikten dolayı çalışma nitel araştırma yöntemi ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Çünkü gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanan (Yıldırım ve Şimşek, 2013) nitel araştırma yönteminin araştırmaya dair prosedürleri bu araştırmanın amacını gerçekleştirmek için uygun şartları sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışma, araştırılması hedeflenen tarihsel olay veya olgular hakkında bilgilerin yer aldığı yazılı ve görsel materyallerin analizini kapsayan nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinde gerçekleştirilmiştir.

3.2 Çalışmanın Veri Kaynağı:

Araştırmanın veri kaynağını Cumhuriyet Döneminde yazılmış lise tarih ders kitapları; çalışma grubunu ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde okutulan ve amaçlı örnekleme tekniğine göre belirlenen toplamda dokuz(9) tarih ders kitabı oluşturmuştur. İncelenen tarih ders kitaplarına ilişkin açıklayıcı bilgiler Tablo 1 'de verilmiştir.

Tablo-1

Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Tarih Ders Kitaplarına İlişkin Künye Verileri

Ders Kitabı Adı	Yazar	Sınıf	Yıl	Yayın Evi
Tarih III	Türk Tarih Cemiyeti	Lise 3	1933	İstanbul Devlet Matbaası
Tarih III	Arif Müfid MANSEL Cavid BAYSUN Enver Ziya KARAL	Lise 3	1942	Milli Eğitim Basımevi

Ders Kitabı Adı	Yazar	Sınıf	Yıl	Yayın Evi
Tarih III	Ekrem İNAL Nurettin ORMANCI	Lise 3	1951	Ders Kitapları Türk LTD
Tarih III	Niyazi AKŞİT	Lise 3	1967	Nur Gök Matbaası
Tarih III	Yılmaz ÖZTUNA	Lise 3	1976	MEB Devlet Kitapları
Tarih III	Emin OKTAY	Lise 3	1986	Atlas Yayınevi
Tarih III	Altan DELİORMAN	Lise 3	1991	Bayrak Yayın
T. C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	İdris AKDİN Muhittin ÇAKMAK Mustafa GENÇ	Lise 3	2008	Aykut Basım
T. C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Ersun BALCILAR Murat KILIÇ Yunus KURT	Lise 3	2016	Top Yayıncılık

3.3 Veri Toplama ve Analiz

Araştırmanın verileri Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki fırkasına yönelik kısımlarından elde edilmiştir. Araştırma verileri betimsel ve içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Betimsel Analiz, elde edilen verilerin belirli temalara ayrılarak sistematik bir şekilde yorumlanmasına dayanır. İçerik Analizi ise, Betimsel analiz ile yorumlanan verilerin daha derin bir biçimde ele alınmasına olanak tanır. ‘’İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır’’(Şimşek; Yıldırım, 2013, s.259). Bu yönde tarih ders kitaplarının ilgili ünite ve konuları incelenerek İttihat Terakki’ye ilişkin metinler, görseller ve hazırlık- değerlendirme araç- gereçlerinde yer alan çalışmalar tespit edilmiştir. Bu veriler arasında tarihin kötüye kullanıldığı düşünülen yazılı metinler tarihi kötüye kullanma türlerine göre temalara ayrılarak sınıflandırılmıştır. Tarihin çeşitli yöntemlerle nasıl kötüye kullanıldığı, incelenen ders kitaplarından kanıtlar eşliğinde gösterilmiştir. Tarihi kötüye kullanma yöntemlerine ilişkin verilere dayalı tablolar oluşturulmuştur.

Araştırma kapsamında incelenen görseller biçimsel yönüyle analiz edilmiş, hazırlık ve değerlendirme araç gereçleri türü açısından incelenerek analize tabii tutulmuştur. Araştırma sonucu, araştırmacının subjektif görüşlerinden kaynaklanabilecek yanılgılara engel olmak maksadıyla benzer yöndeki araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Ulaşılan sonucun diğer araştırma sonuçlarıyla herhangi bir şekilde çelişmediği, aynı yönde sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür.

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular

Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerin bazı kısımlarında Tablo 4.1'de görüldüğü üzere tarihi kötüye kullanma yöntemlerinden atlama, yanıltma ve sabitleme tekniğine başvurulduğu saptanmıştır.

Tablo 4.1

Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki'ye Yönelik Tarihi Kötüye Kullanma Yöntemlerine İlişkin Analiz Verileri

Tarih Ders Kitabı	Atlama Yapılan Anlatım Sayısı	Yanıltma Yapılan Anlatım Sayısı	Sabitleme Yapılan Anlatım Sayısı	TOPLAM
1933 Tarih III Yeni ve Yakın Zamanlar	3	2	2	7
1942 Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi	1	1	-	2
1951 Tarih Lise III Yeni ve Yakın Çağlar	-	-	2	2
1967 Tarih/Lise III	1	-	1	2
1976 Tarih Lise III	2	-	1	3
1986 Tarih Lise III Yeni ve Yakın Zamanlar	2	-	2	4
1991 Tarih Lise III	2	-	-	2
2008 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük/Lise 3	2	-	1	3
2017 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 11. Sınıf	-	-	-	-
TOPLAM	**13**	**3**	**9**	**25**

Araştırma kapsamına alınan tarih ders kitaplarının basımına 1933 yılında başlanmış ve her on yılda bir yapılan düzenlemelerle birbirinden farklı tarih ders kitapları basılmıştır. Kapsama alınan tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklere her zaman yer verildiği görülmüştür. Araştırma kapsamında incelenen tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarında tarihi kötüye kullanma yöntemleri arasında en çok atlama yönteminin kullanıldığı (f13), sabitleme yönteminin ikinci sırada yer aldığı (f7) görülmüştür. İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerde en az yanıltma yöntemine başvurulduğu tespit edilmiştir (f3).

Atlama ve yanıltma yöntemine en çok 1933 yılına ait tarih ders kitabında rastlanılmıştır (f5). Sabitlenme yöntemi ise en çok yine 1933 ve 1986 tarih ders kitaplarında kullanılmıştır (f2). Öte yandan 2017 yılı tarih ders kitabında ise ülkemizde eğitim – öğretim alanında yaşanan gelişmelerin tarih ders kitaplarına yansıtılmış olması, İttihat ve Terakki ile ilgili tarihin herhangi bir şekilde kötüye kullanılmasını önüne geçmiştir.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerin büyük çoğunlukla kötüye kullanıldığı söylemek mümkün değildir. Fakat elde edilen veriler İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerde tarihi kötüye kullanma yöntemlerine başvurulduğunu göstermektedir. Özellikle tarih ders kitaplarının çoğunda İttihat ve Terakki ile ilgili bilgilerden yeterince bahsedilmeyerek atlama yapıldığı göze çarpmaktadır. Önemli bir diğer husus da İttihat ve Terakki ile içeriklerin çarpıtılarak sabitleme yapılmasıyla ilgilidir.

Tarih ders kitaplarında tarihin kötüye kullanılmadığı içeriklerin İttihat ve Terakki'yi anlatmak açısından yeterli olduğu söylemek mümkün değildir. İttihat ve Terakki, yakın tarihte yaşanan gelişmelerde tarihsel bağlamdan dolayı kaynaklanabilecek eksikliklerin giderilmesi amacıyla kullanılan bir araç görüntüsü vermektedir. Bu durum yakın tarihin kısa zaman diliminde birçok önemli olaya doğrudan etki eden İttihat ve Terakki'nin anlaşılmasını sağlamaktan ziyade karmaşık hale getirmiştir.

4.1.1 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular

Cumhuriyet Döneminde tarih ders kitapları incelendiğinde, İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda atlama tekniğine başvurulan tarih ders kitaplarının sayıca fazla olduğu, yalnızca 1951 ve 2017 yıllarına ait tarih ders kitaplarında atlama yönteminin kullanılmadığı görülmektedir.

Tablo 4.1.1

Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler

Yılı	Atlama Yapılan Konular	Atlama Sayısı
1933	Makedonya'da Bulunan III. Ordunun Meşrutiyet Talebi	1
1933	Dünya Savaşı	1
1933	Sevr Antlaşması ve Osmanlı Devleti'nin Son Parçalanması	1
1942	İkinci Meşrutiyet(1908)	1
1951	---	-
1967	İkinci Meşrutiyet	1
1976	İstibdat İdaresinin Tamamen Bozulması – İkinci Meşrutiyet	1
1976	İmparatorluk Rejiminin Sonu	1
1986	Birinci Dünya Savaşının Bitmesi. Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918)	1
1986	İkinci Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Devleti(1908-1918)	1
1991	Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi ve Cepheler	1
1991	Savaşın Sonuçları	1
2008	Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları	1
2008	Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi	1
2017	---	-
TOPLAM		**13**

İttihat ve Terakki'nin ülke siyasetinde önemli rol sahibi olduğu dönemde yaşanan iç politikadaki gelişmeler üzerinde atlama yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin anlatıldığı dış gelişmeler arasında sayılabilecek konularda içte yaşanan gelişmeler üzerinde atlamaların yapıldığı saptanmıştır.

Tarih ders kitaplarında en çok Birinci Dünya Savaşı sonunda İttihat ve Terakki Partisi'nin akıbeti hakkında bilgi verilmeyerek atlama yapıldığı görülmüştür. İkinci olarak atlamaların en çok İttihat ve Terakki'nin cemiyet ve parti dönemlerinde önemli rol oynamış isimlerden yeterince bahsedilmeyerek yapıldığı saptanmıştır.

4.1.1.1 II. Meşrutiyet'in İlan Edilişinde İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

''Makedonya'da Bulunan III. Ordu'nun Meşrutiyet Talebi; İkinci Meşrutiyet, Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi: Reval görüşmesinde Rusya ve İngiltere hükümdarları arasında Osmanlı İdaresinin Makedonya'dan çıkarılması kararlaştırılınca, Makedonya'da İttihat ve Terakki Komitesi merkez ve şubeleri açıktan açığa isyan ederek, Yıldız'a ve Babıali'ye telgraflar yağdırdılar ve 1876 Anayasası'nın yürürlüğe konulmasını, yani *meşruti idarenin uygulanmasını talep ettiler*. Bu harekete direnemeyeceğini anlayan Sultan Hamit, aldatıcı bir zihniyet ve maksatla, resmen kaldırılmamış olan anayasanın uygulanacağını vaat etmek zorunda kaldı. (23 Temmuz 1908); Meclisi Mebusan toplandı, bu surette Osmanlı İmparatorluğu'nda *İkinci Meşrutiyet devres*i başladı'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.299).

Alıntı-2

''İstibdâd İdaresinin Tamamen Bozulması: II. Meşrutiyet gerçekte, III. Ordu'nun genç subayları ile hükümdarın kan dökmekten çekinmesinin neticesidir. İstibdâd rejimi Türkiye'de kansızdı. Hayat fevkalâde ucuzdu. Fakat maaşların iki ayda bir verilebilmesi, memur, bilhassa subay zümresinde büyük nefret uyandırmıştı. Sarayın her işe karışması, hükûmetin nüfuzunun gittikçe kısılması, orta derecede saray adamlarının nâzırlardan fazla nüfuz edinmeleri, rejimin iyi dejenere olduğunu herkese gösteriyordu. Gerçi bu yıllarda demokrasi yalnız birkaç devletin tatbik ettiği bir rejimdi (Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, İsviçre, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka). Diğer devletlerde meclisler varsa

da, yönetim gerçekte parlamenter değildi. Mesela 1918'e kadar Almanya'da meclislerin bütün üyeleri aleyhte rey verseler, hükümeti düşüremezlerdi; devleti kayzer (imparator) ile onun seçtiği şansölye (federal başkan) ortaklaşa yönetirlerdi. Bu durumu bilmeden veya bilmezlikten gelerek Sultan Hâmid rejimi hakkında müfrit tenkitlerde bulunmak, tarihi gerçeklere aykırı olur.

İstibdat rejimini yıkmak için birçok gizli Türk, azınlık ve yabancı kuruluşlar teşekkül etmişti. Avrupa'da bir muhalif basın vardı. Fakat rejimi devirmeye çalışanların ve sonunda buna muvaffak olanların başında İttihat ve Terakki cemiyeti gelir; sonradan siyasi parti olmuştur.

İkinci Meşrutiyet: 23 Temmuz 1908'de bu suretle II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. «Meşrutiyet», «taçlı demokrasi» demektir. Bugün İngiltere, Belçika, Hollanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Lüksemburg, Japonya vs.'de olduğu gibi. Ancak rejimin değişmesi, imparatorluğu kurtaramayacak, bilakis batıracaktır'' (Öztuna, 1976, s.192).

Yorum-1

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden Niyazi Bey'in ve ardından Enver Bey'in Manastır'da kendilerine bağlı taburlarıyla dağa çıkması, II. Abdülhamit'in meşrutiyeti yeniden ilan etmesinde asıl etken olmuştur. Niyazi ve Enver Beylerin başkaldırısı sonucu Selanik'te bulunan hükümet konağı İttihatçılar tarafından ele geçirilmiş, II. Abdülhamid tarafından bölgede asayişi sağlamak üzere gönderilen Arnavut Şemsi Paşa İttihatçı Teğmen Atıf tarafından öldürülmüştür. Hemen sonrasında Mareşal Osman Paşa'nın da İttihatçılar tarafından dağa kaldırılmasıyla devam eden isyan kısa sürede Rumeli bölgesine yayılmıştır. Meşrutiyet'in ikinci kez ilan edilmesiyle sonuçlanan bu olayda çok önemli rol oynayan Niyazi ve Enver Beylerin kendine bağlı askerlerle dağa çıkmasından ve diğer gelişmelerden bahsedilmeyerek atlama yapılmıştır. Nitekim ilgili alan yazında / literatürde Enver Paşa ve Niyazi Bey'in emrindeki askerlerle dağa çıkması, Şemsi Paşa'nın öldürülmesi ve ardından Gazi Osman Paşa'nın dağa kaldırılması ile II. Abdülhamit'in zor durumda kalarak II. Meşrutiyet'i yeniden ilan ettiği söylenmektedir (Ramsour, 1982, s. 153-154-155).

4.1.1.2 Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişinde İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

''Dünya Savaşı: Çok geçmeden, Üçlü İttifak'la (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) Üçlü Anlaşma (Fransa, Rusya ve İngiltere) arasında savaş açıldı. (Temmuz 1914). Savaşın ilanı sırasında İtalya tarafsızlığını bildirerek Müttefiklerden ayrıldığı gibi, bir müddet sonra da Üçlü Anlaşmayla ittifak yaptı. Almanya'ya askeri sözleşmeyle bağlı bulunan Romanya Krallığı da İtalya'yı taklit etti. Osmanlı İmparatorluğu, Almanya'yla bir ittifakname imzalayarak savaşa dâhil oldu'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.305).

Alıntı-2

''İngiliz donanmasının takip ettiği iki Alman zırhlısı Türk sularına girince İngilizler bunların çıkarılmasını istediler. Buna karşılık, Osmanlı Devleti, bu gemileri satın aldığını bildirdi. Adlarını da değiştirerek Yavuz ve Midilli koydu. Alman denizcilerine fes giydirildi. Bir süre sonra Karadeniz'e çıkan bu gemiler Rus limanlarını bombaladılar. Bunun üzerine, savaş kaçınılmaz hale geldi. Rusya ve arkasından öteki müttefikleri Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler(1914)'' (Deliorman, 1991, s. 223).

Alıntı-3

''Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi: Sonuçta, İstanbul'da Türk- Alman ittifakı görüşmeleri başladı. 2 Ağustos 1914'te gizli ittifak antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti, İttifak antlaşmasının imzalandığı gün seferberlik ilan etti ve Mebusan Meclisi'nin dağıttı. İki gün sonra da tarafsızlığını ilan etti'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.10).

Yorum:

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile birlikte savaşa girmesinde en önemli rol İttihat ve Terakki Partisi üyelerinden Enver Paşaya aittir. Savaşın başından beri Alman yanlısı bir tavır sergileyen Enver Paşa, Meclisi Mebusan'dan ve Padişahtan habersiz bir şekilde Almanya bir İttifakname imzalanmasını sağlayan önemli isimlerdendir. Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na tam anlamıyla dâhil eden olay ise Başkumandan vekili Enver Paşa'nın İngiliz gemilerinden kaçan Alman Goben ve Breslav gemilerine yetkisini kullanarak Boğazları açması ve koruması olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında savaşa girmesinde önemli rol oynayan İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenlerinden biri olan Enver Paşa'dan hiç bahsedilmeyerek atlama yapılmıştır. Çünkü ilgili alan yazında/literatürde Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına girişinde en büyük etkinin Enver Paşa'ya ait olduğu görüşü savunulmakta ve o dönemdeki gelişmelerde asıl belirleyicinin Enver Paşa olduğu vurgulanmaktadır (Akşin, 2017, s.421).

4.1.1.3 Birinci Dünya Savaşı Sonunda İttihat ve Terakki'nin Durumuna Yönelik Yapılan Atlamalara İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

Sevr Antlaşması ve Osmanlı Devleti'nin Son Parçalanması: Sevr Antlaşması'ndan önce Mondros Ateşkesi yapılmıştı.(30 Ekim 1918); bu ateşkesle Anlaşma Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmelerine(Res.194) ve Osmanlı ülkesinin önemli askeri noktalarını tutmalarına, Sultan hükümeti izin vermişti. Bu ateşkes hükümlerini derhal uygulayarak Osmanlı memleketini ve askerlerini emir altında bulundurduklarını sanan Anlaşma Devletleri Sevr Anlaşması'nı Osmanlı delegelerine istedikleri gibi dikte ettiler (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.310).

Alıntı-2

''İttihat ve Terakki programını gerçekleştirmek için gereken vakti bulamadı, dahili isyanlarla uğraşmak ve büyük çapta harplere girişmek zorunda kaldı. Cihan harbinin sonunda imparatorluğun bu siyasi partisi de geçmişe karıştı'' (Mansel, Baysun, Karal, 1942, s. 173-174).

Alıntı-3

''İkinci Meşrutiyet: İttihat ve Terakki Cemiyeti bu olaydan sonra hükümeti tamamen kontrol altına aldı. Birinci Dünya Savaşından sonra bu parti tarihe karıştı. Cemiyetin ileri gelenlerinden Talat, Enver ve Cemal paşalar memleketten ayrılmak zorunda kaldılar. Bundan sonra Türk'ün İstiklal Savaşı başlayacak ve milli temellere dayanan bir devlet kurulacaktır. Fakat İtalyan, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları, İttihat ve Terakki Cemiyetinin programını gerçekleştirmesine imkân bırakmadı'' (Akşit, 1967, s.230).

Alıntı-4

''İmparatorluk Rejiminin Sonu: Harbin son günlerinde «hâkaan-ı sâbık» denilen II. Abdülhamid (10 Şubat 1918) ve 4 ay, 23 gün sonra da kardeşi V. Sultan Mehmed Reşad Han (4 Temmuz 1918) öldüler. II. Abdülhamid'in cenaze merasimi muhteşem oldu. Artık kendisini takdir etmeye ve anlamaya başlayan İttihatçı liderler katıldığı gibi, halk, harbin en acı günlerinde, devrinde huzur, refah ve sulh içindeki yaşadığı eski hükümdarın ardından samimi gözyaşları döktü. 10 yılda ortam, bu derece değişmişti. 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesi harbe son verdi. Artık Türkiye tarihinde yeni bir safha başladı'' (Öztuna, 1976, s.208).

Alıntı-5

''Birinci Cihan Savaşının Bitmesi. Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918): Halep önlerine kadar gelen İngiliz kuvvetleri burada Mustafa Kemal Paşa tarafından durduruldu. Fakat artık savaşın talihi değişmişti. Osmanlı devletini savaşa sokanlardan her biri bir tarafa kaçmışlardı. Yeni hükümet, Uzlaşma devletlerinden ateşkes istediler. Bu suretle Bağlaşma devletleri savaşı kaybettiler. Osmanlı devleti savaşın sonunda Uzlaşma devletleriyle **Mondros Ateşkes Antlaşması**nı imzaladı(30 Ekim 1918)'' (Oktay, 1986, s. 265).

Alıntı-6

''İkinci Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Devleti(1908-1918): Çok kısa süren İkinci Meşrutiyet devrinde, Osmanlı devleti birçok savaşlara girdi. Önce Trablusgarp ve Balkan savaşlarını yaptı. Fakat iki savaşta da yenilerek topraklarından bir kısmını daha kaybetti. Nihayet Birinci Cihan Savaşına girdi. Dört yıl süren bu savaşta birçok şanlı zaferler kazandı. Fakat sonunda kaybetti. Memleketi felakete sürükleyen İttihat ve Terakki Cemiyeti liderleri savaş sonunda vatan ve milleti düşmanlarla baş başa bırakarak her biri bir tarafa kaçtılar. Bu suretle 600 yıldan beri devam eden koca Osmanlı İmparatorluğu tüm dağıldı. Memleket düşman işgali altına girdi(1918)'' (Oktay, 1986, s.278).

Alıntı-7

''Savaşın Sonuçları: Ümit kalmadığını gören Bulgaristan, savaştan çekilen ilk devlet oldu. Zaten savaşa da en sonra katılmıştı. Birkaç gün sonra Almanya ile Avusturya-Macaristan teslim oldular. Tek başına kalan Osmanlı Devleti'nin savaşa devam etmesi mümkün değildi. O da ateşkes istedi. İtilaf devletleri ile Osmanlılar arasında **Mondros Mütarekesi** imzalandı**(30 Ekim 1918).** Osmanlı Devleti için

çok ağır şartlar taşıyan bu mütareke, toprakların paylaşılması için önceden yapılan gizli antlaşmaların uygulamaya konulduğunu gösteriyordu.

Almanya ve Avusturya-Macaristan'da rejim değişti, cumhuriyet kuruldu. Bulgar kralı ülkesinden ayrıldı. Osmanlı Devleti'ni savaşa sokan İttihat ve Terakki partisi ileri gelenleri de bir Alman denizaltısı ile Türkiye'den ayrıldılar'' (Deliorman, 1991, s.228).

Alıntı-8

''Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları: Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Makedonya Cephesi'nin çökmesine, Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya ile bağlarının fiilen kesilmesine neden oldu. Filistin ve Irak Cephelerindeki yenilgiler üzerine, İttihat ve Terakki Cemiyeti 8 Ekim 1918'de hükümetten çekilmiştir. Sadrazamlığa Tevfik Paşa getirildi. Fakat hükümeti kuramadı. 14 Ekim 1918'de Ahmet İzzet Paşa hükümeti kurdu ve ilk iş olarak da İtilaf Devletleri'nden ateşkes isteğinde bulundu'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.23).

Yorum

Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletlerinin almış olduğu yenilginin kesinleşmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde Talat Paşa hükümeti istifa etmiştir. Partinin adı '' Teceddüt'' olarak değiştirilmiştir. İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenlerinden Enver, Talat ve Cemal paşalar Almanların yardımıyla Sivastopol'a kaçmıştır. İttihat ve Terakki Partisi ve üyelerinin akıbetinden bahsedilmemiş, '' her biri bir tarafa kaçtılar'' denilerek atlama yapılmıştır. Bu konuyla ilgili alan yazın / literatürde İttihat ve Terakki Partisi'nin feshine 5 Kasım 1918'de yapılan son toplantısında oy birliğiyle karar verildiği ve Mondros'un imzalanmasından bir gün sonra Talat, Enver ve Cemal Paşalar başta olmak üzere birçok İttihatçının bir Alman denizaltısıyla yurt dışına kaçtığı bildirilmiştir (Akşin, 2017,s 469-470).

Başlangıç olarak, yapılan analizlerde İttihat ve Terakki'ye ilişkin içerik verilirken bazı yerlerde atlamaya başvurulmadan içeriğin verildiği görülmüştür. Bu kapsamda incelenen tarih ders kitaplarında şu konu / gelişmelerde atlama yapılmamıştır. 1933 yılı tarih ders kitabında Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen

etkisiyle Atatürk'ün İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki yeri esas alınarak cemiyetin siyasi tutumu hakkında bilgi verilmiş ve herhangi bir atlama yapılmamıştır. 31 Mart Olayında yaşanan gelişmelerin anlatımında herhangi bir atlamaya rastlanılmamış olup, söz konusu dönemde dış politikada yaşanan Bulgar, Girit, Bosna-Hersek Meseleleri, Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşında Çanakkale hariç diğer cephelerin anlatımlarında herhangi bir atlamanın yapılmadığı görülmüştür. 1942 ve 1951 yılı tarih ders kitabı, konuların ele alınışı itibariyle diğer ders kitaplarından ayrılmıştır. İttihat ve Terakki döneminde yaşanan gelişmelere çok az yer verilmiş olması geniş çaplı analiz yapılmasını engellemiş, bunda kitapların dünya siyasi tarihini merkeze alan bir tarih anlayışı içinde yazılmış olmasının etkili olduğu görülmüştür. 1950'lerden sonraki tarih ders kitaplarında 31 Mart Olayı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşında cephelerin anlatıldığı bölümlerde herhangi bir şekilde atlama yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.1.2 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular:

Cumhuriyet Dönemi Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerin yanıltma yapılarak kötüye kullanıldığına dair birden fazla anlatıma rastlanılmıştır.

Tablo 4.2

Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler

Yılı	Yanıltma Yapılan Konular	Yanıltma Sayısı
1933	Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri	1
1933	İkinci Meşrutiyet Devrinde Başlıca Olaylar	1
1942	İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908	1
1951	---	-
1967	---	-
1972	---	-
1987	---	-
1991	---	-
2008	---	-
2017	---	-
TOPLAM		**3**

İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda birden fazla konuda verilen bilgilerin hatalı olduğu, yapılan anlatımların nesnellikten uzak biçimde yanılgıya düşüren söylemler içerdiği görülmüştür.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda yanıltma yönteminin diğer tarihi kötüye kullanma yöntemlerine kıyasla en az kullanılan yöntem olduğu görülerek yalnızca 1993 ve 1942 yılı tarih ders kitaplarında bu yöntemin

kullanımına dair örneklere rastlanmıştır. Tespit edilen yanıltmalar İttihat ve Terakki Döneminde iç politikada yaşanan gelişmeler üzerinde yapılmıştır.

İttihat ve Terakki ile II. Abdülhamit arasında olan siyasi mücadele yanıltma yönteminin en çok kullanıldığı durumdur. İttihat ve Terakki Partisi'nin Ermenilerle olan mücadelesi yanıltma yönteminin kullanıldığı diğer bir durumdur.

4.1.2.1 İttihat ve Terakki'nin Tarih Sahnesine Çıkış Sürecine Yönelik Yapılan Yanıltmalara İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

> **''Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri** Abdülhamid Devri'nin keyfi, başarısız, şerefsiz ve sıkıcı idaresi Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç aydınlarını *muhalefete* sevk etmiştir. Bunlar da Yeni Osmanlılar –ikinci bir tabirle *Genç Türkler*- namını aldılar. Hafiye ve polislerin gözetim ve takiplerine rağmen içeride biraz örgütlenmeyi ve yabancı memleketlerde serbest ve eleştirel gazeteler çıkarmayı başardılar; 1897'ye doğru, bu hareket hayli ciddiyet kazandı'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.297).

Alıntı-2

> **''İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908:** 30 yıl devam eden Kızıl Sultan Hamidin istibdat devri memleketteki hürriyet ateşini söndüremedi, bilakis daha ziyade, kuvvetlendirdi. Meşrutiyet için gizli gizli çalışmalar her gün biraz daha artıyordu. Yalnız hürriyet konusunda Türk aydınları arasında tam bir fikir birliği yoktu. Bir kısım Türklüğe başka bir kısım da Müslümanlığa dayanarak Meşrutiyetin kurulmasını istiyorlardı.
>
> Hürriyet taraftarları arasında Terakki ve İttihat adında gizli bir cemiyet kurdular. Cemiyetin merkezi Selanik'te idi. Birçok büyük şehirlerde de şubeler açtı. (Cemiyetin kurucuları arasında Büyük Atatürk Yüzbaşı Mustafa Kemal Beyi de görüyoruz.)'' (İnal, Ormancı, 1951, s.229-231).

Yorum:

İttihat ve Terakki, II. Abdülhamid devrinde cemiyet olarak ortaya çıkarak partiye dönüşen siyasi bir harekettir. II. Abdülhamid'e muhalefet etmelerindeki en büyük sebep ülkeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarmanın yolu olarak Meşrutiyet'in yeniden ilanını görmeleridir. II. Abdülhamit'te en az İttihatçılar kadar ülkesini ve

milletini seven bir insandı. Hasta Adam olarak görülen bir imparatorluğu 33 yıl boyunca yönetmeyi ve asgari derecede bir arada tutmayı başaran bir padişah keyfi, başarısız ve şerefsiz sayılmasının kabulü mümkün değildir. Genç Türkler olarak anılan İttihatçılar ise Abdülhamid'e karşı meşrutiyeti yeniden ilan ettirmek için hürriyet ve yenilik sloganlarıyla ortaya çıkmalarına rağmen; hakarete varan kavramlarla sıfatlandırılan bir padişaha karşı ortaya çıkmış gibi gösterilmeleriyle yanıltma yapılmıştır. Bu hususla ilgili alan yazın / literatür incelendiğinde İngiliz casusu Prof. Vambery'nin gizli raporlarında II. Abdülhamit'ten büyük bir vatanperver olarak bahsedildiği, padişahın ülkedeki tehlikelere karşı uyanık olduğu, bu durumun sürmesi halinde İmparatorluğun uzun yıllar yaşayacağı söylenmektedir (Öke, 1983, s.59).

İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sürecinde yapılan diğer bir yanıltma II. Abdülhamit'e kan dökücü anlamına gelen ''Kızıl Sultan'' denmesidir. Avrupalıların Doğu Anadolu'da Müslüman köylerini basarak katliama girişen Ermeni isyanını bastırması üzerine II. Abdülhamit'e vermiş oldukları ''Kan Dökücü'' anlamına gelen -Kızıl Sultan- unvanının İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sürecinde söylenerek kullanılması ile yanıltma yapılmıştır. Konuyla ilgili alan yazın / literatüre bakıldığında II. Abdülhamit'e, Anadolu'nun doğusunda bir devleti kurmak isteyen Ermeni çetelerine engel olduğu için Fransızlar tarafından Kızıl Sultan lakabı takıldığı, Türk düşmanı İngiltere başbakanın da Abdülhamit'e cani dediği görülmüştür (Hocaoğlu,1961, s.11).

4.1.2.2 Ermeni Olaylarında İttihat ve Terakki'ye Yönelik Yapılan Yanıltmalara İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

> **''II. Meşrutiyet Devrinde Başlıca İç Olaylar:** Kavimler arasındaki kavgalar, meclis duvarlarının dışına çıkarak Arnavut, Ermeni, Arap ve hatta Kürt meseleleri ortaya çıktı. İttihat ve Terakki hükümeti Arnavutlar ve Ermenilere karşı asker sevkine lüzum gördü; Ermeni ayaklanmalarını çok şiddetle bastırdı. Arapların bağımsızlık ve müdahale talep eden reisleri de cezalandırıldı. Fakat bu meseleler de tamamen çözülemedi'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.303).

Yorum:

Osmanlı Devleti'nde milliyetçi ayaklanmalar II. Meşrutiyet döneminde de devam etmiştir. Anadolu'nun doğusunda bir Ermeni Devleti kurmak için ayaklanan Ermenilerin İttihat ve Terakki hükümeti tarafından ülkenin bütünlüğünü sağlamak için bastırıldığı doğrudur. Fakat isyanın bastırılmasındaki yöntem hiçbir zaman çok şiddetli olmamıştır. İsyan eden Ermeniler, çıkarılan Takrir-i Sükûn yasasıyla Suriye'nin kuzeyine göç ettirilmiş, isyana karışmadığı belirlenen Ermenilere ise dokunulmadığı görülmüştür. Devlet kontrolünde planlı ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilen göçlerde de asla şiddete başvurulmamıştır. Sürekli toprak kaybeden, vatandaşları katledilen bir devletin ortaya koymuş olduğu bu uygulamada herhangi bir aykırılık ve şiddet bulunmamaktadır. İttihat ve Terakki hükümetinin Ermeni ayaklanmalarını çok şiddetle bastırdığı söylenerek yanıltma yapılmıştır. Çünkü ilgili alan yazın / literatür incelendiğinde Anadolu'nun doğusunda yer alan Ermenilerin hiçbir şekilde kötü muameleyle karşılaşmadıklarına, tersine Ermenileri Kürt saldırılarına karşı savunduklarına dair birçok kanıta rastlanmıştır (McCarthy, 2015, s.27).

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerde yanıltma yapılan anlatımlar analiz edilirken yanıltma yöntemi sıkça kullanılmayıp şu konu / gelişmelerde yanıltmaya başvurulmamıştır. Yanıltma yönteminin kullanılmadığı tarih ders kitapları 1950'lerden sonra yazılan tarih ders kitaplarıdır. Bu kitaplarda II. Meşrutiyet sonrası yaşanan gelişmelerde, 31 Mart Olayı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı konularında yanıltma yapılmamıştır. Ancak 2008 yılında basılan tarih ders kitabında her ne kadar tarihi kötüye kullanmak amacıyla olmasa da İttihat ve Terakki'nin tarihsel süreç içinde yaşamış olduğu değişimlerin iyi anlaşılamamış olmasından kaynaklanan İttihat ve Terakki'nin yapısını belirten kavramlarla ilgili hatalar mevcuttur.

Alıntı-1

‘’Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girmesi

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı sırada Osmanlı Devleti İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından yönetiliyordu’’ (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s. 10).

Alıntı-2

‘’Mondros Ateşkes Antlaşması (30Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Antlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları

Filistin ve Irak Cephelerindeki yenilgiler üzerine, İttihat ve Terakki Cemiyeti 8 Ekim 1918’de hükümetten çekildi’’ (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s. 23).

Yapılan alıntılarda İttihat ve Terakki’den cemiyet olarak bahsedilmiştir. Oysa İttihat ve Terakki Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce çoktan parti hüviyetine kavuşmuştur. İttihat ve Terakki’nin cemiyet veya parti olduğu sorunu sürekli tartışma konusu olmuş ve 1913’te cemiyetin parti olduğu kararlaştırılmıştır (Tunaya, 1988, s.32).

4.1.3 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Bulgular

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda sabitleme yöntemi en çok kullanılan ikinci tarihi kötüye kullanma yöntemidir. 1942, 1991 ve 2017 yılına ait tarih ders kitaplarında herhangi bir sabitlemeye rastlanılmazken sadece iç politikada yaşanan gelişmelerde İttihat ve Terakki üzerinden sabitlenmelere rastlanmıştır.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili sabitlemelerin birçok yolla yapıldığı gözlenmiştir. Siyasi ve dini yargı bildiren ifade ve kavramlar, noktalama işaretleri ve biçimsel yazı türleri (italik ve kalın punto) yazı biçimi kullanılarak vurgulama yoluyla İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda sabitleme yöntemi kullanılmıştır.

Tablo-4

Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yapılan Anlatımların Yıllara ve Konulara Göre Dağılımını Gösteren Veriler

Yılı	Sabitleme Yapılan Konular	Sabitleme Sayısı
1933	Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri	1
1933	Türk Milliyet Fikri ve İttihat Terakki	1
1942	---	-

Yılı	Sabitleme Yapılan Konular	Sabitleme Sayısı
1951	İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908	2
1967	İkinci Meşrutiyet	1
1976	İmparatorluk Rejiminin Sonu	1
1986	31 Mart(13 Nisan) Olayı ve Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi(1909)	1
1986	İkinci Meşrutiyet'in Hazırlanması ve İlanı(23 Temmuz 1908)	1
1991	---	-
2008	31 Mart Olayı	1
2017	---	
TOPLAM		**9**

Tarih ders kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu'nun bitişiyle ilgili konu da dâhil olmak üzere İttihat ve Terakki ile ilgili sabitlemelerin en çok İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit ile olan mücadelesinin çarpıtılarak yapıldığı görülmüştür.

4.1.3.1 İttihat ve Terakki Muhalefeti Üzerinden Yapılan Sabitlenmelere İlişkin Bulgular:

Alıntı-1

> **''Abdülhamid Devrinin Siyasi Fikirleri ve Yeni Osmanlıların İkinci Faaliyetleri:** Abdülhamid Devri'nin keyfi, başarısız, şerefsiz ve sıkıcı idaresi Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç aydınlarını *muhalefete* sevk etmiştir. Bunlar da Yeni Osmanlılar –ikinci bir tabirle *Genç Türkler*- namını aldılar. Hafiye ve polislerin gözetim ve takiplerine rağmen içeride biraz örgütlenmeyi ve yabancı memleketlerde serbest ve eleştirel gazeteler çıkarmayı başardılar; 1897'ye doğru, bu hareket hayli ciddiyet kazandı'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933, s.297).

Yorum:

II. Abdülhamit Döneminde muhalefette bulunan ve Genç Türkler olarak da anılan İttihatçıların ortaya çıkış sebebi, Padişah II. Abdülhamit üzerine yüklenen kötü özellikler olarak gösterilmiştir. Padişah, devleti ve ülkeyi istediği gibi yöneten, her istediğini yapan; fakat başarısız olan biri olarak verilmiştir. Padişahın, sıkıcı, hürriyete önem vermeyen şerefsiz bir olduğu söylenmiştir. İttihat ve Terakki hareketinin ortaya çıkış süreci II. Abdülhamid'in sayılan kötü özelliklerine dayanılarak verilmiş ve sabitleme yapılmıştır.

4.1.3.2 İttihat ve Terakki'nin Din ile İlgili Tutum ve Uygulamaları Üzerinden Yapılan Sabitlenmelere İlişkin Bulgular

Alıntı-2

> **''Türk Milliyet Fikri ve İttihat Terakki**: Kavimleri idarede böyle bocalayan İttihat ve Terakki hükümetleri *din siyasetine* de açıklık kazandırmak kudretini gösteremedi; bir taraftan *laik* denilebilecek bazı girişimlerde bulunurken, diğer taraftan bazı halk tabakalarının *dini bağnazlığını okşayan* uygulamalardan da geri durmuyordu. Ara sıra kadınların tuvaletlerine, şehir kılıklarına dair emirler çıkarır dururdu! Şeyhülislamın nazırlar arasında sadrazamı takip eden pek yüksek bir mevkii vardı; medreselerin bazı reformlarla güçlendirilmesi tasarlanmıştı. Yasama yetkisi Mebusan Meclisi'nde olmakla beraber, hâlâ *fetvalara bir kıymet* verilmekteydi. Kısacası bu meselede de ''İdareimaslahat'' esastı'' (Türk Tarih Cemiyeti, 1933 s.304).

Yorum:

İttihat ve Terakki hükümetleri, din ile olan ilişkisi üzerinden değerlendirilmiştir.-Din siyasetine-kelimeleri italik yazılarak dinin siyasette yer alması istenmediği; fakat İttihat ve Terakki hükümetleri tarafından da siyasette kullanıldığı vurgulanmıştır. Yine –laik, dini bağnazlığı okşayan- kelimeleri italik yazılmıştır. İttihat ve Terakki hükümetlerinin laik uygulamaları olduğu söylenmiş; ancak dini taassubu seven, destekleyen adımlar attığı da söylenmiştir. Hatta İttihat ve Terakki hükümetlerinin kadınların kılık-kıyafetlerine ve tuvaletlerine kadar karıştığı söylenerek –!- ünlem işareti ile bu durumdan duyulan hoşnutsuzluk da belirtilmiştir. Şeyhülislamın devlet kademesindeki yüksek konumundan bahsedilmiştir. –fetvalara bir kıymet- kelimeleri italik yazılmış, bu durumdan duyulan rahatsızlık belirtilmiştir. İttihat ve Terakki

Hükümetleri, sürekli dine yakınlıkları ölçüt alınarak değerlendirilmiştir. Laik bir tutum desteklenirken, şeyhülislamın ve fetvaların hala önemli görülmesine eleştirel bir tavır sergilenmiştir. Düşünce ve fikir anlayışlarından daha çok teokratik yönetim anlayışı üzerinden İttihat ve Terakki hükümetleri anlatılarak sabitleme yapılmıştır.

4.1.3.3 II. Meşrutiyet'in İlanı Sürecinde İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit'e Olan Muhalefeti Üzerinden Yapılan Sabitlemeler

Alıntı-3

> **''İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908:** 30 yıl devam eden Kızıl Sultan Hamidin istibdat devri memleketteki hürriyet ateşini söndüremedi, bilakis daha ziyade, kuvvetlendirdi. Meşrutiyet için gizli gizli çalışmalar her gün biraz daha artıyordu. Yalnız hürriyet konusunda Türk aydınları arasında tam bir fikir birliği yoktu. Bir kısım Türklüğe başka bir kısım da Müslümanlığa dayanarak Meşrutiyetin kurulmasını istiyorlardı.
>
> Hürriyet taraftarları arasında Terakki ve İttihat adında gizli bir cemiyet kurdular. Cemiyetin merkezi Selanik'te idi. Birçok büyük şehirlerde de şubeler açtı. (Cemiyetin kurucuları arasında Büyük Atatürk Yüzbaşı Mustafa Kemal Beyi de görüyoruz.)'' (İnal, Ormancı, 1951, s.229-231).

Yorum:

''Sultan Abdülhamit Han'a, Kızıl Sultan lakabı Anadolu'nun yarısını Ermenistan yapmak isteyen Ermeni komitecilerine engel olmasının sonucu Ermeni yanlısı Fransızlar tarafından takılmıştır'' (Hocaoğlu, 1960, s.10). İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkış sürecinde II. Abdülhamit'e Avrupalılar tarafından verilen Kızıl sultan unvanı kullanılarak sabitleme yapılmıştır**.**

Alıntı-7

> **''İkinci Meşrutiyet'in Hazırlanması ve İlanı(23 Temmuz 1908):** Bu cemiyetin üyeleri Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan bütün kavimleri din ve mezhep farkı gözetmeden birleştirmek, Meşrutiyeti tekrar kurmak istiyorlardı. Fakat Abdülhamit bunları hafiyeleri ile sıkı bir kontrol altına aldırdı. Cemiyetin üyelerinden ele geçenler zindanlara atıldı, ya da uzak yerlere sürüldü. Bu arada bunlardan birçok aydın İngiltere, Fransa ve İsviçre gibi yabancı memleketlere kaçtılar. Orada gazeteler çıkararak Abdülhamit aleyhine yazılar yazdılar. Zaten,

Abdülhamit'in yönetimi Avrupalıların da hoşuna gitmiyordu. Hatta kendisine **Kızıl Sultan** adını vermişlerdi'' (Oktay, 1986, s. 275).

Yorum-2

Sultan II. Abdülhamit'in kendisine karşı muhalefette bulunan İttihat ve Terakki hareketine karşı izlemiş olduğu politika karşısında İttihatçıların kaçmış olduğu Avrupa ülkeleri anlatılırken Avrupalıların – Avrupalı devletler kastedilmiştir- da Sultan II. Abdülhamit'i sevmediği ve kendisine **''Kızıl Sultan''** dedikleri -kalın puntolu harflerle- belirtilmiştir. Avrupalıların Doğu Anadolu'da Müslüman köylerini basarak katliama girişen Ermeni isyanını bastırması üzerine II. Abdülhamit'e vermiş oldukları ''Kan Dökücü'' anlamına gelen -Kızıl Sultan- unvanı -kalın puntolu harflerle- vurgulanarak İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit ile içinde bulunduğu muhalefet ilişkisi çarpıtılarak sabitleme yapılmıştır.

4.1.3.4 II. Meşrutiyet'in İlanına Giden Süreç Üzerine Yapılan Sabitlemeler

Alıntı-4

İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908: İttihat ve Terakki Cemiyeti, kuvvetlendikçe faaliyeti de artıyordu. Nihayet 6 Temmuz 1908'de Manastır vilayetine bağlı Resne kasabasında kolağası Niyazi Bey 200 kadar fedai arkadaşıyla dağa çıktı. Bu suretle ilk fiili hareket başlamış oluyordu. Diğer taraftan, Selanik'te kurmay Binbaşı Enver Bey de, birkaç arkadaşıyla, Üçüncü ordu birliklerini istibdada karşı harekete teşvik ediyordu. Rumeli'de başlayan milliyet ateşine karşı padişah çok güvendiği Şemsi Paşayı bu tarafa gönderdi. Paşa Manastırda Atıf Bey adlı hürriyet fedailerinden genç bir teğmen tarafından öldürüldü. Yerine gönderilen Tatar Osman Paşa da evi basılarak rehin edildi. Bu olaylar müstebit padişahı çok korkuttu. Bu sırada, İttihat ve Terakki partisi de faaliyetini açığa vurdu. Selanik hükümet konağını basarak idareyi eline aldı. 3 üncü ordu da ayaklanarak padişaha telgraf çekerek Meşrutiyetin iadesini istedi. Korkak padişah bütün bu hareketlere boyun eğmek zorunda kaldı. 23 Temmuz 1908'de İstanbul'da toplar atılarak İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Mebuslar Meclisi de Ayasofya'daki yanan eski Adliye nezareti binasında toplandı. 17 Aralık 1908.

Açılış töreninde bizzat padişah ta bulundu, mabeyn başkatibi Cevat Beye okuttuğu nutkunda <<Memleketi kanunu esasi ile idare etmek en büyük arzumdur>>**!** Diyordu'' (İnal, Ormancı. 1951, s.231).

Yorum:

II. Meşrutiyet'in ilanıyla ilgili sürecin *anlatıldığı İkinci Meşrutiyet'in İlanı: 23 Temmuz 1908* alt konu başlığının bu kısmında II. Meşrutiyet yeniden ilanına dair yapılan girişimin II. Abdülhamit İstibdadına karşı yapıldığı söylenmiştir. Baskıcı ve zorba anlamına gelen müstebit kelimesiyle sıfatlandırılan Sultan II. Abdülhamit'in meşrutiyet yanlılarının İttihatçılar ile uzlaşma için gönderilen Şemsi Paşa'yı öldürmesinden ve Tatar Osman Paşa'nın rehin almalarından çok korktuğu söylenmiş, ardından padişahın korkak olduğu yeniden vurgulanarak II. Meşrutiyet'in ilanı anlatılmıştır. Son olarak ise Padişahın '' Memleketi Kanun-i Esasi ile idare etmek en büyük arzumdur'' demesi cümleyi öne çıkarıcı semboller '' **<** , **>** '' kullanılarak gösterilmiş ve sonuna ''!''(ünlem) işareti konulmuştur. II. Meşrutiyet, şüphesiz İttihatçıların II. Abdülhamit'e karşı kazanmış oldukları bir zaferdir. Fakat kazanılan başarı, Sultan II. Abdülhamit'i istibdatla ülkeyi yöneten, müstebit, korkak olduğu sürekli vurgulanması gereken bir padişah yapmaz. Meşrutiyet'in yeniden ilanı sonrası Padişahın söylemiş olduğu ''Memleketi Kanun-i Esasi ile etmek en büyük arzumdur'' sözü, padişahın yalancı bir şahsiyet olduğunu belirten sembollerle ve ünlem işaretiyle vurgulanmıştır. II. Abdülhamit'in aynı şekilde bu sözü de söylemiş olması, onu söylediğine inanmayan, sahtekâr bir insan kesinlikle yapmayacaktır. Burada II. Meşrutiyet'in ilanı anlatılırken II. Abdülhamit ile ilgili yanıltıcı bilgiler üzerinde durularak sabitleme yapılmıştır.

Alıntı-5

''İKİNCİ MEŞRUTİYET: Fakat çok geçmeden İstanbul'da bu yeni yönetim şekline karşı mutaassıplar ayaklandılar. Genç subaylar ve hürriyet taraftarları öldürüldü(1909). **31 Mart Olayı** denilen bu kanlı ayaklanma üzerine, Selanik'te büyük bir heyecan hâsıl oldu. **Hareket Ordusu** adı verilen bir kuvvet İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırdı. II. Abdülhamit Hal edildi. Yerine V. Mehmet (Sultan Reşat) padişah oldu'' (Akşit, 1967, s.230).

Yorum:

İttihatçılar ile Saltanat yanlıları arasında gerçekleşen 31 Mart Olayının başlama sebebi olarak İstanbul'da -mutaassıp- olarak nitelenen insanların ayaklanması olarak gösterilmiştir. Mutaassıp kelimesi bağnaz, tutucu anlamına gelmektedir. Özellikle din konusunda aşırı bağlılık anlamına gelen bu kelime kullanılarak meşrutiyet aleyhtarları için eleştirel bir tavır sergilenmiş ve sabitleme yapılmıştır.

4.1.3.5 Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İttihat ve Terakki ve II. Abdülhamit Arasındaki Mücadele Üzerine Yapılan Sabitlemeler

Alıntı-6

> **''İmparatorluk Rejiminin Sonu:** Harbin son günlerinde «hâkaan-ı sâbık» denilen II. Abdülhamid (10 Şubat 1918) ve 4 ay, 23 gün sonra da kardeşi V. Sultan Mehmed Reşad Han (4 Temmuz 1918) öldüler. II. Abdülhamid'in cenaze merasimi muhteşem oldu. Artık kendisini takdir etmeye ve anlamaya başlayan İttihatçı liderler katıldığı gibi, halk, harbin en acı günlerinde, devrinde huzur, refah ve sulh içindeki yaşadığı eski hükümdarın ardından samimi gözyaşları döktü. 10 yılda ortam, bu derece değişmişti. 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesi harbe son verdi. Artık Türkiye tarihinde yeni bir safha başladı'' (Öztuna, 1976, s.208).

Yorum:

Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasının en önemli müsebbibinin İttihat ve Terakki'nin almış olduğu kararlar olduğu düşünüldüğünde, İmparatorluğun sonuna ilişkin bilgilere yer verileceği düşünülen ''İmparatorluk Rejiminin Sonu'' başlığı altında İttihat ve Terakki ve ileri gelenlerinin akıbeti hakkındaki tarihsel önemi daha mühim bilgilerin yerine, Osmanlı padişahlarının vefatına ilişkin övgü dolu sözler eşliğinde II. Abdülhamit'in cenaze merasimine katılan ve onun değerini anlamaya başladığı düşünülen İttihatçı liderlerin pişmanlıkları üzerinde durulup anlatılarak sabitleme yapılmıştır.

4.1.3.6 31 Mart Olayı'nda Tarafların Düşünce ve Değerleri Üzerinden Yapılan Sabitlemeler:

Alıntı-7

‘’31 Mart(13 Nisan) Olayı ve Abdülhamit’in Tahttan İndirilmesi(1909): Meclisin açılmasında bir süre sonra, memlekette siyasal çalışmalar arttı. İttihat ve Terakki Cemiyetinin muhalifleri **Ahrar** adıyla bir siyasal grup meydana getirdiler. Bunlar, Mecliste sözleri, gazetelerde yazılarıyla İttihat ve Terakki’nin çalışmalarına engel olmak istediler. Bu sırada İttihat ve Terakki’nin muhalifleri daha çok mutaassıp ve muhafazakâr(tutucu) kimselerden kurulmuş bulunuyordu. Bunlardan **Volkan Gazetesi sahibi Derviş Vahdeti** ile gazetenin başyazarı **Hasan Fehmi**, İttihat ve Terakki aleyhine şiddetli yazılar yazıyorlar ve müthiş bir din propagandası yaparak halkı heyecana getiriyorlardı.

Bu irticai nitelikteki hareketler ve yazılar nihayet İstanbul’da büyük bir ihtilalin patlamasına yol açtı. **8 Nisan 1909**’da Hasan Fehmi köprü üstünde vuruldu. Bunu bahane eden muhalifler işi büyüttüler. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Selanik’ten getirmiş olduğu Avcı taburlarına güvendiği için, bu gösterilere aldırış etmedi. Halbuki mutaassıplar ve Abdülhamit taraftarları bu askerler arasında gizli gizli propagandalar yapmışlar, bunlardan birçok çavuş ve erleri elde etmişlerdi. 31 Mart(13 Nisan) günü sabahı, Avcı taburlarından birkaç bölük Ayasofya arkasındaki Mebuslar Meclisinin kapısını tutarak **<< şeriat isteriz!>>** diye bağırmaya ve sağa, sola tüfek atmaya başladı’’ (Oktay, 1986, s. 277).

Yorum-3

31 Mart Olayı, Meşrutiyet’in ikinci kez ilan ettiren İttihatçılar ile onlara muhalefette bulunan saltanat yanlıları arasında gerçekleşmiştir. 31 Mart Olayı öncesi siyasi durumdan bahsedilirken, İttihat ve Terakki muhaliflerinin –mutaassıp ve muhafazakâr(tutucu)- kimseler olduğu ifade edilmiştir. İttihat ve Terakki muhaliflerinin anlatımında inanç olarak bağnaz anlamına gelen –mutaassıp-eskiye bağlı, yeniliklere karşı çıkan muhafazakâr (tutucu) kelimeleri kullanılmıştır. Mebusan Meclisinin kapısına dayanarak 31 Mart Olayını başlatan askerlerin söylemiş olduğu –şeriat isteriz- kelimeleri –koyu punto ve simgelerle- belirtilmiştir. İttihat ve Terakki’nin zaferiyle sonuçlanan 31 Mart Olayı, yenilikçi, çağdaş ve laik bir tutum üzerinden anlatılarak sabitleme yapılmıştır.

Alıntı-1

‘’31 Mart Olayı: Meclisin yeniden açılmasından bir süre sonra yurtta siyasa çalışmalar arttı. İttihat ve Terakki Cemiyetinin içinde ayrılıklar başladı. Cemiyet

içi muhalefet hızlandı. Muhalifler, **Ahrar** adıyla yeni bir siyasi cemiyet oluşturdular. Özellikle tutucuların oluşturduğu bu cemiyet, Mecliste sözleri, gazetelerde yazılarıyla İttihat ve Terakki'nin çalışmalarına engel olmak istediler''(Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.3).

Yorum-1

II. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Partisi içinde muhalif bir grup ortaya çıkmış, ülkede oluşan hürriyet havasıyla beraber yeni siyasi partiler kurulmuştur. İttihat ve Terakki Partisi, kendi muhalefetini kendi içinden çıkarmış ve Ahrar Partisi kurulmuştur. Ahrar Partisi, meşrutiyete karşı saltanatı savunmuştur. İttihat ve Terakki Partisi ile zıt düşüncedeki bu partinin tutuculardan oluştuğu söylenmiştir. Tutucu kelimesi muhafazakâr, gerici gibi birçok anlama gelmektedir. İttihat ve Terakki Partisi muhalifi Ahrar partisini oluşturan kişilerden bahsedilirken tutucu kelimesi kullanılarak sabitleme yapılmıştır.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki üzerinden yapılan sabitlemelere ilişkin analizler incelendiğinde şu konu / gelişmelerde atlama yapılmamıştır. 1942, 1991 ve 2017 yılı tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içte ve dışta yaşanmış hiçbir gelişmede sabitlemeye gidilmemiştir. Diğer yıllara ait tarih ders kitaplarında ise yalnızca Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı konularında sabitleme yapılmamıştır. Bu durum sadece İttihat ve Terakki döneminde dışta yaşanan gelişmelerde sabitleme yoluna gidilmediğini göstermektedir.

4.2 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Ünite ve Konularda Kullanılan Görsellere İlişkin Bulgular:

Tablo 4.2

Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Görsellerin Tür ve Kimliklerinin Yıllara, Konulara Dağılımına İlişkin Veriler

Yılı	Görselin Bulunduğu Konu	Görseli Türü	Kimliği	Görsel Sayısı
1933	---	-		
1942	---	-		
1951	2. Hamid'in İstibdadı	Resim	Enver Bey	1
			Niyazi Bey	
			Ahmet Rıza Bey	
			Talat Paşa	
			Mahmut Şevket Paşa	
1967	II. Meşrutiyet	Resim	Niyazi Bey	1
		Resim	Talat Paşa	1
1976	II. Meşrutiyet	Resim	II. Abdülhamit	2
		Resim	Alman-Türk İlişkisi	1
	İmparatorluk Rejiminin Sonu	Resim	Enver Paşa	1
	Birinci Dünya Savaşının Sonu	Resim	Talat Paşa	1
1986	II. Meşrutiyet	Resim		2
1991	II. Meşrutiyet	Resim	Enver Paşa	1
2008	II. Meşrutiyet	Resim	II. Abdülhamit	1
2017	II. Meşrutiyet	Resim	II. Meşrutiyet	1
TOPLAM				**13**

Tablo 4.2.1

1951 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: 2. Hamid'in İstibdadı

Sayfa Boyutu: 22.3 × 14.8 cm.

Resim Boyutu: 13.5 × 10.4

Renk: Siyah-Beyaz

(İnal, Ormancı. 1951, s.230)

Yorum: Niyazi Bey, Enver Bey, Mahmut Şevket Paşa (askeri üniformalılar) ve Talat Paşa ile Ahmet Rıza Beye (sivil elbiseliler) olmak üzere toplam beş(5) adet portre resmine 1 görsel içinde yer verilmiştir.

Tablo 4.2.2

1967 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 22.7 × 15 cm.

Resim Boyutu: 6.1 × 5.6 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Akşit. 1967, s.229)

Yorum: Meşrutiyet'in yeniden ilanında önemli rol oynayan Niyazi Beye (askeri üniformalı) ait bir(1) adet portre resmine görsel olarak yer verilmiştir.

Tablo 4.2.3

1967 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 22.7 × 15 cm.

Resim Boyutu: 6.6 × 5.6 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Akşit. 1967, s.229)

Yorum: II. Meşrutiyetin yeniden ilanı sürecinde Talat Paşa'ya ait (sivil elbiseli) bir(1) adet portre resmi görsel olarak sunulmuştur.

Tablo 4.2.4

1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 23.5 × 16 cm.

Resim Boyutu: 11.4 × 8.4 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Öztuna. 1976, s.194)

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanında İttihatçıların karşı mücadele verdiği Sultan II. Abdülhamit'e (askeri üniformalı) ait bir(1) adet portre mücadele içindeki taraflar adına sunulmuştur.

Tablo 4.2.5

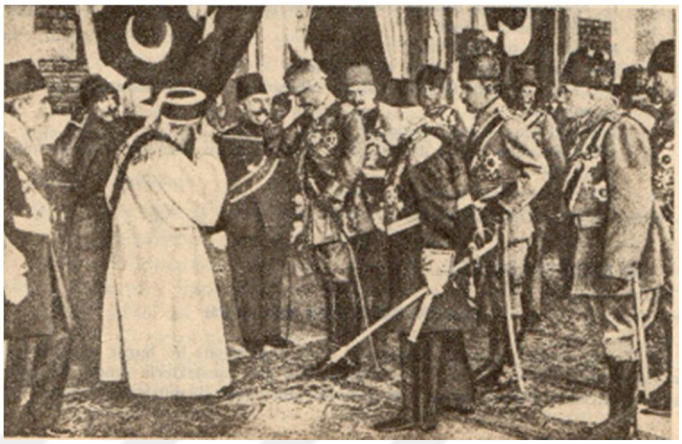
1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 23.5 × 16 cm.

Resim Boyutu: 7.9 × 12.2 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Öztuna. 1976, s.194)

Yorum: Alman İmparatoru ve Prusya Kralı II. Wilhem'in 3. defa İstanbul'a gelişine ve Sultan Reşad ile görüşmesine ilişkin resim. Enver Paşa'nın (askeri üniformalı) bu görüşmede resmeden görsele yer verilmiştir.

Tablo 4.2.6

1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: İmparatorluk Rejiminin Sonu

Sayfa Boyutu: 23.5 × 16 cm.

Resim Boyutu: 6.1 × 8.8 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Öztuna. 1976, s.209)

Yorum: Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasından sorumlu olarak görülen İttihatçı liderlerden Enver Paşa'ya (Askeri üniformalı) ait bir(1) adet portre görsel olarak verilmiştir.

Tablo 4.2.7

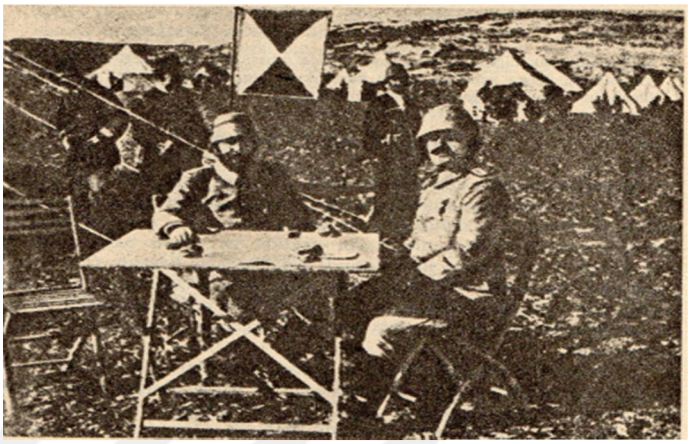
1976 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: Birinci Dünya Savaşının Sonu

Sayfa Boyutu: 23.5 × 16 cm.

Resim Boyutu: 9.4 × 12.2 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Öztuna. 1976, s.258)

Yorum: Osmanlı İmparatorluğunun Kanal cephesini kumanda eden Cemal Paşa'ya ait(solda askeri üniformalı) cephede savaşı yönetirken çekilmiş bir(1) adet fotoğraf görseline yer verilmiştir.

Tablo 4.2.8

1986 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 23.8 × 16.5 cm.

Resim Boyutu: 10.3 × 5 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Oktay. 1986, s.276)

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanında önemli rol oynayan Niyaz Bey'e (askeri üniformalı) ait bir(1) adet görsele yer almıştır.

Tablo 4.2.9

1991 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 27.6 × 17.7 cm.

Resim Boyutu: 8.5 × 5.6 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Deliorman, 1991, s. 202)

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanında önemli rol oynayan Enver Bey'e (askeri üniformalı) ait bir(1) adet portre görseline yer verilmiştir.

Tablo 4.2.10

2008 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 27.6 × 17.7 cm.

Resim Boyutu: 7.9 × 5.8 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Akdin, Çakmak, Genç. 2008, s.2)

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanında İttihatçıların karşı mücadele verdiği Sultan II. Abdülhamit'e (resmi askeri üniformalı) ait bir(1) adet portre mücadele içindeki taraflar adına sunulmuştur.

Tablo 4.2.11

2017 Yılı Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsele İlişkin Analiz Verileri

Konu: II. Meşrutiyet

Sayfa Boyutu: 27.1 × 18.2 cm.

Resim Boyutu: 8.3 × 5.5 cm.

Renk: Siyah-Beyaz

(Balcılar, Kılıç, Kurt 2017, s.32)

Yorum: II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası İstanbul'da halkın yaptığı kutlamalara ilişkin bir(1) adet fotoğraf görseline yer verilmiştir.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili tespit edilen görsellerin İttihat ve Terakki ileri gelenlerine ait portreler ve yine bu kişilerin içinde olduğu siyasi ve askeri gelişmeleri gösteren resimler ile İttihat ve Terakki'nin muhalefette bulunduğu II. Abdülhamit'e ait portrelerden oluştuğu saptanmıştır.

4.3 Tarih Ders Kitaplarında İttihat ve Terakki ile İlgili Ünite ve Konularda Hazırlık ve Değerlendirme Araç - Gereçlerinde İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular:

Araştırma kapsamında basım yılı 1986 olan tarih ders kitabında ilk olarak hazırlık ve değerlendirme araç – gereçlerine rastlanmış, İttihat ve Terakki ile ilgili hazırlık ve değerlendirme çalışmalarına yer verilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizin eğitim-öğretim anlayışı ve seviyesi göz önüne alındığında bu durum normal sayılabilir.

4.1 Hazırlık Çalışmalarında İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular:

1986 yılında yazılan tarih ders kitabının ''XIX. ve XX. Yüzyıllarda Avrupa'' ünitesinin ''XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'' bölümünde alt konu başlıklarına göre oluşturulan ''Konunun İşlenmesi'' başlıklı kısımda hazırlık çalışması niteliğinde sorulara yer verilmiştir. Soruların açık uçlu sorular olduğu tespit edilmiştir. İlk olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti ile o dönemde bu cemiyetin bir şubesi olarak kurulan Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin kurucularına ve amaçlarına yönelik bir soru yer almıştır. Diğer soruların tamamı ise II. Meşrutiyet ile ilgilidir. II. Meşrutiyet'in ne şekilde ve ne zaman ilan edildiğine, meşrutiyetin ilanı sonrası ortaya çıkan tepkiye ilişkindir. Son olarak da Meşrutiyet devrinin hâkimi olan siyasi güce ve bu dönemdeki Osmanlı politikası ile ilgili bir soru yer almıştır. On birinci(11) alt başlık altında İttihat ve Terakki adının kullanıldığı ya da İttihat ve Terakki etkisinde gelişen olayların yer aldığı sorular şunlardır:

> **11- XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri:**
>
> ''13- İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kimler ve hangi amaçlarla kurmuşlardır?
>
> 14- İkinci Meşrutiyet nasıl ve ne zaman ilan olunmuştur? Bunda hangi siyasi partinin rolü olmuştur?
>
> 15- İkinci Meşrutiyete karşı ne gibi bir tepki doğmuştur?
>
> 16- İkinci Meşrutiyet devrinde Osmanlı Devleti kim tarafından yönetilmiştir? Bu devirde Osmanlı Devleti nasıl bir siyaset izlemiştir?'' (Oktay, 1986, s.229).

Bu hazırlık çalışmalarının On dört(14)üncü sorusunda Meşrutiyet'in ilan ediliş sürecinde siyasi parti rolünden bahsedilmiştir. Burada cevap olarak işaret edilen parti İttihat ve Terakki Partisidir. Fakat meşrutiyet ilan edildiğinde İttihat ve Terakki henüz bir cemiyettir. Tunaya'nın da söylediği gibi İttihat ve Terakki Partisi 1913 yılına kadar cemiyettir (Tunaya. 1988, s.32). Meşrutiyet'in ilan edildiği tarihe (1908) bakılırsa parti hüviyetinde bir İttihat ve Terakki'den bahsetmek mümkün değildir. Sonuç itibarıyla bu sorunun İttihat ve Terakki ile ilgili hatalı bir soru olduğu anlaşılmaktadır.

2008 yılında yazılan tarih ders kitabının ''XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu'' ünitesinde yer alan hazırlık çalışmasının ilk sorusu doğrudan İttihat ve Terakki'yi işaret etmese de, ilan edilmesinde İttihat ve Terakki'nin önemli rol oynadığı II. Meşrutiyet ile ilgili bir(1) adet açık uçlu araştırma sorusu yer almıştır. Soru iki farklı dönemden oluşan meşrutiyetin ilan ediliş sürecinde yaşanan olaylara ilişkin bir sorudur.

> ''1.Osmanlı Devleti'nde I. ve II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde etki eden olayları araştırınız''(Akdin, 2008, s.1).

4.2 Değerlendirme Çalışmalarında İttihat ve Terakki'ye İlişkin Bulgular:

1986 yılı tarih ders kitabının 'XIX. ve XX. Yüzyıllarda Avrupa'' ünitesinin ''XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'' bölümünün on birinci(11) alt konu başlığı olan *''XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri''* konusu sonunda yer alan değerlendirme sorularında ilgili döneme dair olaylara ilişkin doğrudan İttihat ve Terakki ismine yer verilmeden üç(3) adet soru sorulmuştur. Bu soruların tamamı açık uçlu sorulardır. Soruların iki(2)si II. Meşrutiyet ile ilgilidir. Meşrutiyetin yeniden ilanına giden süreçte neler yaşandığı ve nasıl ilan edildiği ile bu devirde devleti yönetenlerin kimler olduğuna ve nasıl bir siyaset izlenildiğine yöneliktir. Ayrıca 31 Mart Olayının ortaya çıkışına ve ilanına ilişkin bir(1) adet soru yer almıştır.

> ''24- İkinci Meşrutiyet nasıl hazırlanmış ve nasıl ilan olunmuştur?
>
> 25- 31 Mart Olayı nedir ve sonu ne olmuştur?
>
> 26- İkinci Meşrutiyet devrinde Osmanlı Devletini kimler yönetmişler ve nasıl bir siyaset gütmüşlerdir?'' (Oktay, 1986, s.282).

1991 yılına ait tarih ders kitabının '' XIX. Yüzyıldan I. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa'' ünitesinin ''Islahat Hareketleri'' konusu sonunda yer alan değerlendirme çalışması niteliği taşıyan sorularda İttihat ve Terakki adı yerine muadil ''Jön Türkler'' unvanının kullanıldığı toplam bir(1) adet soru sorulmuştur. Soru açık bir soru olup İttihat ve Terakki dönemi sürecinde yaşanan olaylara ve sonuçlarına yöneliktir.

> ''Jön Türklerin çalışmaları hangi aşamalardan geçerek ne gibi sonuçlara ulaşmıştır?''(Deliorman, 1991, 204).

2008 yılı tarih ders kitabında ''20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu'' ünitesi sonunda İttihat ve Terakki ile ilgili iki farklı değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. İlk başta açık uçlu sorulardan oluşan klasik tarz değerlendirme soruları yer almıştır. Bu sorularda yalnızca İttihat ve Terakki etkisinde gelişen olaylara ilişkin toplam dört(4) adet soru yer almıştır. Bu soruların ilk iki(2)si Meşrutiyetin hangi cemiyet tarafından niçin yeniden ilan edildiğine ve meşrutiyetin her iki döneminde idari açıdan yapılan yeniliklere yöneliktir. Diğer sorular ise 31 Mart Olayının sebep ve sonuçları ile bu olayın bastırılmasında en önemli rolü oynayan Hareket Ordusu ile ilgilidir.

İkinci olarak ise, İttihat ve Terakki adının kullanıldığı ya da İttihat ve Terakki etkisinde gelişen olayların yer aldığı beş(5) şıktan oluşan toplam üç(3) adet test sorusu sorulmuştur. Bu soruların ilki II. Meşrutiyet'in ilanında en önemli faktör olan İttihat ve Terakki Cemiyetine yöneliktir. Bir sonraki soruda ise 31 Mart Olayını bastırılmakla görevlendirilmiş Hareket Ordusu'nun İttihatçı komutanı Mahmut Şevket Paşa'ya ilişkindir. Son olarak ise İttihat ve Terakki döneminde yaşanan 31 Mart Olayı, Uşi Antlaşması ve Atina Antlaşması'nın imzalanması ile Birinci Cihan Harbine girişimizin kronolojik olarak sıralanması istenmiştir.

''DEĞERLENDİRME SORULARI

> ''1. I ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nde idari bakımdan ne gibi yenilikler yapılmıştır?
>
> 2. Meşrutiyet, ikinci kez neden ilan edilmiştir? II. Meşrutiyet'in ilanında hangi cemiyet etkili olmuştur?
>
> 3. 31 Mart Olayı niçin çıkmıştır? Nasıl sonuçlanmıştır?

4. Hareket ordusunun komutanları kimlerdir?'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.20).

''XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI İMPARATORLUĞU **TEST GİRİŞ**

2. II. Meşrutiyet'in ilanında etkili olan cemiyet aşağıdakilerden hangisidir?

A) Wilson Prensipleri Cemiyeti
B) Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti
C) İttihat ve Terakki Cemiyeti
D) Vatan ve Hürriyet Cemiyeti
E) İngiliz Muhipler Cemiyeti'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.21).

''10. 31 Mart Olayını bastıran Hareket Ordusuna aşağıdakilerden hangisi komutanlık yapmıştır?

A) Ahmet İzzet Paşa
B) Mustafa Kemal Paşa
C) Enver Paşa
D) Cevdet Paşa
E) Mahmut Şevket Paşa'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.21).

''I.31 Mart Olayı
II. Uşi Antlaşması
III. Atina Antlaşması
IV. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına girişi

8.Yukarıda verilen olayların kronolojik sıralaması aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A. IV-II-I-III

B. I-II-III-IV

C. III-II-I-IV

D. I-II-IV-III

E. III-II-IV-I'' (Akdin, Çakmak, Genç, 2008, s.21).

2017 yılı tarih ders kitabında ''1881'den 1919'a kadar Mustafa Kemal'' ünitesi sonunda çoktan seçmeli sorulardan oluşan ölçme ve değerlendirme çalışmasına yer verilmiş, İttihat ve Terakki adıyla, ilgili döneme ilişkin bir(1) adet boşluk doldurma sorusunda sunulan dokuz(9) seçenek arasında İttihat ve Terakki ile iki(2) seçeneğin doğru şekilde doldurulması istenmiştir. Söz konusu seçenekler İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bu cemiyetin bir kolu olan Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ne ilişkindir.

C) Vatan ve Hürriyet -İtalya- Çanakkale- Makedonya- Yunanistan-Sofya-Muş-Bitlis-İttihat ve Terakki

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere yukarıda verilen sözcüklerden uygun olanlarını yazınız.

1. Manastır şehri, günümüzde……sınırları içindedir.
2. Mustafa Kemal, Şam'da ……Cemiyetini kurmuştur.
3. Mustafa Kemal, Trablusgarp'ta yerli halkı örgütleyerek…… Devleti'ne karşı savaşmıştır.
4. Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile düşünsel ayrılıklar yaşamıştır. Bu durum, onun 1913'te……..Ateşemiliterliğine atanmasına yol açmıştır.
5. Mustafa Kemal, Doğu Cephesi'nde…..…....ve…….…..şehirlerinin kurtarılmasında etkili olmuştur'' (Balcılar, 2017, s. 29).

BÖLÜM V: SONUÇ

Araştırmanın bu kısmında araştırma boyunca elde edilen bulgulara ilişkin yargılara, bu yargılar doğrultusunda ilgili alan / yazın ile yapılan tartışma ve sonuç ile ortaya çıkan netice itibariyle önerilere yer verilmiştir.

5.1 Yargı

Cumhuriyet döneminde yazılarak orta öğretimde kullanılan dokuz(9) tarih ders kitabı analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar İttihat ve Terakki ile ilgili tarihi kötüye kullanma yöntemleri (atlama yöntemi, yanıltma yöntemi, sabitleme yöntemi) ile görsellere ve hazırlık – değerlendirme araç gereçlerine ilişkin ulaşılan yargılar, beş(5) başlık altında sınıflandırılmıştır.

5.1.1 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Atlama Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar:

Araştırmanın birinci alt problemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda bir olay / gelişme anlatılırken; gizlenerek ya da etkilerinden veya akıbetinden bahsedilmeyerek atlama yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarında atlama yapılan bulgular analiz edilmiş şu yargılara ulaşılmıştır.

Tarih ders kitaplarının büyük bir çoğunluğunda atlama yöntemine başvurulmuş olup sadece 1951 ve 2017 yılına ait tarih ders kitaplarında bu yöntemin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Atlamaların İttihat ve Terakki'nin ülke siyasetinde söz sahibi olduğu dönemlerde içte yaşanan gelişmeler üzerinden yapıldığı görülmüştür.

Tarih ders kitaplarında en çok Birinci Dünya Savaşı sonunda İttihat ve Terakki Partisi'nin akıbeti üzerine atlama yöntemine başvurulmuştur. İttihat ve Terakki Partisi'nin feshedilmesinden ve yeni bir isimle yeniden ortaya çıkışından bahsedilmeyerek atlanıldığı görülmüştür.

İkinci olarak en çok atlama yöntemi ise İttihat ve Terakki Partisi ile beraber bu partinin ileri gelen isimlerinden bahsedilmeyerek yapılmıştır. Enver, Talat ve Cemal Paşa gibi isimler İttihat ve Terakki Partisi ve dönemin siyaseti için önemli isimlerdir. Fakat birçok

tarih ders kitabında bu kişilerin akıbetinden bahsedilmeyerek atlama yoluna gidildiği tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinde Enver Paşa'nın oynamış olduğu rolden bahsedilmemiş olması olarak atlama yönteminin en çok kullanıldığı üçüncü durumdur. Tarih ders kitaplarının bir kısmında Enver Paşa'nın fevri davranışıyla İngilizlerden kaçan iki Alman gemisini boğazlardan içeri almasından ve akabinde Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden bahsedilmeyerek atlama yoluna gidilmiştir.

Dördüncü ve son olarak atlama yönteminin kullanıldığı II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde Enver ve Niyazi Beylerin emrindeki askerlerle dağa çıkarak yarattığı etkiden ve bu süreçte yaşanan bir takım olaylardan bahsedilmeyerek birden fazla tarih ders kitabında atlama yapılmıştır.

5.1.2 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Yanıltma Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar:

Araştırmanın ikinci alt problemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda bir olay gelişme kişilik hakkında hatalı bilgiler sunularak yanıltma yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu yönde tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarında yanıltma yapılan bulgular analiz edilerek şu yargılara ulaşılmıştır.

Tarih ders kitaplarında diğer tarihi kötüye kullanma yöntemleri ile karşılaştırıldığında en az başvurulan yöntemin yanıltma yöntemi olduğu belirlenmiştir. Sadece 1933 ve 1942 yılı tarih ders kitaplarında yanılma yönteminin kullanıldığı saptanmıştır. Yapılan yanıltmaların İttihat ve Terakkinin gerek cemiyet gerek parti halinde etkili olduğu dönemde iç politikada yaşanan gelişmeler üzerinde yapıldığı görülmüştür.

Tarih ders kitaplarında en çok İttihat ve Terakki Cemiyeti ile II. Abdülhamit arasında olan mücadele üzerinden görüş bildirilerek yanıltma yöntemine başvurulmuştur. İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit ile olan mücadelesi kötüye kullanılarak ahlaki ve pedagojik olarak bir tarih ders kitabında olmaması gereken gerçek dışı ifadelere yer verilerek yanıltma yapılmıştır.

Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurmak isteyen Ermeniler ile buna tabii biçimde izin vermeyen İttihat ve Terakki Partisi'nin tutumunun çok sert olduğu söylenerek yanıltma yoluna gidilmiştir.

Tarihi kötüye kullanmak maksadı olmayan fakat İttihat ve Terakki yapısının (cemiyet – parti bağlamı) tam olarak anlaşılamamasından kaynaklanan hataların mevcut olduğu yanılgıya sebep olabileceği tespit edilmiştir.

5.1.3 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Sabitleme Yoluyla Tarihin Kötüye Kullanıldığına İlişkin Yargılar:

Araştırmanın üçüncü alt problemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda bir olay / gelişme hakkında düşünce veya tutum bildiren kavramlar yoluyla çarpıtmaya başvurulan kısımları tespit etmeye yöneliktir. Bu çerçevede tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili çarpıtma yönteminin kullanıldığı bulgular analiz edilerek şu yargılara ulaşılmıştır.

Tarih ders kitaplarının çoğunda sabitleme yöntemine başvurulduğu tespit edilmiş olup yalnızca 1942, 1991 ve 2017 yıllarına ait tarih ders kitaplarında bu yöntemin kullanılmadığı saptanmıştır. İttihat ve Terakki dönemiyle ilgili sadece iç politikayı ilgilendiren olay/gelişmelerde sabitleme yöntemine başvurulduğu tespit edilmiştir.

Tarih ders kitaplarında, İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarda ifade ve kavramlar ile noktalama işaretleri ve biçimsel yazı türleri (italik- kalın punto) kullanılarak sabitleme yapıldığı saptanmıştır.

Tarih ders kitaplarında yapılan sabitlemelerin en çok İttihat ve Terakki'nin II. Abdülhamit'e karşı giriştiği mücadelenin çarpıtılarak yapıldığı görülmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortaya çıkış sürecinde II. Abdülhamit'e ağır ithamlarla ifade edildiği, aynı şekilde II. Meşrutiyet'in ilanı sürecinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin rakibi durumunda olan II. Abdülhamit üzerine çeşitli noktalama işaretleri ile ifade yoluyla sabitlenildiği görülmüştür.

Tarih ders kitaplarında bulunan diğer sabitlemelerin İttihat ve Terakki'nin içinde bulunduğu mücadele sürecinin çarpıtılarak aydın – tutucu, laik – muhafazakar gibi farklı değer yargıları üzerinden yapıldığına ulaşılmıştır. İttihat ve Terakki döneminde dinle ilgili yapılan uygulamalara eleştirel bir tavır sergilendiği, yine bu dönemde

yaşanan siyasi çalkantıya sebep olan gruplar arasında taraf belirten, kışkırtıcı ifade ve kavramlara yer verilerek gerek noktalama işaretleri gerek yazı biçimleriyle bunları vurgulayarak destekleme yoluyla sabitleme yoluna başvurulmuştur.

5.1.4 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Kullanılan Görsellere İlişkin Yargılar:

Araştırmanın dördüncü alt problemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda yer alan görselleri incelemeye yöneliktir. Bu doğrultuda tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerinde yer alan görseller analiz edilmiş ve aşağıdaki yargılara ulaşılmıştır.

Cumhuriyetin ilk döneminde basılan 1933 ile 1942 yıllarına ait tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili herhangi bir görsele rastlanmamıştır.

Tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili kısımlarında yer alan görsellerin sadece kişisel portreler ile siyasi ve askeri gelişmeyi temsilen birkaç resimden oluştuğu görülmüştür. Konuyla ilgili başka herhangi bir türde görsele rastlanılmamıştır.

İttihat ve Terakki ile ilgili yer alan görsellerin yakın tarihte teknolojik şartlardan dolayı siyah beyaz olduğu, fakat baskı kaynaklı sorunlardan dolayı siyah - beyaz durumdaki bu görsellerin kalitesini daha da düşürdüğü anlaşılmıştır.

1951 yılı tarih ders kitabında beş(5) adet portre resmin sığdırıldığı bir(1) adet görsel II. Abdülhamit'in İstibdatı konu başlığı altında, 1976 tarih ders kitabında Enver Paşa'ya ait askeri üniformalı portre resmin İmparatorluk Rejiminin Sonu konu başlığı altında ve son olarak Cemal Paşa ve komutasındaki askerlerin olduğu Kanal Cephesine ait görselin Birinci Dünya Savaşı'nın Sonu konu başlığı altında verildiği, diğer tarih ders kitaplarında yer alan bütün görsellerin II. Meşrutiyet konu başlığı altında sunulduğu görülmüştür.

Büyük çoğunluğu II. Meşrutiyet konu başlığı altında yer alan görsellerin Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sürekli İttihat ve Terakki Hareketi'nin önde gelen liderlerine ait olduğu; fakat bu durumun 1976 yılı tarih ders kitabından itibaren değişerek II. Abdülhamit'e ait görsellere yer verilmeye başlandığı tespit edilmiştir.

Tarih ders kitaplarında yer alan İttihat ve Terakki ile ilgili on bir(11) adet görselden sekiz(8)inin II. Abdülhamit ve Enver Paşa, Talat Paşa, Cemal Paşa, Mahmut Şevket

Paşa ile Niyazi Bey ve Ahmet Rıza Bey'e ait portre resimleri olduğu görülmüştür. Diğer üç(3) adet görsel ise Enver Paşa'nın (askeri üniformalı) da aralarında olduğu Sultan Reşad'ın Alman ve Prusya Heyetini karşılama törenine ilişkin bir(1) adet resimden ve Kanal Cephesinde Cemal Paşa'nın (askeri üniformalı) ve komutasındaki askerlerin de yer aldığı savaş sırasında çekilmiş bir(1) adet resim ile halkın II. Meşrutiyet'in yeniden ilanı sonrasında yapmış olduğu kutlamalara ilişkin bir(1) adet resimden oluşmuştur.

Genel olarak bakıldığında, II. Abdülhamit'e ait toplam üç(3) portrenin iki(2)si askeri bir(1)i ise sivil üniformalıdır. Niyazi Bey'e ait üç(3) adet portrenin tamamı askeri üniformalı olup Enver Paşa'ya ait iki(2) adet ve Mahmut Şevket Paşa'ya ait bir(1) portrenin askeri üniformalı olduğu tespit edilmiştir. Talat Paşa'ya ait iki(2) ve Ahmet Rıza Bey'e ait bir(1) adet portrenin ise sivil üniformalı olduğu saptanmıştır.

5.1.5 İttihat ve Terakki ile İlgili İçeriklerde Kullanılan Hazırlık ve Değerlendirme Araç- Gereçlerine İlişkin Yargılar:

Araştırmanın beşinci alt problemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konuların başında ve sonunda yer alan hazırlık ve değerlendirme araç – gereçlerini incelemeye yöneliktir. Bu yönde tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili çalışmaların olduğu ilgili hazırlık ve değerlendirme araç - gereçleri analiz edilerek şu yargılara varılmıştır.

1986 yılı tarih ders kitabı ilk defa hazırlık ve değerlendirme araç – gereçlerine rastlanılan ve ilk kez bu araç- gereçlerde İttihat ve Terakki ile ilgili çalışmalar yapılan ders kitabıdır.

2008 yılı tarih ders kitabında İttihat ve Terakki ile ilgili hazırlık çalışmasına yer verilmiş, 1991 ve 2017 yılı tarih ders kitabında İttihat ve Terakki ile ilgili hazırlık çalışmasına rastlanılmamıştır.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili yer alan hazırlık bütün hazırlık çalışmalarının açık uçlu sorulardan oluştuğu, farklı türde herhangi bir hazırlık çalışmasının bulunmadığı saptanmıştır.

Söz konusu hazırlık çalışmalarında İttihat ve Terakki'nin II. Meşrutiyet ile 31 Mart Olayı ile olan ilişkisi üzerinden sorular sorulmuş, bu soruların hiçbirinde İttihat ve

Terakki adı kullanılmazken bu isme muadil sayılabilecek Jön Türk ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

1986 yılı tarih ders kitabından itibaren bütün kitaplarda İttihat ve Terakki ile ilgili değerlendirme çalışmalarına yer verilmiştir.

Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili açık uçlu sorulara bütün değerlendirme çalışmalarında yer verildiği, sadece 2008 ve 2017 yılı tarih ders kitaplarında sırasıyla test ve boşluk doldurma şeklinde çalışmaların bulunduğu görülmüştür.

Tarih ders kitaplarında gerek doğrudan İttihat ve Terakki adı kullanılarak gerek İttihat ve Terakki'nin içinde aldığı olaylarla ilgili değerlendirme çalışmalarına rastlanmıştır. II. Meşrutiyet, 31 Mart Olayı, Trablusgarp Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ile ilgili konular değerlendirme kapsamında çalışmaların yapıldığı konulardır.

Son olarak tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili yer alan hazırlık ve değerlendirme çalışmalarının birbirine benzer tipte sorulardan oluştuğu, hazırlık veya değerlendirme çalışmalarında yer alan bütün soruların nitelik olarak birbirinden herhangi bir farklılık taşımadıkları tespit edilmiştir.

5.2 Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları doğrultusunda ulaşılan yargılar çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerde tarihin atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle kötüye kullanıldığı, anlatımların tarihsel kanıtlardan çok yazarların söylemi üzerine şekillendiği görülmüştür. Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriklerin kötüye kullanımının sayıca oranında Cumhuriyetin ilk dönemlerinden günümüze doğru azalma yaşandığı saptanmıştır. Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki'nin başta yapısal özellikleri olmak üzere yeterince anlaşılmadan tarih ders kitabı içeriklerine konulduğu anlaşılmıştır. İttihat ve Terakki ile ilgili görsellerin kalite derecesi düşük portre, vakıa resmi gibi birkaç türde görselden oluştuğu; harita, gazete küpürü veya karikatür gibi dönemin anlaşılması adına kolaylık sağlayacak görsellere yer verilmediği tespit edilmiştir. İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularda

yer alan nitelik olarak birbirine benzer hazırlık ve değerlendirme araç – gereçlerinde İttihat ve Terakki ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma neticesinde atlama, yanıltma ve sabitleme gibi yollarla tarihin kötüye kullanıldığına ilişkin elde edilen sonuçlara dayanarak tarih ders kitaplarında özne/nesne veya olay ve gelişme temel alınarak tarihi kötüye kullanma yöntemlerine başvurulduğunu ifade edebiliriz. Bu ifade tarih ders kitaplarındaki içeriklerin incelendiği birçok araştırma sonucu tarafından desteklenmektedir. Çünkü Yiğit (2009) tarafından yapılan ‘’Arap Ülkelerinde Okutulan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler (Ürdün ve Suriye Örneği)’’ isimli çalışması kapsamında Suriye'de kullanılan tarih ders kitaplarında Osmanlı dönemi ile ilgili içeriklerde ve Avcı (2009) tarafından ‘’Türkiye ve Balkan Savaşlarına Katılan Balkan Ülkelerinin Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları’’ konulu çalışmasında Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk tarih ders kitaplarında atlama, yanıltma, sabitleme gibi yöntemlerle Balkan savaşlarının anlatımında tarihin kötüye kullanıldığına dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu çalışmada kapsamında incelen tarih ders kitaplarının hepsinde tarihe kötüye kullanma tekniklerinin tamamına başvurulmadığı yani tek bir yöntemin kullanılmasıyla da tarihin kötüye kullanıldığı saptanmıştır. Örneğin 1991 basımlı Lise III Tarih Ders Kitabında tarihi kötüye kullanma yöntemlerinden atlama yöntemine başvurulmuştur. İlgili alan yazın incelenirken tek bir yönteme başvurmak suretiyle tarihin kötüye kullanıldığını saptayan çalışmaların da olduğu görülmüştür. Bu kapsamda özellikle yalnızca yanıltma yöntemi kullanılarak tarihin kötüye kullanıldığını gösteren araştırma sonuçları mevcuttur (Tuncer, 2012; Yıldız, 2008; Zunic, 2008). Yıldız (2008) tarafından yapılan ‘’1980 – 1990 Yılları Arasında Bulgaristan'da İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında okutulan Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algısı’’ konulu çalışmada Bulgar tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili gerçeği yansıtmayan bilgilerin yer aldığı, Zunıc (2008) tarafından yürütülen ‘’Hırvatistan'da Tarih ders kitaplarında Osmanlı İmajı’’ adlı araştırmada Hırvat tarih ders kitaplarında Osmanlılarla ilgili hatalı bilgilere yer verildiği, Tuncer (2012) tarafından ‘’Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmajı’’ başlıklı araştırmada Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlılarla ilgili gerçek dışı anlatımların var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarını tarihi kötüye kullanma yöntemlerinden sadece atlama yöntemine ilişkin sonuçlarıyla destekleyen; Tarih Davarcı (2006) tarafından yapılan ‘’Alman İlk ve Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Metodoloji ve Türk İmajı Üzerine Bir Araştırma’’ başlıklı çalışmada Alman tarih ders kitaplarında Türklerin tarihsel geçmişleri ve kültürleri hakkında bilgilere yeterince yer verilmediği, İpçioğlu (2009) tarafından ‘’Günümüz Amerikan Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarihi İle İlgili Konuların Ele Alınışı Üzerine Bir İnceleme’’ başlıklı çalışmada Amerikan tarih ders kitaplarında Türk Tarihi ile ilgili konuların anlatımlarına kitapların sayfa sayıları göz önüne alındığında yeterince yer verilmediği, özellikle İslamiyet öncesi Türk Tarihi ile ilgili konularda yapılan anlatımlarda eksikliklerin olduğu saptanmıştır.

Netice olarak, araştırma konusuyla aynı doğrultudaki çalışmalarda elde edilen sonuçlar ile araştırmanın sonuçları arasında yapılan karşılaştırmalar, benzer sonuçların ortaya koyulduğunu göstermiştir. Araştırmacılar tarafından birbirinden farklı ülkelerin farklı öğrenim seviyelerindeki tarih ders kitaplarında çeşitli konularda tarih ders kitabı içerikleri üzerinde yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, tarihsel bir konu ya da ulusa dair istendik duygu ve düşüncenin oluşmasında tarih ders kitaplarının araç olarak görüldüğü, tarih ders kitabı içeriklerinin kötüye kullanılarak öğretim dışı amaçlar için kullanıldığını vurgulanmıştır.

5.3 Öneriler

Araştırma sonuçları ışığında yapılan öneriler MEB’E ve araştırmacılara olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Bu önerilerin ülkemizdeki tarih öğretimine ve tarih ders kitaplarının yazımına yararlı olacağı düşünülmektedir.

5.3.1 MEB’E Yönelik Öneriler:

- Ortaöğretim tarih dersi müfredatında İttihat ve Terakki konusu, yapılacak ciddi araştırmalarla beraber yeni baştan düzenlenmeli ve tarih ders kitaplarında sadece İttihat ve Terakki’nin anlatıldığı bir konu başlığı oluşturulmalıdır.
- Bu araştırmada incelenen tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki’ye ilişkin içeriğin verilişinde kanıt temelli öğretim anlayışından faydalanılmadığı

saptanmıştır. Bu nedenle tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili içeriğin verilişinde kanıt temeli bir öğretim anlayışı benimsenmelidir.

- Tarih ders kitaplarında İttihat ve Terakki ile ilgili görsellerin kalite açısından düşük olduğu ve genel olarak portre resimlerden oluştuğu görülmüştür. Bu sebeple İttihat ve Terakki ile ilgili görsellerin kalitesi ve çeşitliliği arttırılmalı; harita ve karikatür gibi daha farklı görseller kullanılmalıdır. İttihat ve Terakki etkisinde yaşanan gelişmeleri kronolojik olarak gösteren tablolara yer verilerek kısa süre içine birçok gelişmenin yaşandığı bu dönem daha anlaşılır hale getirilebilir.
- Tarih ders kitaplarının İttihat ve Terakki ile ilgili ünite ve konularında yargı/değer yüklü ifadelerin yerine bilimsel bir dil ve üslup kullanılmalıdır.

5.3.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- İttihat ve Terakki ile ilgili bu araştırma nitel bir desene sahiptir. İttihat ve Terakki ile ilgili konularda öğrenci görüşleri ile ilgili nicel desende yapılacak araştırmalar neticesinde bu konuyla ilgili farklı sonuçlara ulaşılabilir.
- Araştırmacılar tarih ders kitaplarının muhtevasında yer alan farklı konuların içeriğini bu çalışmadakine benzer bir yöntemle inceleyerek tarih ders kitaplarının içeriğinin gelişmesine katkı sağlayabilecek sonuçların elde edilmesini sağlayabilirler.

KAYNAKLAR

Ahmad, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ahmad, F. (1999). *İttihat ve Terakki 1908-1914*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kuyaş, A. Ahmad, F. Ersoy, A. Kafadar, C. Karaömerlioğlu, A. Pamuk, Ş. Toprak, Z. Tunçay, M. Türesay, Ö. Tarih 1839-1939. TÜSİAD. İstanbul 2006.

Akşin, S. (2014). *Jön Türkler ve İttihat Terakki*. Ankara: İmge Kitabevi.

Babacan, H. (2002). İttihat ve Terakki'nin Üç Paşası (Siyasi Mücadeleleri ve Rekabetleri). *Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı II Siyasi Tarih*, 44, 265-306.

Callinicos, A. (2009). *Tarih Yapmak*. İstanbul: Doruk Yayıncılık

Candan, A. (2015). Tarih Derslerinde Kavram Öğretimi. Demirel, M. (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s. 55-71). Ankara: Pegem Kitabevi.

Carr, E. (2011). *Tarih Nedir?*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Collingwood, R. (1996). *Tarih Tasarımı*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çavdar, N. (2011). Siyasi Denge Unsuru Olarak 31 Mart Vakasında Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti. *History Studies, 3,* 1-2011.

Çiçek, K. (2013). *Ermeni Soykırımı İddiaları: Yanlış Hesap Talat'tan Dönünce*. Ankara: Cedit Neşriyat.

Danışman, Z. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi XIII. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi. İstanbul 1966.

Demircioğlu, İ. (2016). Tarih Öğretiminin Amaçları. Safran, M (ed). Tarih Nasıl Öğretilir?. (s.67-71). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Demircioğlu, İ. (2015). Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar. Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirel, M. Turan, İ. (2015). Karşılaştırmalı Lise Tarih Programları. Demirel, M (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s. 217-240). Ankara: Pegem Akademi.

Dinç, İ. (2016). Tarih Bilinci Açısından Tarih Öğretiminin Amaçları. Safran, M. (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s.72-78). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Eyicil, A. ''Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti''. Türkler Ansiklopedisi, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Güler, İ. (2005). Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi. İstanbul: Elif Kitabevi.

Güven, A. (2015). Tarihsel Becerilerin Öğretimi. Demirel, M. (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s.153-164). Ankara: Pegem Kitabevi.

Güven, İ. Bıkmaz, F. İşcan, C. Keleşoğlu, S. (2014). Tarih Öğretimi Kuram ve Uygulama. Güven, İ (ed). Ankara: Pegem Akademi.

Hanioğlu, M. (1985). *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İnal, K. (2004). Eğitim ve İktidar. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Kafesoğlu, İ. (2011). Tarih İlmi ve Bizde Tarihçilik. *Tarih Dergisi,* 13, 1-16.

Karabağ, Ş. (2016). Çağdaş Ülkelerde Tarih Ders Kitapları: Uluslararası Bir Bakış. Saftan, M (ed). Tarih Nasıl Öğretilir?. (s. 185-192). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Kaplan, M. (1983). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karal, E. ''Osmanlı Tarihi''. Türk Tarih Kurumu Basımevi C. 9, Ankara 2011.

Kaya, R. (2015). Tarih Öğretiminin Amaçları. Demirel, M (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s.37-54). Ankara: Pegem Akademi.

Kuran, A. (1945). *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*. İstanbul: Tan Matbaası.

Kutlay, N. (1992). *İttihat Terakki ve Kürtler*. Ankara: Beybun Yayınları.

Kodaman, B. ''II. Meşrutiyet Dönemi (1908 - 1914)''. Türkler Ansiklopedisi, C.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Kodaman, B. (2002). İttihat Terakki ve Almanya. *Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı II Siyasi Tarih*, 44, 258-264.

Köstüklü, N. (2014). Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi. Konya: Çizgi Kitabevi.

Lewis, B. (1993*). Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mardin, Ş. (2017). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1889-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Neumann, C. (1995). Tarihin Yararı ve Zararı Olarak Türk Kimliği: Bir Akademik Deneme. Özbaran, S. (ed). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. (s. 98-108). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ortaylı, İ. (1995). Tarih Öğretimi İçin Yazılacak Kitaba İlişkin Sorunlar. Özbaran, S. (ed). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. (s. 43-51). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ortaylı, İ. Erdinç, E. (2016). *İttihat ve Terakki*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Örs, O. (2013). Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, *51*, 679-716.

Öz, Baki. (2004). *İttihat Terakki ve Bektaşiler*. İstanbul: Can Yayınları.

Özbaran, S. (1992). Tarih ve Öğretimi. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özbaran, S. (1995). Giriş. Özbaran, S. (ed). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. (s. 1-21). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Özbaran, S. (2015). Tarih, Tarihçi ve Toplum. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.

Pamuk, A. (2016). Kimlik ve Tarih Öğretimi. Safran, M. (ed). Tarih Nasıl Öğretilir?. (s. 79-88). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Paykoç, F. (1995). Tarih Öğretiminde Duyuşsal Alanın Rolü. Özbaran, S. (ed). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. (s. 330-337). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Petrosyan, Y. (1974). *Sovyet Gözüyle Jön Türkler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Pingel, F. (2003). Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Ramsour, E. (2001). *Genç Türkler ve İttihat Terakki*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Safran, M. (2011). Tarih Nerededir? . Safran, M.(Ed). Tarih Nasıl Öğretilir? . (s.17-20). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Safran, M. (2015). Türkiye'de Tarih Öğretiminin Gelişimi. Demirel, M (ed). Tarih Öğretim Yöntemleri. (s.9-24). Ankara: Pegem Akademi.

Sander, O. (1987). *Ankanın Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Togan, Z. (1985). Tarihte Usul. İstanbul: Enderun Yayınları.

Toynbee, A. (1978). *Tarih Bilinci*. İstanbul: Bateş Yayınları.

Tunaya, T. (1986). *Türkiye'de Siyasal Partiler*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Tunaya, T. (1989). *Türkiye'de Siyasal Partiler*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Tunçay, M. Koçak, C. Özdemir, H. Boratav, K. Hilav, S. Katoğlu, M. (2006). Çağdaş Türkiye 1908-1980. İstanbul: Cem Yayınevi.

Uyanık, E. (2015). İttihat ve Terakki'nin Gelişiminde Osmanlı Balkanlarının Rolü ''İhtilal Makedonya'da Başlar''. *Yeni Türkiye, 66,* 1-8.

Ülken, H. (2008). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ünat, F. (1985). *İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Otuz Bir Mart Hadisesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Vassaf, G. (2007). *Tarihi Yargılıyorum*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Vurgun, A. (2016). *Milli Tarih Nedir?*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zürcher, E. (1987). *Milli Mücadele'de İttihatçılık*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

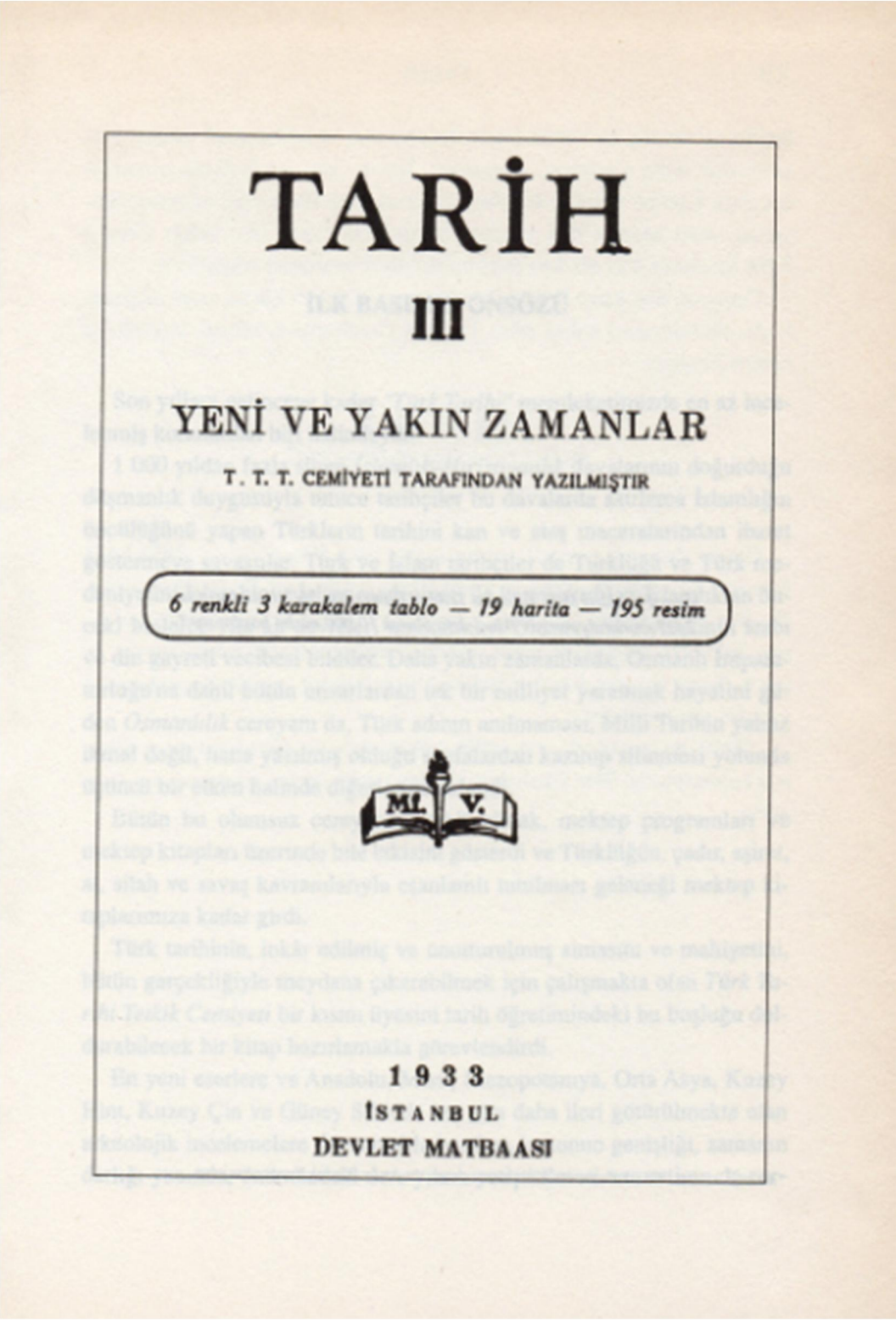
Wirth, L. (2003). Tarihin Kötüye Kullanımı. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

EKLER

Ek-1. Cumhuriyet Dönemi Ortaöğretim 11. Sınıfta Kullanılan Lise Tarih Ders Kitaplarına Ait Kapak Resimleri

Resim 1

1933 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

TARİH

III

YENİ VE YAKIN ZAMANLAR

T. T. T. CEMİYETİ TARAFINDAN YAZILMIŞTIR

6 renkli 3 karakalem tablo — 19 harita — 195 resim

M. E. V.

1933

İSTANBUL

DEVLET MATBAASI

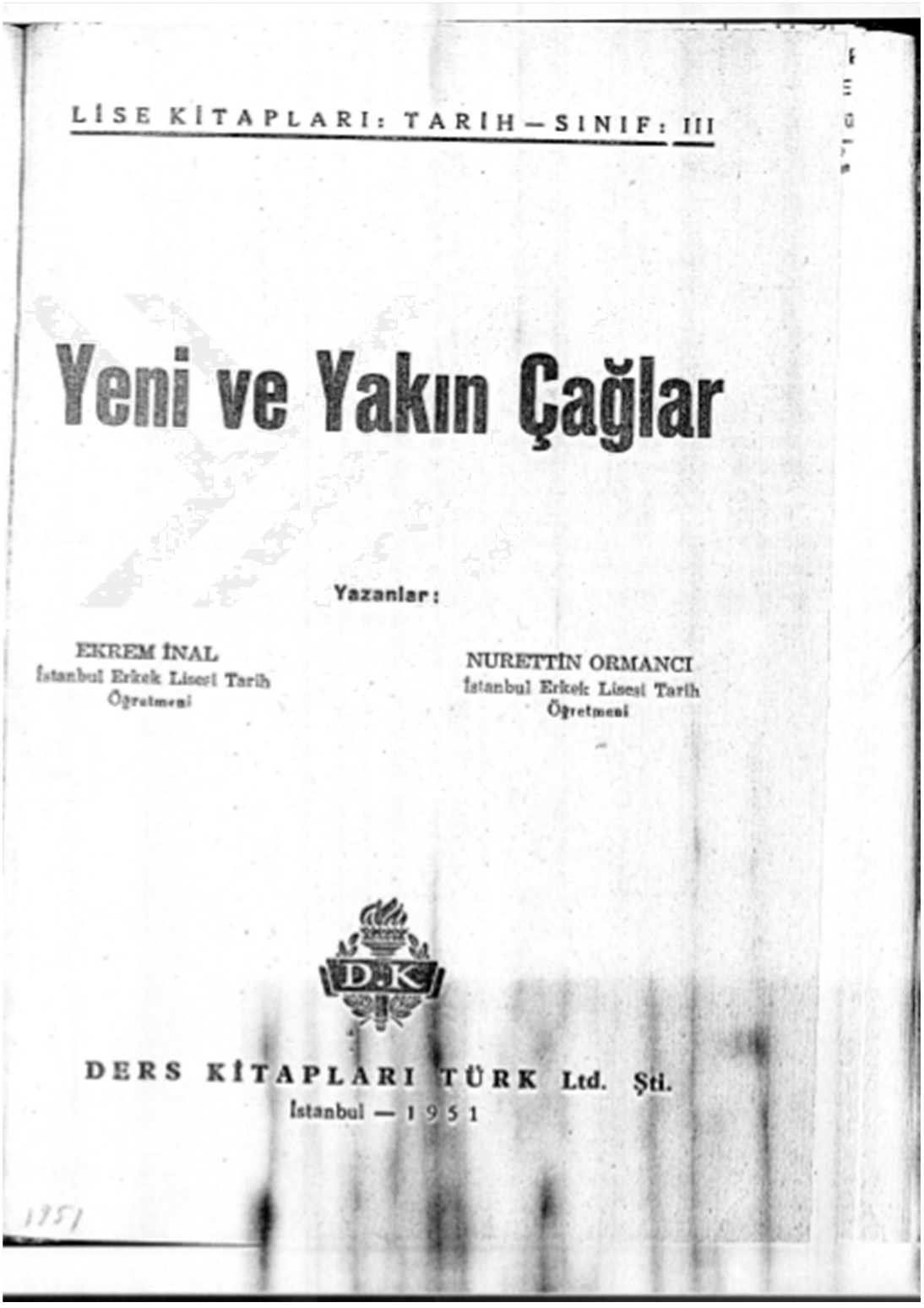
Resim 2

1942 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

Resim 3

1951 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

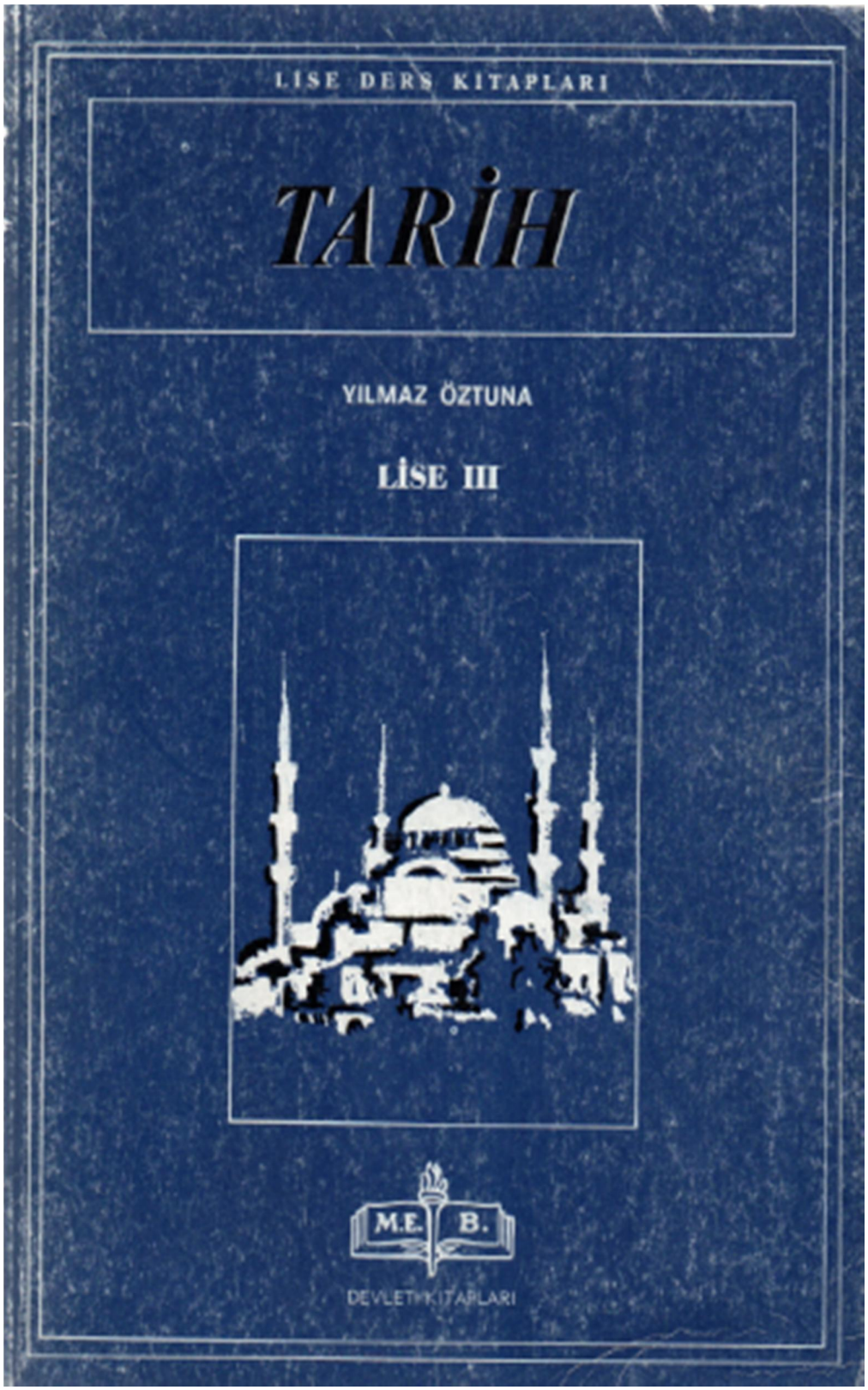
Resim 4

1967 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

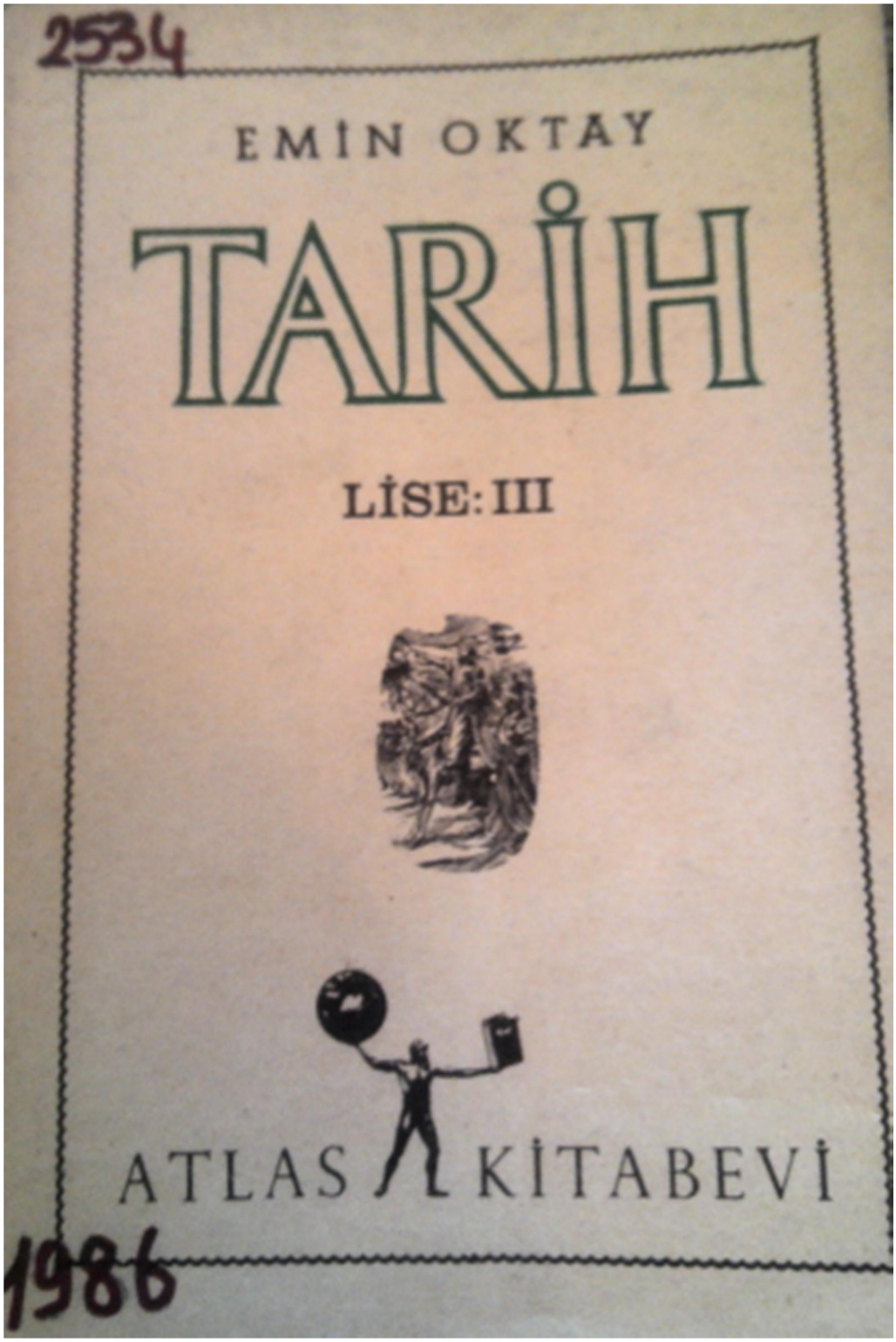
Resim 5

1976 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

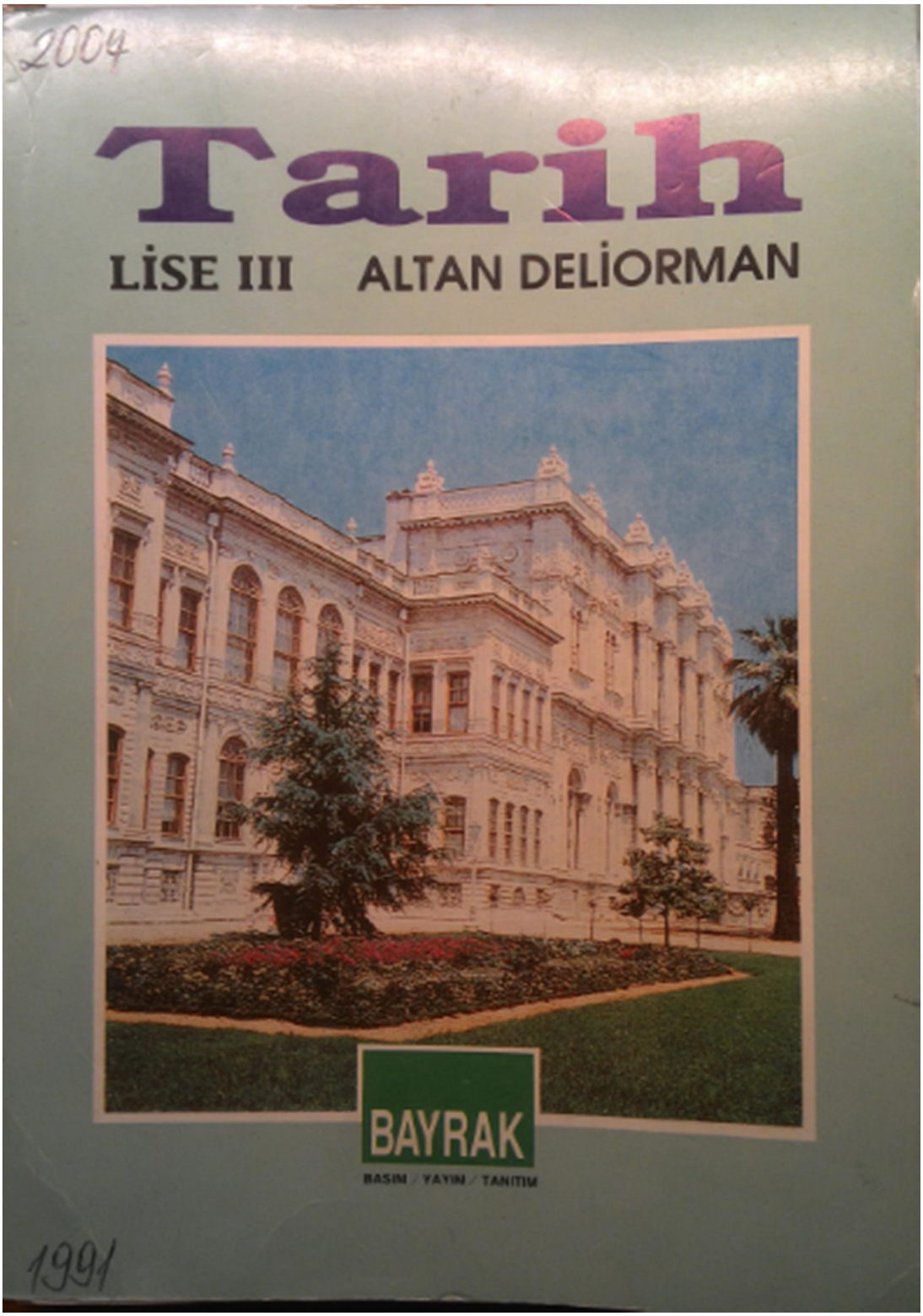
Resim 6

1986 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

Resim 7

1991 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

Resim 8

2008 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

Resim 9

2016 Yılı Tarih Ders Kitabına Ait Kapak Resmi

